

Oversigt over Frugtavlens Standpunkt og Udvikling i Landets forskellige Egne.

Beretning ved Michael Gram.

Foranledningen til nærværende Beretning om Frugtavlens Standpunkt i Landets forskellige Egne maa føres tilbage til den Indstilling, som den 6. Juni 1914 blev afgivet af det ved et Fællesmøde af Statens Planteavlsudvalg med Repræsentanter for De samvirkende danske Haveselskaber, Alm. dansk Gartnerforening, De samvirkende danske Husmandsforeninger og De samvirkende danske Landboforeninger tillige med nogle særlig indbudte, den 14. Januar 1914 nedsatte Fællesudvalg med den Opgave at forberede Oprettelsen af Forsøgsstationer for det landøkonomiske Havebrug (Beretning fra Statens Planteavlsudvalg 1914—15, Side 43).

Efter at have nævnt en Række foreliggende Forsøgsopgaver, hvoriblandt Sortsforsøg med Frugtsorter, kommer Udvalget i sin Indstilling ind paa Spørgsmaalet om Observationsarealer, i senere Forhandlinger om samme Sag kaldet Iagttagelsesplantninger, idet det hævder, at der til Havebrugs-Forsøgsstationerne maa knyttes Arealer, hvor det store Antal Frugtsorter, som er Genstand for Opmærksomhed, hver for sig i et mindre Antal Eksemplarer, end der vil kræves til de egentlige Sortsforsøg, underkastes en foreløbig Observation, og hvorfra saa de Sorter, som viser sig at være de bedste, indgaar i de egentlige sammenlignende Forsøg.

Udvalget slutter sig endvidere i sin Indstilling til et i en Skrivelse fra Statens Planteavlsudvalg til Landbrugsministeriet af 28. Juni 1913 fremsat Forslag om, at der aabnes Havebrugsorganisationerne Adgang til, ligesom Landbrugsorganisationerne, at modtage Statstilskud til lokale Forsøg og andre Foranstaltninger til Havebrugets Fremme af den almindelige Planteavlsbevilling under Finanslovens § 13 A. II. F. 4 (Beretning fra Statens Planteavlsudvalg 1913—14, Side 52), og Udvalget formener, at det vil være betimeligt i den Anledning at give de af Landbrugsministeriet under 6. Juni 1914 givne Regler for Opnaaelsen af saadanne Statstilskud visse ønskelige Tilføjelser, og det nævner

blandt de Foranstaltninger, som der formentlig bør ydes Tilskud til, Observationsplantninger, som rimeligvis er en Opgave, der i visse Tilfælde, i Samarbejde med Statens Forsøgsvirksomhed, kan magtes af og vil have Betydning for Havebrugsorganisationer, der arbejder for et større Omraade.

I de herefter under 28. Maj 1915 ændrede Regler nævnes der, blandt de Foranstaltninger, hvortil der kan opnaas Statstilskud, ogsaa Iagttagelsesplantninger af Frugtsorter, naar disse anlægges og ledes af en Fællesforening efter en ved Statens Forsøgsvirksomheds aarlige Fællesmøde godkendt Plan og under Tilsyn af Statens Havebrugs-Forsøgsstationer. I en Skrivelse af 10. Januar 1916 (Beretning fra Statens Planteavlsudvalg 1915—16, Side 60) gav Statens Planteavlsudvalg Meddelelse herom til Hovedorganisationerne, idet det samtidig vedføjede nogle, af et paa et Fællesmøde den 3. December 1916 dertil nedsat Udvalg, foreløbig formulerede og vedtagne Regler for Anlæg og Drift af Iagttagelsesplantninger, som attraar Statstilskud, og Skrivelsen sluttede med en Opfordring til at virke for, at saadanne Plantninger kan blive anlagte i Landets forskellige Egne.

Foranlediget af det saaledes skete indbød De samvirkende danske Haveselskaber Repræsentanter for Havebrugs- og Landbrugsorganisationer m. fl. til et Møde den 15. November 1916 for at drøfte Betimegheden af Oprettelsen af Iagttagelsesplantninger som en Opgave for Organisationerne og af et Samarbejde paa dette Omraade. Mødets Forhandlinger resulterede i, at man vedtog, gennem De samvirkende danske Haveselskaber at indgaa til Landbrugsministeriet med en motiveret Indstilling, hvori der udtales et Ønske om, at Staten anlægger enkelte store Iagttagelsesplantninger, hvor et større Antal Sorter kan iagttages, medens de interesserede Organisationer anlægger mindre, lokale Iagttagelsesplantninger med Statstilskud til disse af den almindelige Planteavlsbevilling, og til at varetage sidstnævnte Sag nedsattes der et af 8 Medlemmer bestaaende Fællesudvalg.

Haveselskabernes Henvendelse til Ministeriet blev af dette tilstillet Statens Planteavlsudvalg til Erklæring, og efter at den paa dettes Foranledning havde været til Behandling paa et Møde af Forsøgslederne, afgav Udvalget, paa Grundlag af Forsøgsledernes Udtalelser, under 10. Februar 1917 en Erklæring til Ministeriet (Beretning fra Statens Planteavlsudvalg 1916—17, Side 62), hvori Sagen anbefalede og hvori tillige fremstilledes Nødvendigheden af, forinden der tages nærmere Bestemmelse om Iagttagelsesplantningernes Antal og Beliggenhed, at optage »et indgaaende Arbejde for at tilvejebringe en saa fuldstændig Oversigt som mulig over Frugtavlens Standpunkt i de forskellige Dele af Landet og de Forhold, der har haft Indflydelse herpaa, da Oplysninger herom er af væsentlig Betydning ved Afgørelsen af Spørgsmaalet om Plantningernes Beliggenhed saavel som for det fremtidige Arbejde med disse og med Frugtavlensforsøgene, og den omhandlede Oversigt er endvidere en

nødvendig Forudsætning for et frugtbringende Arbejde fra de interesserede Organisationers Side for en Forbedring af Frugtens Behandling og Afsætning og i det hele for en rationel Omordning og Organisation af Frugthandelen herhjemme.«

For at kunne fremskaffe en saadan Oversigt og i Forbindelse dermed at kunne træffe Forberedelser til Anlæg af de foreslaaede Stats-Iagttagelsesplantninger, søgte Statens Planteavlsudvalg samtidig en mindre Bevilling paa Finansloven. Udvalgets Indstilling blev ifølge Skrivelse fra Landbrugsministeriet af 3. April 1917 taget til Følge, og til at varetage Sagens Iværksættelse nedsatte Statens Planteavlsudvalg den 19. Marts 1917 et Frugtavlsudvalg, bestaaende af Professor *A. Bruun* som Formand, Handelsgartner *Svend Bruun*, Forsøgsleder *Niels Esbjerg*, Folketingsmand *Emil Rasmussen* og Statskonsulent *W. Riedel*. Til at bistaa Udvalget som Assistent valgtes Havebrugs-kandidat *M. Gram* og som dets Sekretær Redaktør *C. Mariboe*.

Efterfølgende Beretning er Resultatet af Frugtavlsudvalgets Arbejde for at tilvejebringe den omtalte Oversigt over Frugtavlens Standpunkt og Udvikling i Landets forskellige Egne. Beretningen er udarbejdet af Udvalgets Assistent og, som det vil fremgaa af denne, har de Veje, Udvalget har fulgt for at fremskaffe det til Oversigten nødvendige Materiale, været dels Udsendelse af Spørgeskemaer af forskellig Art og i forskellige Hold og dels Rejser, foretagne af Assistenten. Endvidere har man, i saa stor Udstrækning, som overkommeligt, benyttet sig af og støttet sig til det foreliggende officielle statistiske Materiale, særlig Frugtrætællingen af Juli 1912.

Til en fuldstændig og tilfredsstillende Løsning af det for en rationel Frugtavl saa overordentlig vigtige Sortsspørgsmaal har de anvendte Midler og den korte Tid ikke slaaet til, en saadan kræver et indgaaende, fleraarigt Medarbejde af talrige lokale Organisationer, og gennem Samarbejde mellem Frugtavlsudvalget og det paa Mødet den 15. November 1916 nedsatte Fællesudvalg er dette Arbejde organiseret og delvis sat i Gang for forhaabentlig ad Aare at føre til et tilfredsstillende Resultat.

Statens Planteavlsudvalgs Frugtavlsudvalg.

I. De statistiske Oplysninger.

Resultatet af Frugtrætællingen i 1912 findes offentliggjort i Statistiske Meddelelser i 1914 (4. Række, 44. Bind, 2. Hæfte). Antallet af Træer af de 4 Hovedfrugtræarter er opgivet for hvert Amt i en Tabel, og desuden er der foretaget Udregninger over, hvor mange Træer af de forskellige Arter der findes pr. 100 Ejendomme og pr. 100 ha Haveareal i de

enkelte Amter. Til Supplering heraf har Forfatteren af nærværende Beretning udregnet de tilsvarende Tal for hvert 100 Indbyggere (Folketællingen 1911) og for hvert 100 ha dyrket Areal. Disse Tal er opførte i hosstaaende 5 Tabeller, og for at lette Oversigten og Sammenligningen mellem de forskellige Amter, er der til højre for hver Talkolonne indføjet en Rubrik med Numre fra 1—18, som angiver Amternes Rækkefølge for den respektive Kolonnes Vedkommende.

Tabel 1. Antal Frugttræer den 15. Juli 1912.

Amt	Samlet Antal Frugt- træer	Nr.		Antal Æble- træer	Nr.		Antal Pære- træer	Nr.		Antal Blomme- træer	Nr.		Antal Kirse- bær- træer	Nr.	
København	313449	10		121769	10		62882	5		68673	9		60098	11	
Frederiksb.	361123	7		142000	5		61394	7		80777	7		76952	9	
Holbæk . . .	334318	8		125885	9		53162	10		77116	8		78155	8	
Sorø	317768	9		115173	11		46350	12		67689	10		88556	6	
Præstø	432760	2		133464	6		56377	8		95300	3		147619	1	
Bornholm . .	99588	17		36867	18		17169	17		19781	17		25771	15	
Maribo	384924	6		163408	4		83279	2		101650	2		36587	12	
Svendborg . .	409413	4		181339	2		78849	3		87370	5		61855	10	
Odense	570735	1		247199	1		101935	1		106095	1		115560	3	
Øerne	3224078			1267131			561397			704451			691099		
Vejle	270472	13		126631	8		48149	11		62589	11		33103	13	
Aarhus	421664	3		165801	3		70658	4		94120	4		91085	5	
Randers . . .	401259	5		133018	7		61772	6		83064	6		123405	2	
Aalborg	286133	12		79057	14		40522	13		57731	13		108823	4	
Hjørring . . .	154510	15		63412	15		29466	15		28557	15		33075	14	
Thisted	74530	18		39872	17		17103	18		11117	18		6438	18	
Viborg	303269	11		108440	12		54819	9		60083	12		79927	7	
Ringkøbing .	119810	16		58851	16		27294	16		21191	16		12474	17	
Ribe	178685	14		93018	13		34190	14		38081	14		13333	16	
Jylland	2210332			868163			383973			456733			501663		
Hele Landet	5434410			2135294			945370			1160984			1192762		

Som det blandt meget andet vil fremgaa af Tabel 1, beløber Landets samlede Frugttræantal sig til 5 434 410 Frugttræer. Af disse findes ca. 3 Femtedele paa Øerne og 2 Femtedele i Jylland, hvoraf fremgaar, at Frugttræbestanden er adskilligt tættere paa Øerne end i Jylland; men Forholdet mel-

Tabel 2. Antal Frugttræer pr. 100 Indbyggere i Landdistrikterne.

Amt	Antal Indbyggere i Land-distr.	Frugt-træer i alt		Æble-træer		Pære-træer		Blom-me-træer		Kirse-bær-træer	
		Nr.	Nr.	Nr.	Nr.	Nr.	Nr.	Nr.	Nr.		
København	107328	5	292	11	113	12	59	8	64	11	56
Frederiksb.	73649	16	490	2	193	3	83	3	110	2	104
Holbæk ...	95107	10	352	10	132	11	56	10	82	8	82
Sorø.....	74744	15	425	5	155	5	58	9	92	5	120
Præstø....	90589	12	478	3	148	7	62	7	105	3	163
Bornholms.	24163	18	412	6	153	6	71	5	81	9	107
Maribo	84136	14	458	4	194	2	99	1	121	1	44
Svendborg .	103381	7	396	8	175	4	76	4	85	6	60
Odense	108524	3	526	1	228	1	94	2	98	4	106
Øerne	761621		423		166		74		92		91
Vejle	94260	11	287	13	134	10	51	12	66	10	36
Aarhus	113589	2	371	9	146	8	62	7	83	7	80
Randers ...	97989	9	409	7	136	9	63	6	85	6	126
Aalborg....	102787	8	278	14	77	15	39	13	56	13	106
Hjørring...	107620	4	144	16	59	17	28	15	27	15	30
Thisted	62596	17	119	17	64	16	27	16	18	16	10
Viborg	104314	6	291	12	104	14	53	11	57	12	77
Ringkøbing.	116635	1	105	18	50	18	22	17	17	17	16
Ribe.....	85939	13	208	15	107	13	38	14	48	14	15
Jylland	885729		249		98		43		51		57
Hele Landet	1647350		330		130		57		70		73
Indb. i Byer og Forstæder	1109726										
I alt....	2757076		197		77		34		42		44

lem Antallet af de forskellige Frugttræarter er derimod meget nær ens for de to Hovedlandsdeles Vedkommende. Af de 9 Amter paa Øerne kommer de 4 i den højeste Tredjedel, nemlig: Odense, som indtager en dominerende Stilling undtagen m. H. t. Antallet af Kirsebærtræer, Præstø, som staar højt, særlig paa Grund af de mange Kirsebærtræer i Amtet, Svendborg og Maribo Amter. Kun 2 af de jyske Amter kommer i den første Tredjedel, nemlig Aarhus og Randers Amter, og af Øernes Amter kommer kun eet, nemlig Bornholms

Tabel 3. Antal Frugttræer pr. 100 Ejendomme i Landdistrikterne.

Amt	Antal Frugttræer, i alt		Æbletræer		Pæretræer		Blomme-træer		Kirsebærtræer	
		Nr.		Nr.		Nr.		Nr.		Nr.
Københavns	2352	7	914	6	472	4	515	7	451	11
Frederiksb..	3089	1	1215	2	525	1	691	1	658	5
Holbæk	1989	11	749	10	316	12	459	9	465	9
Sorø	2397	6	869	7	350	9	510	8	668	4
Præstø	2638	3	813	10	344	10	581	3	900	1
Bornholm . . .	2202	9	815	9	380	8	437	11	570	7
Maribo	2420	5	1027	3	524	2	639	2	230	13
Svendborg . .	2123	10	940	4	409	5	453	10	321	12
Odense	2890	2	1251	1	516	3	537	4	586	6
Øerne	2462		968		428		538		528	
Vejle	1686	14	790	11	300	13	390	12	206	14
Aarhus	2327	8	915	5	390	7	519	6	503	8
Randers	2582	4	856	8	397	6	535	5	794	2
Aalborg	1801	12	498	15	255	14	363	13	685	3
Hjørring	902	16	370	16	172	16	167	16	193	15
Thisted	623	18	333	17	143	18	93	18	54	18
Viborg	1753	13	627	14	317	11	348	14	462	10
Ringkøbing . .	677	17	332	18	154	17	120	17	71	17
Ribe	1305	15	680	13	250	15	278	15	97	16
Jylland	1542		606		268		318		350	
Hele Landet	1981		778		345		423		435	

— og det kun paa Grund af sin Lidenhed — i den laveste Tredjedel, som særlig repræsenteres af de nord- og vestjydske Amter, som ikke alene for det samlede Frugttræantals Vedkommende, men ogsaa for hver enkelt Frugttræart, staar i den laveste Tredjedel.

Tabel 2 viser os bl. a., at i Forhold til Indbyggerantallet staar Odense Amt ligeledes som Nr. 1, medens den højeste Tredjedel for øvrigt udgøres af Frederiksborg, Præstø, Maribo, Sorø og Bornholms, alle Øamter. Atter bringer Kirsebærtræerne nogen Misvisning i Billedet, idet f. Eks. Maribo Amt vilde have distanceret alle de øvrige Amter, dersom det havde haft en tilsvarende Rigdom paa Kirsebærtræer, som paa de andre Frugttræarter, medens omvendt Præstø Amt vilde

Tabel 4. Antal Frugtræer pr. 100 ha Haveareal.

Amt	ha Haveareal		Frugtræer, i alt		Æbletræer		Pæretræer		Blomme-træer		Kirsebær-træer	
		Nr.		Nr.		Nr.		Nr.		Nr.		Nr.
Københavns	4840	1	6471	18	2514	18	1298	18	1418	16	1241	15
Frederiksb.	2554	7	14140	7	5560	6	2404	6	3163	7	3013	10
Holbæk	2330	12	14349	5	5403	8	2282	8	3310	5	3354	6
Sorø	2334	11	13637	9	4943	10	1989	10	2905	8	3800	5
Præstø	2872	5	15062	4	4645	12	1962	11	3317	4	5138	1
Bornholm . . .	577	18	17281	1	6400	2	2981	2	3434	2	4474	4
Maribo	2730	6	14110	8	5990	3	3053	1	3726	1	1341	13
Svendborg . .	3033	3	13503	10	5981	4	2601	4	2881	10	2040	11
Odense	3655	2	15615	3	6763	1	2789	3	2903	9	3160	8
Øerne	24924		12937		5084		2253		2827		2773	
Vejle	2495	8	10836	13	5073	9	1929	12	2508	12	1326	14
Aarhus	2962	4	14240	6	5600	5	2386	7	3178	6	3076	9
Randers	2441	9	16438	2	5449	7	2530	5	3403	3	5056	2
Aalborg	2218	13	12900	11	3564	15	1827	13	2603	11	4906	3
Hjørring . . .	1798	16	8598	15	3528	16	1640	16	1590	15	1840	12
Thisted	958	17	7788	16	4166	14	1787	14	1162	17	673	17
Viborg	2420	10	12526	12	4479	13	2264	9	2482	13	3301	7
Ringkøbing . .	2156	14	5553	17	2728	17	1265	17	982	18	578	18
Ribe	1973	15	9060	14	4720	15	1733	14	1931	14	676	16
Jylland	19421		11381		4470		1977		2351		2583	
Hele Landet	44345		12255		4815		2132		2618		2690	

være kommet længere ned i Rækken, dersom ikke det forholdsvis meget store Antal Kirsebærtræer og til Dels Blomme-træer havde gjort sin Indflydelse saa stærkt gældende. Den laveste Tredjedel repræsenteres atter af de nord- og vestjydske Amter, medens dog ogsaa Vejle Amt staar ret lavt i flere Henseender.

Af Tabel 3 ses bl. a., at i Forhold til Antallet af Ejendomme i Landdistrikterne staar i den højeste Tredjedel Frederiksborg Amt som Nr. 1, medens Odense, Præstø, Randers, Maribo og Sorø følger i Nummerorden. Atter her bemærkes det, at saafremt Kirsebærtræerne havde været lige saa talrigt repræsenterede som de øvrige Frugtræerarter i Maribo Amt, vilde dette være kommet paa Højde med Odense Amt, medens det for Præstø Amts Vedkommende er Kirsebær- og til Dels Blommetræernes Talrighed, der holder det oppe som

Tabel 5. Antal Frugtræer pr. 100 ha dyrket Areal.

Amt	ha dyrket Areal	pCt. Haveareal		Frugtræer, i alt		Æbletræer		Pæretræer		Blommetræer		Kirsebærtræer		
		Nr.		Nr.		Nr.		Nr.		Nr.		Nr.		
Københavns .	103002	16	4.7	1	304	5	118	5	62	3	66	5	58	6
Frederikshb.	99653	17	2.6	2	362	2	142	3	62	3	81	1	77	2
Holbæk	146655	11	1.6	3	227	9	85	10	36	8	53	8	53	7
Sorø	122388	14	1.9	6	259	8	94	8	37	7	55	7	72	4
Præstø	138145	13	2.1	5	313	4	97	7	41	6	69	3	106	1
Bornholms	42364	18	1.3	10	409	1	151	2	70	1	72	2	106	1
Maribo	148125	10	1.8	7	260	7	110	6	56	5	69	3	25	11
Svendborg	138841	12	2.2	4	295	6	130	4	57	4	63	6	45	9
Odense	158149		2.3	3	361	3	157	1	64	2	67	4	73	3
Øerne	1097322		2.3		294		116		51		64		63	
Vejle	188423	8	1.3	10	143	12	67	11	26	10	33	11	17	12
Aarhus	191462	7	1.5	9	220	10	86	9	37	7	49	9	48	8
Randers	201157	5	1.2	11	199	11	66	12	31	9	41	10	61	5
Aalborg	225496	3	1.0	12	127	14	35	14	18	12	26	12	48	7
Hjørring	212492	4	0.9	14	73	16	31	16	14	15	13	14	15	13
Thisted	117726	15	0.8	15	63	17	34	15	15	14	11	15	5	15
Viborg	232646	2	1.0	12	130	13	47	13	23	11	26	12	34	10
Ringkøbing	283946	1	0.7	16	43	18	21	17	10	16	8	10	4	16
Ribe	199498	6	1.0	13	90	15	47	13	17	13	19	13	7	14
Jylland	1852846		1.1		119		47		20		24		28	
Hele Landet	2950168		1.5		184		72		33		39		40	

Nr. 3. Aalborg Amt kan, skønt det m. H. t. Kirsebærtræantallet er Nr. 3, ikke naa højere end til Nr. 12 for det samlede Frugtræantals Vedkommende. Den laveste Tredjedel repræsenteres af de samme Amter, som nævnt under Tabellerne 1 og 2, samt Viborg Amt, der ganske naturligt danner Overgangen mellem Øst- og Vestjylland.

Tabel 4 giver et noget andet Billede end de foregaaende Tabeller, idet Bornholms Amt staar som Nr. 1 i Forholdet mellem Frugtræantal og Haveareal. Derefter følger i den højeste Tredjedel Randers, Odense, Præstø, Holbæk og Aarhus Amter. Den laveste Tredjedel er stadig repræsenteret af de samme Amter; men denne Gang er Københavns Amt kommet med og staar endda lavest af alle Amter. Dette for-

klares dog let derved, at en forholdsvis meget stor Procentdel af det dyrkede Areal falder ind under Kategorien Haveareal (se Tabel 5), men for en væsentlig Del optages af Torvegartnerier, medens Frugttrædyrkningen hidtil har holdt sig mere til de noget billigere Arealer i større Afstand fra Hovedstaden. Der synes at kunne spores en Ændring i dette Forhold, idet det gaar op for Folk, at Frugtavl kan være mindst lige saa rentabel som Torvegartneri.

Tabel 5 viser os, at i Forhold til det samlede dyrkede Areal staar Bornholms Amt atter som Nr. 1, hvilket let finder sin Forklaring deri, at det dyrkede Areal er forholdsvis lille, medens Frugttræantallet er stort. Efter Bornholms følger i højeste Tredjedel Frederiksborg, Odense, Præstø, Københavns og Svendborg Amter.

Den laveste Tredjedel repræsenteres atter af de nord- og vestjydske samt Viborg Amter.

I denne Tabel er indskudt en Rubrik, hvori er opført, hvor stor en Procentdel Havearealet udgør af det samlede dyrkede Areal, idet der under Kategorien Havearealer er medregnet: Erhvervsmæssige Gartnerihaver samt private Frugt-, Køkken- og Lysthaver, men ikke Planteskoler, Hegns- og Læplantninger.

Foruden de her paapegede, mest iøjnefaldende Forhold, kan man ved Gennemgang og Sammenligninger af Tabellerne faa mange interessante Ting frem, som kan bidrage til at belyse Forholdene i de forskellige Dele af Landet, men det maa overlades til den enkelte interesserede at gaa mere i Detailler, da det her vilde føre for vidt.

II. Spørgeskemaerne og deres Besvarelse.

Der blev først udsendt Spørgeskemaer til frugtavlskyndige Personer i alle Landets Kommuner. I den følgende Redegørelse er der dog kun taget Hensyn til Landkommunerne, ligesom i de statistiske Meddelelser. Antallet af Landkommuner var, da Skemaerne blev udsendte, 1169, og der indkom 862 Besvarelser eller 74 pCt. af de udsendte Skemaer. Besvarelserne er indgaaede nogenlunde jævnt fra hele Landet, kun

fra et enkelt Amt, Bornholms, er der indkommet Besvarelse fra alle Landkommuner, hvilket maaske kan tages som et Udtryk for den almindelige Interesse for Frugtavl og Havebrug i det hele taget paa Øen. Fra de øvrige Amter er der indkommet Besvarelser fra mellem 63 pCt. (Aarhus) og 86 pCt. (Thisted) af Landkommunerne. Man kan dog tilsyneladende ikke heraf slutte noget m. H. t. forskellig Grad af Interesse for Frugtavl.

Af de 862 Besvarelser er 277 besørgede af Landmænd — i nogle Egne mest Husmænd, i andre overvejende Gaardmænd — 249 er besørgede af Gartnere, 151 af Skolelærere og 185 af Personer i forskellige andre Livstillinger.

I det følgende skal nu gøres Rede for de i Skemaet stillede Spørgsmaal, samt for hvert enkelt en kort Redegørelse for Besvarelsen. Mere udførlige Oplysninger fremkommer længere fremme under Amtsoversigterne.

Første Afsnit af Skemaet indeholdt 9 Spørgsmaal, omhandlende de ved Gaarde og Huse tilstedeværende Haver.

Spm. 1. *Kan der blandt Beboerne siges at være betydelig, jævnt almindelig eller ringe Interesse for Haverne og særlig Frugtavl i disse?*

I 566 af de 862 Besvarelser betegnes Interessen for Havebrug og Frugtavl, som kun i et enkelt Tilfælde holdes ude fra hinanden, som jævnt almindelig, i 154 betegnes den som betydelig eller i alt Fald stærkt stigende, og i 142 betegnes den som ringe.

De forskellige Svar fordeler sig omtrent ens for de forskellige Landsdeles Vedkommende; men dette betyder dog ikke, at Interessen er ens over hele Landet. Efter Besvarelserne at dømme synes der at være størst Interesse i nogle af Landets vanskeligste og barske Egne, hvilket vel har sin Grund i, at Kampen imod de uheldige Forhold, naar først Lysten er vakt til selv at producere Frugt og Havesager, nok skal holde Interessen vaagen.

Spm. 2. a. *Er Frugttræerne i Haverne for en væsentlig Del ældre Træer?*

I 458 af de 862 Skemaer lød Svaret paa Ja, i 402 paa Nej. (I flere Skemaer er enkelte Spm. ikke besvarede, hvorfor Tallet paa Svarene ikke altid stemmer med Skemaernes Antal). Det maa dog hertil bemærkes, at Begrebet ældre Træer er noget relativt, idet nogle regner Træer paa 20—30 Aar for ældre, medens man vist i Almindelighed vil sætte Grænsen højere.

b. *Kan der paavises en forøget Interesse for Frugtavl i den nyeste Tid?*

c. *Har den forøgede Interesse ført til Plantning af mange nye Frugttræer?*

Svarene for b. og c. er i saa godt som alle Tilfælde ens, for b: 607 Ja og 250 Nej, for c: 600 Ja og 254 Nej. Her, som i alle Svarene, gør selvfølgelig det individuelle Syn paa Sagen sin Indflydelse gældende.

d. *Eller til en bedre Pasning af de ældre Frugttræer?*

Svaret lyder i 309 Skemaer Ja, i 529 Nej. I mange Kommuner findes ingen ældre Træer, og Svarene viser, at det staar ikke særlig godt til med Pasningen, hvor de findes. I mange Skemaer tilføjes, at Pasningen af de yngre Træer er lige saa mangelfuld. Ukendskab til Træernes Behandling og til Forebyggelse og Bekæmpelse af Sygdomme og Skadedyr i Forbindelse med ringe Interesse for Træerne og Forstaaelse af deres Værdi er Forhold, som ofte nævnes, og det paapeges af flere, at den fra forskellig Side iværksatte Uddeling af Frugttræer og -buske til billig Pris eller helt gratis, ikke er af det Gode, idet Folk, som modtager dem, ikke har tilstrækkelig Interesse for dem, paa Grund af, at de ingen Kapital har anbragt i dem.

Spm. 3. a. *Er Betingelserne for Frugtavlen i Sognet gunstige, mindre gunstige eller daarlige?*

I 419 Kommuner angives Betingelserne som værende gunstige, i 390 mindre gunstige og i 51 daarlige. Som man maatte vente, er Forholdet bedst for Øernes Vedkommende, idet Tallene for disse er: 272 gunstige, 119 mindre gunstige og 9 daarlige, medens de tilsvarende Tal for Jyllands Vedkommende er 147, 271 og 42. De gunstigst beliggende Amter er efter Besvarelsenerne: Odense, Præstø, Maribo og Svendborg, de daarligst stillede: Thisted og Hjørring.

b. *Hvilke er i sidstnævnte Tilfælde de Forhold, der lægger Hindringer i Vejen for Frugtavlen (Klima- eller Jordbundsforhold, Sygdomme eller lignende)?*

Svarene paa dette Spm. er ofte saaledes formulerede, at det ikke er let at summere dem op. I 222 Skemaer anføres intet, som lægger Frugtavlen Hindringer i Vejen. Tallet paa Kommuner, i hvilke Forholdene er absolut gunstige, er da ikke, som anført under Spm. 3 a., 419, men rettere kun 222 af de 862. 155 af disse findes paa Øerne, 67 i Jylland.

De Forhold, der oftest nævnes som værende den værste Hindring, er Sygdomme som Stikkelsbældræberen (nævnt i 350 Skemaer) og Kræft (nævnt i 325 Skemaer). Af andre Sygdomme nævnes særlig Skurv, Kærne- og Stenfrugtskimmel, Gummiflod og Rust, i alt i tilsammen 206 Skemaer. Kun i 60 Skemaer klages over ondartede Angreb af Insekter, Fugle (Stære, Solsorter, Maager og andre Skadedyr, Harer, Mider o. a.). En Del Angreb, som burde henføres herunder, er vel nok opførte under Sygdomsangreb.

Ugunstige Klimaforhold klages der over i 325 Skemaer. Det opgives ikke altid, hvilke Klimaforhold der er Tale om; men det er

offest Blæst, særlig i Nord- og Vestjylland den stærke, stadige Vestenvind. Andre Steder er det Østenvind i Blomstringstiden (Præstø Amt).

Nattefrost, Frosttaager og Havgus nævnes i enkelte Skemaer.

Uheldige Jordbundsforhold menes i 255 af de 862 Kommuner at være en Hindring for Frugtavlen, — Jordbunden kan enten være for svær eller for let, sur og kalkfattig, moseagtig eller ahlholdig. I nogle Skemaer nævnes de uheldige Jordbundsforhold som den formentlige Aarsag til Kræft og andre Sygdommes Overhaandtagen paa Egnen.

Af andre uheldige Faktorer nævnes, men kun i forbavsende faa Besvarelser: forkert Valg af Sorter, manglende Interesse for og Kendskab til Pasningen af Frugthaverne og endelig daarlige Af-sætningsforhold.

Spm. 4. a. *Hvordan trives de almindelige Frugtræarter, — godt, mindre godt eller daarligt?* (Æbler, Pærer, Blommer, Surkirsebær, Sødkirsebær).

b. *Of de almindelige Frugtbuskarter, — godt, mindre godt eller daarligt?* (Stikkelsbær, Ribs, Solbær, Hindbær).

Dette Spørgsmaal er i sin Natur noget beslægtet med det foregaaende, og Svarene burde staa i Samklang med hinanden. Desuagtet hænder det, at Forholdene for Frugtavlen i en Kommune kun opgives som værende mindre gunstige; men at alle Frugtarter dog trives godt. Mere forstaaeligt er det, at Forholdene kan betegnes som gunstige, uden at alle Frugtarter derfor trives godt.

I en Del Skemaer mangler Besvarelse paa dette Spørgsmaal — snart for een, snart for en anden Frugtart — meget ofte af den Grund, at vedkommende Art ikke findes udbredt paa Egnen (Kirsebær og Hindbær i de fleste Tilfælde). For hele Landet fordeler Svarene for de forskellige Arter sig paa følgende Maade:

	Æbler	Pærer	Blommer	Surkirsebær	Sødkirsebær	Stikkelsbær	Ribs	Solbær	Hindbær
trives godt	447	642	622	551	477	473	788	759	621
— mindre godt	337	180	184	172	182	118	56	78	154
— daarligt	67	22	31	63	105	262	7	12	31

Skønt Æbletræet utvivlsomt har størst Udbredelse af Frugtræarterne, skulde det dog efter Svarene at dømme være Pæretæet, der i Landet som Helhed trives bedst. Grunden hertil maa, som ogsaa anført i enkelte Skemaer, søges i, at Pæretæet i det hele er sundere end Æbletræet, som næsten alle Vegne angribes i større eller mindre Grad af Kræft, og derfor ikke kan siges at trives godt. Dette menes

særlig at gælde de finere og nyere Sorter; men hvorvidt denne Teori holder Stik, er et aabent Spørgsmaal. Bedre Kendskab til et passende Sortsvalg og til forebyggende og helbredende Midler mod Sygdomme vilde, mener mange, bidrage til en Ændring i hele dette Forhold. Fejlslagne Forhaabninger, der i mange Tilfælde paaviseligt skyldes f. Eks. forkert Sortsvalg, har i mange Tilfælde fremmet den Tro, at Arten i det hele taget ikke vilde trives. Andre begaaede Fejl har haft samme Virkning, f. Eks. særlig i Jylland, Plantning, inden Læbæltet var vokset til, manglende Afvanding, forkert Valg af Grundstamme o. s. v.

For Stikkelsbærbuskenes Vedkommende skyldes den daarlige Trivsel næsten udelukkende »Dræberens» Hærgning. Den er udbredt over alt, og der klages alle Vegne fra over den almindelige Mangel paa Kendskab til dens effektive Bekæmpelse.

Ribs og Solbær trives praktisk talt godt over alt, Solbær er ikke saa almindelig udbredt som Ribs. Hindbær har en endnu mindre Udbredelse, og dens Trivsel er ikke saa ensartet god, den er meget mere »kræsen» m. H. t. Jordbund og mindre haardfør.

c. *Er der nogle af disse Frugltræ- eller Frugtbuskarter, der trives særlig godt, og hvis Dyrkning derfor især er udbredt og af Betydning?*

d. *Er der nogle af dem, der trives særlig daarligt?*

Besvarelserne er meget mangelfulde. Kun fra enkelte Egne er der Oplysninger af Værdi, og mange forveksler »Arter» med »Sorter», medens andre godt er klare over Forskellen, men ikke kan give et Svar, der omfatter Arten. Svar som: De haardføre Sorter trives godt, men de nyere daarligt, er ikke ualmindelige, og det kan i saadanne Tilfælde være Tvivl underkastet, om Arten som Helhed trives eller ikke.

Spm. 5. a. *Hvilke Sorter af Æbler og Pærer er særlig yndede eller ansete for at være særlig fordelagtige og derfor meget dyrkede?*

Spørgsmaalet er kun positivt besvaret i godt Halvdelen af Skemaerne, medens det i de øvrige enten slet ikke er besvaret eller besvaret med et »Ingen» eller »Vides ikke».

Dette ret utilfredsstillende Resultat maa skyldes det gennemgaaende ringe Kendskab til Sorterne og disses Navne hos den almindelige Befolkning, og Frugtavlssudvalget fandt sig derfor foranlediget til at udsende et nyt Sæt Skemaer, og denne Gang til særlig sorts-kyndige Personer. Disse Skemaer omtales senere.

Her skal blot, som et Resultat af de først udsendte Skemaer, anføres nogle Tal, som maaske kan betragtes som et Udtryk for de nævnte Sorters Udbredelse i Landet. Der er i alt nævnt 88 kendte Æblesorter og 34 Pæresorter. Mest udbredt af alle er Pæren Grev A. W. Moltke, som nævnes i 423 Skemaer. Af andre Pærer nævnes Graapære i 79, Bonne Louise i 58, Bonchrétien Williams i 45 Comtesse Clara Frijs i 28, Dobbelt-Philip i 18, Clapps Favorite i 17, Juli Dekan i 16, Kejserindepære i 14 og Bergamotte i 13 Skemaer.

Af Æblesorter er Cox's Pomona mest yndet og udbredt (337 Sk.), dernæst nævnes Cox's Orange i 248, Skovfogedæble i 102, Rød Pigeon

i 79, Boiken i 75, Graastenæble i 61, Keswick Codlin og Frogmore prolific i 53, Nonnetitte i 52, Pederstrup Reinete i 50, Belle de Boskoop i 47, Filippa i 42, Signe Tillisch og Tyrrestrup Kirsebæræble i 41, Bismarck i 39, Charlamowsky i 36, Hawthornden i 33, Maglemeræble i 22, Møllers Venus i 19, Vinter Guld Pearmain og Rødt Annanasæble i 18, Transparente blanche i 16, Cellini og Elmelund i 14, Citronæble og Glasæble (fra Mors) i 13, Lord Suffield i 11, Bellefleur de France og Casseler Reinete i 10 Skemaer.

Af de øvrige nævnte Sorter, Pærer og Æbler, er ingen udbredte i mere end 9 af de 862 Kommuner, og de fleste kun i enkelte, saa de kan siges at spille en mindre Rolle, i alt Fald kun en lokal. Betragter man denne Opgivelse angaaende Sorternes Udbredelse, vil man ikke kunne undgaa at lægge Mærke til, at saa godt som alle Sorter, der har videre Udbredelse, er de i Haveselskabernes og Gartnerforeningens Lister anbefalede. Hertil har i de senere Aar føjet sig enkelte nyopdukkede Sorter.

b. *Findes der Sorter mellem disse, som rimeligvis kun er lokal-kendte og kan tænkes at fortjene videre Udbredelse?*

c. *Findes der hist og her ældre Frugttræ-Individer, som i paa-faldende Grad fortjener at blive lagt Mærke til paa Grund af Sundhed, stor og regelmæssig Frugtbarhed eller andre værdifulde Egenskaber? Hvor findes de og hvad kaldes Sorten?*

Besvarelsene for b. og c. falder som oftest sammen, idet der kun i ganske enkelte Tilfælde gives Meddelelse om ældre Træindivider af kendte Sorter. Værd at bemærke er det maaske, at det ofte meddeles, at de gamle Træer er sunde og kraftige, medens de yngre bukker under for Kræft og andre Sygdomme. Dette kunde tyde paa, at det ikke er Naturforholdene (Jordbund og Klima), der her er de afgørende Faktorer, men snarere Sortsvalget, Formeringsmaterialet og Grundstammerne.

Af Lokalsorter, som menes at fortjene videre Udbredelse, er der givet Meddelelse om ikke færre end ca. 250 Æble- og 20 Pæresorter; men der er dog ingen Tvivl om, at en Mængde af disse Sorter ikke har større Værdi end allerede kendte og udbredte Sorter, og en Del af dem vil sikkert vise sig at være identiske med saadanne. Nogle værdifulde Sorter kan der dog findes imellem, og hele dette Spørgsmaal vil blive underkastet mere indgaaende Prøvelse fra Statens Forsøgsvæsens Side.

Spm. 6. *Hvordan er Jordbundsforholdene almindeligvis i Sognet?*

a. *Overgrunden: Ler, Lermuld eller Sandjord?*

b. *Undergrunden: Ler, sandblandet Ler eller Grus?*

Til dette Spørgsmaal havde man paa Forhaand ikke stillet særlig store Forventninger, og det har da ogsaa vist sig, at det de fleste Steder ikke har været muligt at opgive en bestemt Jordbund som overvejende, selv for et saa lille Omraade som et Sogn. Hvor der er

fremkommet noget af Interesse vil dette findes under Amtsoversigterne og under Omtalen af Sortsskemaet.

Hvor geologiske Kort over de paagældende Egne foreligger, er disse benyttede til Sammenligning med de gennem Skemabesvarelserne indkomne Oplysninger; men der vil dog kun ved nøjere Bestemmelse af de enkelte Frugtplantningers Beliggenhed paa Kortet kunne udledes noget angaaende Frugtsorternes Trivsel paa forskellig Jordbund. Oplysninger desangaaende vil derfor først kunne foreligge, naar de mere detaillerede Undersøgelser er skredne videre frem.

Spm. 7. *Sælges der Frugt fra Haverne i en saadan Udstrækning, at det faar økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed eller dog for nogle af disse?*

Fra 117 af de 862 Kommuner opgives, at Frugtsalg har økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed, og i 239 Kommuner spiller Salget en Rolle i alt Fald for nogle eller en enkelt. Af de førstnævnte 117 Kommuner er de 94 beliggende paa Øerne, kun 23 i Jylland (den sydøstlige Del), og af de sidstnævnte 239 Kommuner er de 130 beliggende paa Øerne, 109 i Jylland.

I 506 af 862 Kommuner spiller Salg af Frugt slet ingen Rolle, og af disse 506 Kommuner er 330 beliggende i Jylland, 176 paa Øerne. Hvis der var set paa dette Forhold med de samme Øjne, vilde Resultatet sandsynllgvis blive endnu mere i Øernes Favør, idet man vist tør gaa ud fra, at man her kræver et større Salg for at nævne det som værende af Betydning, og at man i Jylland, særlig i de fattigere Egne, i højere Grad tager de smaa Biindtægter i Betragtning.

Spm. 8. *Af hvilke Frugttræarter (Æbler, Pærer, Blommer eller Kirsebær) og Buskfrugtarter spiller Salg af Frugt størst Rolle?*

De forskellige Frugttræ- og Frugtbuskarters relative Betydning i Salget kan vel til en vis Grad udtrykkes ved det Antal Kommuner, hvori Salget af hver af dem har Betydning. Æbler er nævnt oftest, i 283 Skemaer, dernæst Pærer i 165, Kirsebær i 126, Blommer i 79 og af Frugtbuskarterne: Ribs i 213, Solbær i 130, Hindbær i 88 og Stikkelsbær i 61 Kommuner.

For de flestes Vedkommende falder atter det største Tal paa Øerne, medens det dog for Ribs og Solbær er omvendt. At Stikkelsbær ikke har større Betydning, skyldes sikkert »Dræberen«, medens det ikke er let at se, hvorfor Blommer ikke spiller en større Rolle. Der er i Besvarelserne som oftest ikke skelnet mellem sure og søde Kirsebær, hvorfor Tallene for disse opføres under eet.

Spm. 9. a. *Hvorledes sælges Frugten — til Konserverfabrikker, Opkøbere, pr. Kommissionær, paa Torvet eller paa anden Maade direkte til Forbrugerne?*

Det mest almindelige er, at Salget foregaar direkte til Forbrugerne, og i de Kommuner, hvor Salget er af mindst Betydning, foregaar saa at sige alt Salg Mand og Mand imellem. Salg til Op-

købere finder Sted i 283 af de 862 Kommuner, eller praktisk talt i alle Kommuner, hvor der sælges noget videre. Paa Torvet sælges en Del (fra 173 Kommuner) og ligeledes gennem Kommissionærer. Fra et enkelt Sted hist og her opgives, at der sælges noget direkte til Konservesfabriker; men en Del mere gaar dog sikkert til disse gennem Opkøberne.

b. *Findes der Haveejere, som sorterer og pakker deres Frugt for at gøre den til en værdifuldere Handelsvare?*

I 117 Skemaer besvares Spørgsmaalet bejaende; men man faar dog ikke noget videre at vide om, hvilken Rolle saadan Sortering og Pakning menes at spille i vedkommende Kommune. I mange Tilfælde findes kun en enkelt Avler, der gør sig den Ulejlighed med Frugten at sortere og pakke den; det er naturligvis mest i de Kommuner, hvorfra der forsendes til Kommissionær eller Private.

c. *Findes der noget særligt at meddele angaaende Udnyttelses- og Opbevaringsmaader for Frugt i Sognet (Tørring, Most eller lign.)?*

Det er meget lidt, Besvarelserne oplyser for dette Spørgsmaals Vedkommende. Ud over almindelig Syltning og Henkogning er det yderst faa Steder, der findes noget værd at bemærke. Enkelte Steder er man begyndt lidt paa Tørring og andre Steder er Mosttilberedningen ikke helt hørt op endnu. Nogle faa Saft- og Konservesfabriker har en Del Betydning for visse Egne.

Det andet Afsnit af Skemaet, de 4 sidste Spørgsmaal, skulde særlig skaffe Oplysninger angaaende Erhvervsfrugtavlens, den, der er anlagt og drevet med det Formaalt at give Indtægt.

Spm. 10. a. *Findes der Frugtplantninger, som er anlagte og som drives efter rationelle Principper udelukkende med det Formaalt at give Indtægt?*

b. *Navn og Adresse paa Ejerne af saadanne Plantninger bedes opgivet.*

Dette Spørgsmaal besvares bejaende i 295 Skemaer — 198 paa Øerne, 97 i Jylland —, medens der i 567 Kommuner ikke findes saadanne Plantninger. Der er fra de nævnte 295 Kommuner opgivet Adresser paa 518 Ejere af saadanne Plantninger, 372 paa Øerne, 146 i Jylland.

Spm. 11. *Hvilke Forhold — Naturforhold eller Paavirkning af Enkeltmand eller Organisationer — kan siges at have haft Indflydelse paa Frugtavlens i Sognet?*

Indflydelsen af gunstige Naturforhold paa Frugtavlens Udvikling nævnes kun i ganske enkelte Tilfælde, sikkert allfor faa; men hele Interessen samler sig om det Arbejde, der har været gjort for Frugtavlens Fremme.

Af Organisationer, som har lagt et Arbejde i denne Sags Tjeneste, nævnes Husmandsforeningerne oftest, i 140 Skemaer, 93 jydsk og 47 paa Øerne, dernæst Haveselskaberne, i 137 Skemaer,

115 paa Øerne, 22 i Jylland, og endelig nævnes Plantningsforeningerne, som næsten udelukkende har deres Virkeomraade i Jylland, i 86 Skemaer. Landboforeninger, Gartnerforeninger o. a. nævnes vel af og til, men synes efter Skemaerne at dømme ikke at have haft videre Indflydelse hidtil.

I en Del Skemaer (127) nævnes Enkeltpersoner, som har været Foregangsmænd paa Frugtavlens Omraade. Disse er selvfølgelig i mange Tilfælde de af Organisationerne ansatte Konsulenter eller i hvert Fald Folk, som gennem Organisationerne, ved Oprettelse af Kredse og paa anden Maade har vist Sagen Interesse og ofret den Tid og Kræfter.

Spm. 12. *Er der i Sognet efter Deres Skøn Betingelser for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavlen?*

Dette Spørgsmaal er i 586 Skemaer, 311 paa Øerne, 275 i Jylland, besvaret bejaende, men dog i nogle Tilfælde med Forbehold, som jo er ganske naturligt. I 252 Kommuner (87 paa Øerne, 165 i Jylland) menes Betingelserne ikke at være til Stede, og i 24 Skemaer er Spm. ikke besvaret.

Spm. 13. *Findes nogen særlig Form for Frugtav, f. Eks. langs Landeveje, paa Jernbanedæmninger eller lign.?*

Kun i 52 Skemaer gives Meddelelser om enkelte Forsøg paa Plantning langs Landeveje, men disse er for største Delen af saa ny Dato, at sikre Resultater endnu ikke kan paapeges. Noget andet af Betydning er der ikke fremkommet gennem Besvarelserne af dette Spørgsmaal.

Skemaets Bagside var forbeholdt yderligere Oplysninger, som Folk maatte føle sig foranledigede til at give, og der er fra en Mængde interesserede Personer givet Meddelelse om Forhold, som tjener til yderligere at belyse de Vilkaar, Frugtavlen har at arbejde under i Landets forskellige Dele, ligesom disse Oplysninger har tjent til Vejledning for Forfatteren, som derigennem har været i Stand til under sine Rejser at faa det mest mulige at se i Retning af forskellige Forhold, karakteristiske Plantninger o. s. v.

Som nævnt under Redegørelsen for Spm. 5, blev der, efter at det var blevet klart, at Oplysningerne vedrørende Sortsspørgsmaalet i de først udsendte Spørgeskemaer ikke var tilstrækkelig fyldige eller klare, udsendt et andet Sæt Skemaer (1 for Æbler, 1 for Pærer og 1 for Blommer og Kirsebær), som udelukkende tog Sigte paa at fremskaffe Oplysninger angaaende Sorternes Udbredelse og Egenskaber. Disse Skemaer sendtes i et Antal af 400 Sæt kun til Personer, som man havde Vished for, eller i hvert Fald maatte antage, sad inde med betydeligt Sortskendskab. Der indkom 240 Sæt af disse Skemaer i mere eller mindre fuldstændig besvaret Stand. Skemaerne indeholdt følgende 18 Spørgsmaal med de nødvendige Ændringer for hver Frugtarts Vedkommende:

1. De Sorter, til hvilke De intet Kendskab har, bedes mærkede med 0, og de Sorter, til hvilke De har indgaaende Kendskab med \times .
Ikke opførte Sorter tilføjes.
2. Er Sorten almindelig udbredt paa Deres Egn?
Svar: Ja eller Nej.
3. Kender De ældre, sunde Eksemplarer af Sorten?
Svar: Ja eller Nej.
4. Kender De kun unge eller yngre Eksemplarer af Sorten?
Svar: Ja eller Nej.
5. Kender De Sorten fra et større Antal Træer paa flere forskellige Voksesteder.
Svar: Ja eller Nej.
6. Skriver Deres Erfaringer om Sorten sig særlig fra Træer, der vokser paa svær Jord, middelsvær Jord eller let Jord?
Svar: for svær 1, for middelsvær 2, for let 3.
7. Skriver Deres Erfaringer om Sorten sig fra Træer, der vokser under gode Forhold, paa beskyttet Sted, eller under barske Forhold, paa udsat Sted?
Svar: for gode Forhold 1, for barske Forhold 2.
8. Vil De straks, uden Betænkning, anbefale Sorten til Plantning paa Deres Egn?
Svar: Ja eller Nej.
9. Anser De Sorten for anbefalelsesværdig til Masseavl og Handel?
Svar: Ja eller Nej.
10. Indtræder Frugtbarheden i en ung Alder?
Svar: Ja eller Nej.
11. Er Frugtbarheden regelmæssig, aarlig?
Svar: Ja eller Nej.
12. Er Frugtbarheden stor, tilfredsstillende eller utilfredsstillende?
Svar: for stor 1, for tilfredsst. 2, for utilfredsst. 3.
13. Er Sorten i det hele sund og sygdomsfri?
Svar: Ja eller Nej.
14. Er Sorten tilbøjelig til at faa Kræft?
Svar: Ja eller Nej.
15. Er Sortens Frugt tilbøjelig til at blive plettet af Skurv (*Fusicladium*)?
Svar: Ja eller Nej.
16. Er Sortens Frugt tilbøjelig til at blive angrebet af Kærnefrugtskimmel (*Monilia*)?
Svar: Ja eller Nej.
17. Er Sortens Frugter særlig tilbøjelige til at falde for tidligt af?
Svar: Ja eller Nej.
18. Sidder Sortens Frugter særlig godt fast paa Træerne?
Svar: Ja eller Nej.

Paa Skemaerne var opført et Antal af de mest kendte Sorter, og der var ladet Plads aaben til Indføjelser af andre, mindre kendte eller kun lokalt udbredte Sorter.

De Spørgsmaal, der først maa ses paa, er Nr. 8 og 9, hvorefter man maa søge Begrundelsen for de afgivne Svar under de øvrige Spørgsmaal. For en Del Sorters Vedkommende er Dommene meget modstridende, og det har sine Vanskeligheder at samle dem til en nøgtern Bedømmelse af Sorten.

I det følgende skal der gøres Forsøg paa at give et kort Resumé af Svarene for hver af de Sorter, som har videre Udbredelse, og de er opførte saaledes, at de Sorter, som skønnes at være mest udbredte, opføres først, de mindst udbredte sidst.

Æblesorterne.

I Skemaet var opført de neden for først nævnte 35 Sorter. Foruden disse er der tilføjet 140 andre Sorter, af hvilke dog kun 15 synes at have nogen Udbredelse. Man kan saaledes sige, at det for Tiden almindelig dyrkede Æblesortiment bestaar af ca. 50 Sorter; men der er stor Uenighed om, hvorvidt disse er de bedste Sorter.

1. *Cox's Orange* (204 Besvareelser) er en af de Sorter, der er mest Enighed om at plante, ogsaa til Masseavl. Naar den af nogle ikke anbefales, er det paa Grund af, at den lider af Kræft (baade paa let og svær Jord) eller begynder for sent at bære. Den angribes ogsaa af *Monilia*, men sjældent af Skurv.

2. *Cox's Pomona* (199 Besv.) anbefales af de fleste paa Grund af dens Frugtbarhed; men der er dog stor Utilfredshed tillige, fordi den angribes slemt af alle Sygdomme, saa Træerne bliver ikke gamle, og Frugten uholdbar.

3. *Skovfogedæble fra Lou* (174 Besv.) anbefales overalt, særlig til Plantning til eget Brug, men ogsaa til Masseavl. Sund og frugtbar, angribes kun noget af Skurv.

4. *Nonnetitte* (= Flaskeæble) (153 Besv.) fordømmes af de fleste paa Grund af dens sent indtrædende Frugtbarhed og store Tilbøjelighed til Kræft, særlig i de yngre Aar. Der findes dog adskillige ældre, sunde Træer, som er meget og regelmæssigt frugtbare. Frugten skal være slem til at falde for tidligt af.

5. *Graastenæble* (148 Besv.) fordømmes ligeledes i de fleste Tilfælde paa Grund af sent indtrædende og uregelmæssig Frugtbarhed og stærk Tilbøjelighed til Kræft og Skurv. Anbefales dog af mange som rentabel, trods sine Fejl. Ikke egnet for barske Forhold, da Frugten let blæser ned.

6. *Hawthornden* (148 Besv.) anbefales af mange paa Grund af tidlig og stor Frugtbarhed, men fordømmes omtrent lige saa ofte paa Grund af stor Modtagelighed for alle Sygdomme. Synes bedst egnet for varm, lettere Jord, ogsaa i de barske Egne, og til Tætplantning, da Træerne ikke bliver store eller gamle.

7. *Ildrød Pigeon* (146 Besv.) er een af de Sorter, der mest eenstemmigt anbefales, ogsaa til Masseavl, skønt den mange Steder, vistnok særlig paa Dværg, lider slemt af Kræft, — og noget af Skurv.

8. *Cellini* (141 Besv.) fordømmes ret enstemmigt paa Grund af dens ualmindelige Modtagelighed for alle Sygdomme. Den anbefales dog af nogle, paa Grund af dens tidlige og store Frugtbarhed, til Tætplantning og Mellempplantning. Enkelte Steder, hvor der sprøjtes, findes ældre, sunde Træer, endog 30-aarige Dværgtræer.

9. *Signe Tillisch* (136 Besv.) anbefales af mange til almindelig Plantning paa lettere Jord, dog ikke i de barske Egne i Jylland, hvor Skuddene ikke modner godt. Af samme Grund fordømmes den paa svær Jord, hvor den lider slemt af Kræft og giver store, ufarvede Frugter, ofte slemt skurvede.

10. *Bismarck* (134 Besv.) anbefales næsten over alt og for al Slags Jord. Angribes noget af Skurv og slemt af Tæger. Frugten sidder godt fast.

11. *Charlamowsky* (129 Besv.) anbefales af mange som særlig haardfør; men Frugten falder let af, Sorten lider en Del af de forskellige Sygdomme og er ikke saa frugtbar som mange andre Sorter af samme Kvalitet.

12. *Alexander* (129 Besv.) fordømmes næsten enstemmigt paa Grund af dens sene og ringe Frugtbarhed og Modtagelighed for alle Sygdomme.

13. *Filippa* (125 Besv.) anbefales almindeligt for sværere Jord, ogsaa i de barske Egne, paa Grund af sin Kvalitet, Sundhed og Haardførhed. Er noget sent frugtbar.

14. *Maglemærøble* (119 Besv.) anbefales ret almindeligt paa Grund af fin Kvalitet og Sundhed, særlig til Plantning til privat Brug, da Frugtbarheden hverken er rigelig eller tidlig. Den angribes en Del af Skurv og (særlig i Jylland) af Kræft.

15. *Boiken* (114 Besv.) anbefales næsten enstemmigt og som een af de bedste for barske Forhold. Angribes en Del af Skurv og viser sig nogle Steder sent frugtbar.

16. *Vinter-Guld-Pearmain* (113 Besv.) anbefales af mange for lettere og varm Jord, men fordømmes af flere paa Grund af stor Modtagelighed for Kræft, Skurv og Toptørhed og ofte ringe og uregelmæssig Frugtbarhed.

17. *Transparente blanche* (108 Besv.) anbefales næsten over alt, ogsaa til Masseavl, da det er en god Handelsfrugt; men den angribes en Del af Kræft og *Monilia*, paa let og svær Jord i Flæng.

18. *Keswick Codlin* (108 Besv.) anbefales almindeligt, ogsaa under barske Forhold, særlig til Tætplantning og Mellemplantning, da Frugten paa ældre Træer som Regel bliver for lille. Frugten er af tarvelig Kvalitet og tilbøjelig til at falde for tidligt af. Angribes en Del af Kræft og *Monilia*.

19. *Belle de Boskoop* (100 Besv.) anbefales næsten enstemmigt ogsaa under barske Forhold. Frugtbarheden kan være noget sen og uregelmæssig.

20. *Augustæble* (92 Besv.) anbefales en Del, særlig i Jylland, men ikke til Masseavl, da den er uregelmæssig frugtbar og lider af Kræft og andre Sygdomme.

21. *Ribston Pippin* (89 Besv.) anbefales af enkelte paa Vildstamme paa varm, lettere Jord, men fordømmes af de fleste paa Grund af Ufrugtbarhed og Tilbøjelighed til Kræft og alle andre Sygdomme.

22. *Casseler Reinette* (89 Besv.) anbefales som sund og haardfør for barske Forhold, og Frugten sidder godt fast, men er ofte for lille og uanselig. Ikke altid tilstrækkelig frugtbar.

23. *Rød Astrakan* (86 Besv.) fordømmes næsten enstemmigt paa Grund af Tilbøjelighed til alle Sygdomme og utilfredsstillende Frugtbarhed.

24. *Arreskovæble* (85 Besv.) anbefales af mange til Plantning til privat Brug, men fordømmes af de fleste til Masseavl paa Grund af sen og utilstrækkelig Frugtbarhed, Modtagelighed for Kræft og *Monilia* og Frugtens Tilbøjelighed til at falde for tidligt af.

25. *Lord Suffield* (80 Besv.) anbefales særlig paa ikke for svær, men muldet Jord og væsentlig til Masseavl, Tætplantning og Mellemplantning.

26. *Rødt Annanasæble* (71 Besv.) anbefales særlig til Plantning til privat Brug. Der findes ældre, sunde, rigtbærende Træer paa al Slags Jord, under alle Forhold.

27 *Hvid Astrakan* (68 Besv.) fordømmes næsten enstemmigt paa Grund af utilfredsstillende Frugtbarhed og stor Modtagelighed for alle Sygdomme.

28. *Frogmore prolific* (68 Besv.) anbefales næsten enstemmigt; ogsaa for barske Forhold. Mange Steder findes ældre, sunde Træer; men Angreb af Kræft, Skurv og *Monilia* er almindelige.

29. *Tyrrestrup Kirsebæræble* (62 Besv.) anbefales almindeligt som særlig sund og haardfør, ogsaa for barske Forhold; men Frugtbarheden indtræffer noget sent og er ikke rigelig. Frugten angribes af Skurv. Der findes en Mængde ældre, sunde Træer under alle Forhold.

30. *Pederstrup Reinette* (60 Besv.) anbefales almindeligt, ogsaa mange Steder i Jylland, som særlig sund og haardfør. Frugtbarheden er ikke altid tilfredsstillende.

31. *Gul Richard* (52 Besv.) fordømmes af de fleste paa Grund af Modtagelighed for alle Sygdomme og sen og utilfredsstillende Frugtbarhed.

32. *Høst-Citronæble* (48 Besv.) anbefales af mange, særlig til Plantning til privat Brug. Sent og uregelmæssig frugtbar.

33. *Springrove Codlin* (46 Besv.) anbefales af mange som meget lønnende og sund under alle Forhold. Den angives ofte at være sent og uregelmæssig frugtbar.

34. *Manks Codlin* (36 Besv.) anbefales næsten enstemmigt, ogsaa til Masseavl. Der findes mange ældre, sunde Træer, særlig i Jylland, og Frugten sidder godt fast.

35. *Elmelundsæble* (29 Besv.) anbefales næsten af alle, særlig udbredt paa Fyn; mindre holdbar, men af bedre Kvalitet end Pederstrup R., som den ligner.

De følgende 15 Sorter er de hyppigst nævnte og øjensynlig mest udbredte af de tilføjede Sorter:

36. *Dronning Louise af Danmark* (20 Besv.) anbefales af alle som frugtbar under gode Forhold, men slemt modtagelig for Kræft. Frugten for lille og uanselig og vanskelig at opbevare.

37. *Blenheim Orange* (16 Besv.) anbefales som meget sund og frugtbar under gode Forhold og paa Vildstamme, men Frugtbarheden er sent indtrædende og uregelmæssig.

38. *Koldemosegaard's Reinette* (15 Besv.) anbefales almindelig under alle Forhold til Afløsning af Casseler R.

39. *Danziger Kantæble* (14 Besv.) anbefales som meget sund og frugtbar som ældre. Der findes mange sunde, ældre Træer, særlig paa Øerne.

40. *Bellefleur franche* (Bf. de France, Reinette franche, R. d. Fr.) (13 Besv.) anbefales almindeligt af alle som sund og god, men sent og uregelmæssig frugtbar.

41. *Åkerø* (12 Besv.) anbefales kun af enkelte og ikke til Masseavl paa Grund af tør sen og uregelmæssig Frugtbarhed og Frugtens Tilbøjelighed til at falde for tidligt af. Der synes dog at være Stammer, der ikke er behæftede med disse Fejl.

42. *Mølleskovæble* (12 Besv.) anbefales almindeligt, særlig i Maribo Amt, hvor den er meget udbredt.

43. *Møllers Venus* (11 Besv.) anbefales som særlig haardfør og sund fra Vestjylland og Stevns, hvor den er en Del udbredt.

44. *The Queen* (10 Besv.) anbefales som haardfør, sund og haardfør.

45. *Nonnetit-Bastard* (9 Besv.) anbefales særlig fra Jylland som meget haardfør, sund og frugtbar, ogsaa under barske Forhold.

46. *Dumelows Seedling* (9 Besv.) anbefales som sund og frugtbar, og Frugten sidder godt fast.

47. *Langelandsæble* (9 Besv.) anbefales som sund og frugtbar, særlig som ældre.

48. *Warners King* (8 Besv.) anbefales som haardfør, sund og frugtbar; men Frugten er næsten for stor og taaler daarlig Forsendelse.

49. *Niels Juels Æble* (7 Besv.) anbefales som frugtbar, men ikke regelmæssigt, sund. Let sælgeligt Madæble.

50. *Alm. rød Pigeon* (7 Besv.) anbefales af flere som sunder og mere frugtbar end Ildrød Pigeon.

Af de øvrige Æblesorter synes ingen at have saa stor eller almindelig Betydning, at de bør nævnes her. Enkelte med nogen lokal Udbredelse vil findes under de respektive Amts-oversigter.

Pæresorterne.

I Skemaet var opført de neden for først nævnte 19 Sorter. Foruden disse er der tilføjet 52 andre Sorter, af hvilke dog kun 11 synes at have nogen Udbredelse. Man kan saa-

ledes sige, at det for Tiden almindelig dyrkede Pæresortiment bestaar af ca. 30 Sorter; men det synes at være ved at gennemgaa en kraftig Fornyelse, idet mange gamle, kendte Sorter maa vige Pladsen for nye, for Forholdene bedre egnede Sorter, maaske først og fremmest saadanne, som er tidligere frugtbare.

Naar en Del af Pæresorterne, trods Anbefaling til almindelig Plantning, ikke anbefales til Masseavl, beror dette vist særlig paa, at de paa Grund af daarlige Opbevarings- og Af-sætningsforhold ikke giver tilstrækkelig sikkert økonomisk Udbytte.

1. *Grev A. W. Moltke* (205 Besvarelser, d. v. s. i saa godt som alle Pæreskemaer) anbefales almindeligt for alle Forhold, dog ikke altid til Masseavl, paa Grund af ringe Holdbarhed.

2. *Bonne Louise d'Avanches* (164 Besv.) anbefales af mange paa Grund af sin fine Kvalitet, men fordømmes af flere paa Grund af sin store Modtagelighed for alle Sygdomme, særlig Skurv. Anbefales af flere til Espalier eller kun til varm Jord.

3. *Graapære* (159 Besv.) anbefales af de fleste til almindelig Plantning, men kun af Halvdelen til Masseavl paa Grund af sen og uregelmæssig Frugtbarhed, ringe Holdbarhed og Modtagelighed for Skurv o. a. Sygdomme. Der findes øjensynlig flere forskellige Typer med forskellig Modstandsdygtighed og Modenhedstid.

4. *Bonchrétien Williams* (133 Besv.) anbefales almindeligt over hele Landet som frugtbar og sund, baade som yngre og ældre; men Frugten skal angribes slemt af Skurv.

5. *Comtesse Clara Frijs* (114 Besv.) anbefales ret almindeligt fra Øerne, men lider slemt af Skurv og Kræft. For mange Lokalteter i Jylland synes den ikke helt haardfør, men lider meget af Frostskade.

6. *Eyewood* (110 Besv.) anbefales almindeligt som meget haardfør, sund og frugtbar, om end først i en lidt sen Alder. Der findes ældre, sunde Træer over alt i Landet, og Frugten sidder godt fast. Den angribes noget af Skurv.

7. *Philip* (Dobbelt Philip) (99 Besv.) anbefales over alt for Haardførhed, Sundhed og Frugtbarhed, som dog er noget uens. Frugten sidder godt fast, og Sorten er Nr. 1 efter Grev Moltke af de Sorter, der anbefales til Masseavl.

8. *Amanlis* (98 Besv.) anbefales af mange, men fordømmes af flere paa Grund af sen og uregelmæssig Frugtbarhed og saavel Træs som Frugts store Modtagelighed for Skurv.

9. *Kejserindepære* (97 Besv.) bedømmes fuldstændig som foregaaende.

10. *Clapps Favorite* (94 Besv.) anbefales over alt, særlig til Masseavl, som haardfør, sund og frugtbar, Nr. 2 efter Grev Moltke.

11. *Juli Dekan* (94 Besv.) anbefales af alle til Plantning til privat Brug, mindre til Masseavl paa Grund af ringe Holdbarhed, Modtagelighed for Skurv og for svag Vækst.

12. *Seigneur d'Esperen* (Herrepære) (76 Besv.) anbefales ret almindeligt, ogsaa til Masseavl, men angribes slemt af alle Sygdomme, og Frugten er lidet holdbar.

13. *Høst Bergamot* (71 Besv.) udbredt gammel Sort, men anbefales af de færreste paa Grund af sen og uregelmæssig Frugtbarhed og Modtagelighed for Sygdom. Der findes dog mange ældre sunde Træer ud over Landet.

14. *Doyenne du Comice* (71 Besv.) anbefales og fordømmes lige ofte til almindelig Plantning. Anbefales kun af faa til Masseavl paa Grund af sen og utilfredsstillende Frugtbarhed.

15. *Nouveau Poiteau* (61 Besv.) anbefales af de fleste, særlig til Masseavl paa Grund af Haardførhed og Sundhed. Frugten sidder godt fast. Frugtbarheden noget sen paa Vildst.

16. *Charneu* (60 Besv.) anbefales af de fleste til Plantning til privat Brug, af færre til Masseavl paa Grund af sen og uregelmæssig Frugtbarhed og Modtagelighed for Skurv. Der findes mange ældre, sunde Træer ud over Landet.

17. *Napoléon* (56 Besv.) fordømmes af de fleste paa Grund af utilfredsstillende Frugtbarhed og stor Modtagelighed for alle Sygdomme, særlig Skurv.

18. *Tongré* (de Tongres) (45 Besv.) anbefales af de fleste, særlig til Espalier, angives at lide noget af Kræft og Skurv.

19. *Clairgeau* (34 Besv.) kun udbredt paa Ørne og fordømmes af de fleste paa Grund af utilfredsstillende Frugtbarhed og daarlig Kvalitet.

De følgende 11 Sorter er de hyppigst nævnte og øjensynlig mest udbredte af de tilføjede Sorter.

20. *Soldat laboureur* (20 Besv.) anbefales næsten enstemmigt som frugtbar og sund, og Frugten skal sidde godt fast.

21. *Josephine de Malines* (16 Besv.) anbefales næsten enstemmigt til privat Brug, og af de fleste ogsaa til Masseavl som vor bedste Vinterpære til alle Forhold. Der savnes Meddelelser om den fra Jylland.

22. *Souvenir du Congrès* (14 Besv.) anbefales næsten enstemmigt som haardfør, frugtbar og sund under alle Forhold, dog mest paa Øerne.

23. *Colorée de Juillet* (11 Besv.) anbefales enstemmigt, ogsaa til Masseavl, som en god Sommerpære for alle Forhold.

24. *Hasselpære* (10 Besv.) anbefales i Jylland som den haardføreste og nøjsomste Pæresort for barske Forhold. God Syltepære.

25. *Giffard* (9 Besv.) anbefales næsten enstemmigt paa Øerne. Angribes noget af Skurv.

26. *Conceiller de la Cour* (7 Besv.) anbefales enstemmigt paa Øerne, skal være noget sent frugtbar, men rigtbærende og sund.

27. *Diel* (6 Besv.) anbefales, trods Modtagelighed for Skurv.

28. *Hardy* (6 Besv.) anbefales som en fortrinlig Høstpære til Plantning til eget Brug og særlig til Espalier.

29. *Doctor Jules Guyot* (5 Besv.) anbefales som meget frugtbar og sund, fordelagtigere end Bonchretien Williams, noget tidligere moden.

30. *Marie Louise* (5 Besv.) anbefales til Plantning til eget Brug; men Frugtbarheden indtræffer noget sent.

Blommesorterne.

I Skemaet var opført de neden for først nævnte 15 Sorter. Foruden disse er der tilføjet 24 andre Sorter, af hvilke 7 synes at have en Del Udbredelse, enkelte endog større end nogle af de i Skemaet opførte. Vort almindelig dyrkede Blommesortiment kan saaledes siges at omfatte ca. 20 Sorter; men det samme, som er nævnt for Pæernes Vedkommende, at de gamle Sorter mere og mere afløses af nye, synes at være Tilfældet her. Dette er sikkert ogsaa paakrævet, thi vort Blommesortiment har staaet meget stille, vel paa Grund af, at denne Kultur sjældent har været drevet efter rationelle Principer med Masseavl for Øje, men mere til privat Forsyning. Som for Pæerne, gælder det for Blommerne, at

disse heller ikke anbefales forholdsvis saa hyppigt til Masseavl som til almindelig Plantning.

1. *Victoriablomme* (160 Besvarelser) anbefales næsten enstemmigt fra hele Landet, for alle Forhold, paa Grund af tidlig og stor Frugtbarhed. Angribes slemt af *Monilia*, Grenene er skøre, flækker let, og Træerne menes ikke at blive store og gamle.

2. *Almindelig grøn Reine Claude* (146 Besv.) anbefales af de fleste, men fordømmes dog af mange paa Grund af sen og upaalidelig Frugtbarhed. Der findes forskellige Racer eller Stammer, ogsaa rodægte, af hvilke nogle gør Krav paa tidligere Frugtbarhed.

3. *Kirkens Blomme* (99 Besv.) anbefales af mange for Sundhed og fin Kvalitet, men ikke ofte til Masseavl paa Grund af sen og utilfredsstillende Frugtbarhed.

4. *Leipziger Svedske* (88 Besv.) den mest almindelig anbefalede Svedske for alle Forhold.

5. *Tidlig engelsk Svedske* (85 Besv.) anbefales ret enstemmigt som frugtbar og haardfør, synes mere udbredt i og egnet for de barske Egne i Jylland, hvor de sildigere modne Sorter ofte ikke naar fuld Udvikling og Modenhed.

6. *Reine Claude d'Ouillins* (81 Besv.) anbefales ret enstemmigt, fremhæves ofte fremfor Almindelig grøn Reine Claude som tidligere frugtbar.

7. *Gul Abrikosblomme* (68 Besv.) anbefales ret enstemmigt, særlig for de ikke allergunstigste Forhold, hvor de fineste Sorter trives mindre godt.

8. *Jefferson* (57 Besv.) anbefales af mange, men fordømmes lige saa ofte paa Grund af stor Modtagelighed for Sygdom (*Monilia*) og ofte utilfredsstillende Frugtbarhed.

9. *Ungarsk Svedske* (57 Besv.) anbefales ret enstemmigt som vor bedste Svedske, noget sent og uregelmæssig frugtbar og kun egnet for gode Forhold, da den er meget sildig moden.

10. *Gul Æggeblomme* (57 Besv.) væsentlig kun udbredt paa Øerne, anbefales af flere, men fordømmes hyppigt paa Grund af sen og utilfredsstillende Frugtbarhed og Modtagelighed for Sygdom (*Monilia*).

11. *Italiensk Svedske* (49 Besv.) anbefales ret enstemmigt som frugtbar og sund, dog ikke for Jyllands barske Egne.

12. *Cathrineblomme* (49 Besv.) anbefales næsten enstemmigt, ogsaa til Masseavl.

13. *Rød Æggeblomme* (34 Besv.) fordømmes som oftest paa Grund af utilstrækkelig Frugtbarhed og Modtagelighed for Sygdom (*Monilia*, Gummiflod).

14. *Belle de Louvain* (31 Besv.). Der er Uenighed angaaende denne Sort. Skal være noget sent og uregelmæssigt bærende, men ualmindelig sund og god paa varm Jord. Stenen slipper ikke Kødet.

15. *Diamantblomme* (24 Besv.) anbefales som absolut sund, men skal være sent og utilstrækkeligt bærende.

De følgende 7 Sorter er de hyppigst nævnte og øjensynlig mest udbredte af de tilføjede Sorter.

16. *Rivers early prolific* (20 Besv.) anbefales enstemmigt som meget frugtbar i en ung Alder, haardfør og sund.

17. *Prince of Wales* (14 Besv.) anbefales enstemmigt som haardfør, frugtbar og sund, ogsaa under ret barske Forhold.

18. *Althanns Reine Claude* (9 Besv.) anbefales næsten enstemmigt som sund og frugtbar.

19. *Washington* (7 Besv.) fordømmes paa Grund af sen og ringe Frugtbarhed.

20. *Jerusalemsblomme* (6 Besv.) anbefales som ret frugtbar og sund, ogsaa under barske Forhold.

21. *Myrobolantblomme* (Mirabelle) (10 Besv.) anbefales af alle som nøjsom og frugtbar, knapt helt haardfør for barske Forhold.

22. *Alm. Svedske* (rodægte) (5 Besv.) dyrkes en Del i visse Egne (Stevns, Vestlolland), anbefales derfra som haardfør, sund og frugtbar.

Surkirsebærsorterne.

De følgende 4 Sorter var opførte i Skemaet, ingen er tilføjede, og der dyrkes vist kun i meget ringe Udstrækning forædlede Surkirsebærsorter til Handelsbrug, højst særlige Stammer af Alm. rodægte Surkirsebær.

1. *Alm. rodægte Surkirsebær* (110 Besv.) anbefales næsten enstemmigt allevegne, hvor Kirsebær dyrkes, angribes dog en Del af *Monilia*. Der findes adskillige Stammer eller Typer, som viser en Del Forskelligheder og har faaet Navne efter den Lokalitet, hvorfra de er udbredte (Stevns, Bælum, Veddum og flere Steder).

2. *Skyggemorel* (106 Besv.) anbefales af adskillige, særlig til privat Brug, men fordømmes af mange paa Grund af uregel-

mæssig og utilstrækkelig Frugtbarhed, og Modtagelighed for *Monilia*.

3. *Ostheimer* (81 Besv.) faar omtrent samme Bedømmelse som foregaaende Sort, anbefales ikke saa ofte.

4. *Van der Natte* (46 Besv.) anbefales af en Del, men fordømmes lige saa ofte paa Grund af utilfredsstillende Frugtbarhed og Modtagelighed for *Monilia*.

Sødkirsebærsorterne.

I Skemaet var opført følgende førstnævnte 6 Sorter. Foruden disse er der tilføjet 9 andre Sorter, af hvilke dog ingen synes at have videre Udbredelse.

1. *Gult spansk* (108 Besv.) anbefales næsten enstemmigt over alt, hvor Kirsebær dyrkes.

2. *Sort spansk* (95 Besv.) anbefales næsten enstemmigt over alt.

3. *Majbær* (59 Besv.) anbefales næsten enstemmigt, synes dog at angribes mere af *Monilia* end de øvrige Sorter.

4. *Elton* (39 Besv.) anbefales af de fleste, væsentlig paa Øerne.

5. *Früheste der Mark* (30 Besv.) anbefales næsten enstemmigt, væsentlig paa Øerne.

6. *Napoléon* (27 Besv.) mere udbredt i Jylland end de foregaaende, skal være uregelmæssigt og utilfredsstillende frugtbar, men sund og mange Steder lønnende.

7. *Sort Mellembær*, anbefales til Masseavl fra Fredensborg-egnen, hvor Sorten er almindelig udbredt.

III. Amtsoversigter.

1. Københavns Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Amtet ikke i nogen Henseende staar særlig højt, hvad angaar Frugttræantal, hvilket vel i nogen Grad kan forklares derved, at Frugtavl hidtil ikke har været anset for tilstrækkelig rentabelt i Sammenligning med andet Havebrug paa de forholdsvis dyre Jorder i Hovedstadens Nærhed.

Havearealet udgør 4.7 pCt. af det samlede dyrkede Areal, hvilket er et højere Procenttal end i noget andet Amt; men i Forhold til Havearealets Størrelse har Københavns Amt det laveste Frugttræantal af alle.

Der findes 50 Landkommuner i Amtet. Fra 33 af disse er de udsendte Spørgeskemaer (se Side 89 og følgende) blevne besvarede, de fleste af Gartnere og en Del af Lærere. Besvarelserne er indkomne jævnt fra hele Amtet.

Spm. 1. Kun i 5 Kommuner, nemlig Gentofte, Søllerød (som med omtrent 18 000 Frugttræer er Nr. 1 i Amtet), Høje Taastrup, Greve—Kildebrønde og Havdrup—Solrød menes der at være betydelig Interesse blandt Beboerne for Haverne og særlig Frugtavl, medens den i 9 betegnes som ringe og i de øvrige som jævnt almindelig. I Gladsaxe og Taarnby Kommuner findes ogsaa mange Frugttræer og stigende Interesse for Havebrug og Frugtavl. Desuden er der dels anlagt, dels planlagt større Plantninger i flere Kommuner i Hovedstadens Nærhed, hvilket vist maa tydes som stigende Interesse, om end maaske ikke hos Befolkningen i Almindelighed.

Spm. 2. I godt Halvdelen af Kommunerne angives Træerne for en væsentlig Del at være ældre Træer, medens i de øvrige Interessen først senere er bleven vakt og har ført til forøget Plantning. Kun i de færreste Besvarelser menes det, at den forøgede Interesse har givet sig Udslag i en bedre Pasning af de ældre Træer, men nok af de yngre. Gennemgaaende synes det, som om Sansen for en bedre og mere rationel Pasning er i højere Grad til Stede i Hovedstadens Nærhed, hvor Frugtavlens væsentlig drives af Gartnere og Havebrugere, end ude i Landet, hvor Havernes Pasning oftere bliver mere tilfældig, eftersom Folk har Tid.

Spm. 3. I omtrent Halvdelen af Kommunerne anses Forholdene for at være gunstige for Frugtavlens, medens de i kun 4 af de 33, fra hvilke Skemaerne er besvarede, betegnes som daarlige, og i Resten som mindre gode. Af Forhold, der lægger Frugtavlens Hindringer i Vejen, nævnes oftest uheldige Jordbundsforhold (stiv Jord i Taastrup—Køgeegnen, høj Grundvandstand paa Amager). En Del klager over Kræft, medens andre Sygdomme ikke synes at volde Besvær. Nattefrost og generende Blæst klages der over i nogle Skemaer, ligeledes over Stære. I Gentofte Kommune

menes de høje Jordpriser at virke hæmmende paa Frugttræplantning i Erhvervsøjemed, og i Herstedøster—Herstedvester klages over Vandmangel i Undergrunden forårsaget ved Københavns Vandforsynings Boringer.

Spm. 4. De fleste Frugttræ- og Frugtbuskarter trives godt eller jævnt godt i Amtet som Helhed. Naar Stikkelsbær i en Del Besvarelser (10) angives at trives mindre godt eller daarligt, skyldes dette væsentlig Stikkelsbærdræberen. Hvor Æblerne trives mindre godt eller daarligt (i 13 Kommuner af de 33) skyldes dette som oftest Kræften, og Stenfrugtskimmelen er i mange Tilfælde af ødelæggende Virkning paa Surkirsebæravlen.

Spm. 5. Angaaende Sortsspørgsmaalet er der ikke for Københavns Amts Vedkommende fremkommet noget af særlig Interesse ud over, hvad der er indbefattet i Omtalen af dette Spørgsmaal i foregaaende Afsnit af denne Beretning. Der findes nogle Steder i Amtet betydelige Samlinger af Frugtsorter, ogsaa nyere, som maa forventes gennem nærmere Undersøgelser og Iagttagelser at kunne give Vejledning angaaende Sorternes Egenskaber og Trivsel. Af Lokalsorter har en enkelt, »Hermansæblet«, tiltrukket sig nogen Opmærksomhed i Egnen ved Hedehusene, ligesom flere andre anbefales fra enkelte Sider.

Spm. 6. Jordbundsforholdene er noget variable, dog er Lermuld med Underlag af Ler eller sandblandet Ler oftest forekommende. Ifølge de geologiske Undersøgelser bestaar Jordbunden paa Amager og i Københavns nærmeste Omegn af saa godt som rent Moræneler, medens der op imod Furesøen, omkring Lyngby—Bagsværd, i Forbindelse med højere liggende og mere kuperet Terræn, findes større Strækninger med Sand og Rullestensgrus. Mellem Roskilde—Taastrup—Snoldelev og i hele den vestlige og til Dels den sydlige Del af Amtet findes ligeledes en Del større og mindre pletvise Forekomster af Sand og Grus.

Spm. 7. Kun i 4 af de 33 Besvarelser angives Salg af Frugt at spille en økonomisk Rolle i Almindelighed i paa-gældende Kommune (Søllerød, Greve—Kildebrønde, Ølsemagle og Ørsted), medens det i 15 dog spiller en Rolle for enkelte Haveejere. Fra 14 af de 33 Kommuner sælges ingen Frugt af Betydning. Dette Forhold er dog øjensynlig

ved at forandres, idet der i de fleste Kommuner er Plantninger, endog ret store, under Opvækst.

Spm. 8. I Salget angives Æbler i alle Tilfælde at spille den største Rolle, medens dog Pærer, Blommer og Kirsebær hver i 6—7 Kommuner menes at være af lige saa stor Betydning i Salget.

Af Buskfrugt er Solbær absolut den Art, der er af mindst Betydning, medens det synes som Stikkelsbær, Ribs og Hindbær staar omtrent lige.

Spm. 9. Salget angives fra de fleste Steder at foregaa paa Torvet, medens dog en Del afsættes til Opkøbere, som rimeligvis ogsaa bringer Frugten paa Torvet. Salg gennem Kommissionær eller direkte til Forbrugere synes at spille en forholdsvis ringe Rolle, og da Frugten sjældent kommer til Forsendelse, men af Avler eller Opkøber bringes direkte til Torvet, er der ikke mange, der pakker Frugten rationelt. Sortering, om end mangelfuld, er vel mere almindelig; men der vilde alligevel med Fordel kunne ofres mere paa at sortere og pakke Frugten efter ensartede og rationelle Principer, som det allerede finder Sted for flere andre gartneriske Produkters Vedkommende.

Spm. 10. I 13 af de 33 Besvarelser gives ikke Oplysning om den omspurgte Art Plantninger; medens der i de øvrige 20 opgives Adresser paa 40 Ejere af større eller mindre Erhvervsfrugtplantager, og der findes flere, hvis Adresser ikke er opgivne. Disse Erhvervsfrugtavlernes Tal øges stadig i Amtet, idet Eksemplet smitter, og man efterhaanden begynder at stille sig mindre skeptisk over for Frugtavlens Rentabilitet, selv paa en ret kostbar Jord, blot denne er egnet for Frugtavl og godt beliggende for Afsætning.

Spm. 11. Mærkeligt nok nævnes kun i et Par Besvarelser, at Københavns Nærhed anses for et af de Forhold, der har haft Indflydelse paa Frugtavlens. Man maa vel have anset dette for saa selvfølgeligt, at det derfor er bleven glemt. Sikker er det, at en saa stor Bys Nærhed præger Produktionen i Oplandet, man dyrker fortrinsvis Produkter som daarligt taaler Transport eller lang Opbevaring, men til Gengæld bragte til Torvs til de mest belejlige Tider, hjembringer de bedste Priser.

Haveselskabernes Virksomhed har mange Steder virket fremmende og højnende paa Havebrug og Frugtavl, særlig blandt de private Haveejere.

Spm. 12. I 21 af de 33 Besvarelser menes det, at der for paagældende Kommunes Vedkommende er Betingelser til Stede for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavl. I 9 Besvarelser lyder Svaret benægtende. Dette Spørgsmaal vil selvfølgelig kunne underkastes Diskussion, navnlig hvis man tænker paa Erhvervsfrugtavl; men det er dog vist uden for al Tvivl, at Forholdene adskillige Steder byder paa saa store Fordele i Form af bekvemme Afsætningsforhold, let Adgang til Arbejdskraft, Gødning o. s. v., at de høje Jordpriser ikke behøver at skræmme »den rette Mand«, men han er ogsaa en endnu nødvendigere Betingelse her, end hvor Jorden er billigere og Risikoen derfor mindre.

Spm. 13. I Besvarelserne er intet af Betydning meddelt. Paa en enkelt Jærnbandedæmning avles en Del Hyldebær og enkelte Steder har man forsøgt med Alléplantning af Frugttræer (Gentofte Kommune); men hvorvidt der foreløbig kan forventes et gunstigt Resultat, hvor Befolkningstætheden er saa stor, synes tvivlsomt.

2. Frederiksborg Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Frederiksborg Amt i de fleste Henseender staar ret højt med Hensyn til Antallet af Frugttræer, og særlig i Forholdet til Antallet af Ejendomme. Dette maa vel skyldes den store Mængde Villahaver og andre Haver, hvori der dyrkes mange Frugttræer. I Forhold til Havearealet er Antallet af Frugttræer ikke særlig stort; men dette forklares derved, at Havearealet er forholdsvis stort, 2,6 pCt. af det samlede dyrkede Areal.

Den vist almindelige Mening, at Frederiksborg Amt skulde være særlig rigt paa Kirsebærtræer, bekræftes ikke gennem Statistiken for Amtet som Helhed; men i Dele af Amtet findes en ret betydelig Kirsebær dyrkning, saaledes i Asminderød—Grønholt, som med over 11 000 Kirsebærtræer er den paa disse næstrigeste Kommune i Landet (rigest er Skelund—Visborg i Aalborg Amt), og med omtrent 40 000 Frugttræer i alt i denne Henseende kun staar tilbage for Tikøb—Hornbæk—Helle-

bæk Kommune, som med 45 300 Frugttræer, hvoraf 8100 Kirsebærtræer, er den paa Frugttræer rigeste Kommune i Landet. Birkerød med 27 760 Frugttræer, hvoraf 8500 Kirsebærtræer, er med Hensyn til Frugttræantal Nr. 3 af Landets Kommuner.

Der findes 44 Landkommuner i Amtet. Fra 37 af disse er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, de fleste af Landmænd, nogle af Gartnere og Lærere. Besvarelserne er indkomne jævnt fra alle Dele af Amtet.

Spm. 1. I 5 af de 37 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, nemlig: Lyng, Tikøb—Hornbæk—Hellebæk, Birkerød, Karlebo og Kregome—Vinderød, menes der at være betydelig Interesse for Frugtavl. Hertil kan dog, saavel efter Frugttræantallet som de øvrige Forhold at dømme, føjes Græsted—Maarum og Hørholm Kommuner. I 7 betegnes Interessen som ringe og i Resten som jævnt almindelig.

Spm. 2. I godt Halvdelen af Kommunerne menes Frugttræerne for en væsentlig Del at være ældre Træer; men der er dog næsten over alt, i 30 af de 37 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, en let paaviselig forøget Interesse for Frugtavl i den nyere Tid, og der plantes en Mængde nye Frugttræer. Ogsaa i Pasningen af de ældre Træer er der mange Steder en betydelig Fremgang at spore.

Spm. 3. I det store Flertal af Amtets Kommuner anses Forholdene for at være gunstige for Frugtavl, og kun i een (Gerlev—Draaby i Horns Herred) for helt daarlige. I 13 af de førstnævnte menes ingen Forhold at være til Stede, som lægger Frugtavl Hindringer i Vejen, medens der i en Del Besvarelser nævnes uheldige Jordbundsforhold, f. Eks. magert Sand i Kregome—Vinderød og Hornbæk, Kræft og andre Sygdomme, f. Eks. Gummiflod og Stenfrugtskimmel hos Kirsebærtræerne en Del Steder. Fra Horns Herred klages særlig over Blæst, daarlige Læforhold og daarlige Afsætningsforhold, idet der mangler Jærnbaneforbindelse, og i ganske enkelte Tilfælde klages der over Insektangreb.

Gennemgaaende maa det siges, at Forholdene for Frugtavl synes gode i Frederiksborg Amt, naar undtages Horns Herred og de sandede Egne langs Nordkysten, hvor der ogsaa savnes Læ.

Spm. 4. De forskellige Frugtarter trives gennemgaaende godt i Amtet med Undtagelse af Stikkelsbær, som i 17 af de 37 Besvarelser angives at være ødelagt af »Dræberen«. Ribs, Solbær og Hindbær angives i flere Skemaer at trives særlig godt og at spille en ret betydelig Rolle i vedkommende Kommuner, hvor de dyrkes almindeligt af Smaa-brugerne (Karlebo, Herløv, Farum, Bloustrød, Tjæreby). I de Kommuner, hvor Kirsebær angives at trives daarligt, skyldes dette Sygdomsangreb (Gummiflod og Stenfrugtskimmel). Kun i et Par Besvarelser (fra Asminderød—Grønholt og Bloustrød) angives Kirsebær at trives særlig godt, og ligeledes Blommer; men efter de Træer og Plantninger at dømme, som findes adskillige Steder, og som ser ud til at trives udmærket, maa det antages, at med det rette Valg af Sorter, Jordbund og Kultur (Sygdomsbekæmpelse) vil der i Nordsjælland mange Steder være glimrende Chancer for en lønnende Kirsebær- og Blommeavl, da Frugten af disse Frugtarter er let sælgelig i Hovedstaden og let kan konkurrere med fjærnere liggende Avlssteder.

Spm. 5. Angaaende Sortsspørgsmaalet er der ikke for Frederiksborg Amts Vedkommende fremkommet noget af særlig Interesse ud over, hvad der er indbefattet i Omtalen af dette Spm. i Beretningens foregaaende Afsnit.

Der er berettet om flere Frøæbler i enkelte Besvarelser; men dog ingen med videre Udbredelse. En lokal Kirsebærsort »Sort Mellembær« dyrkes meget i Egnen omkring Fredensborg.

Spm. 6. Jordbundsforholdene, faar man gennem Besvarelserne Indtryk af, maa være meget variable, idet de i omtrent Halvdelen betegnes som meget forskelligartede, endog inden for den enkelte Kommune. Den overvejende Del er Lermuld med Underlag af Ler og sandblandet Ler, i enkelte Tilfælde Grus, og i nogle Kommuner er Jordbunden overvejende Sand (Nordvestkystegnen). Betragter man de geologiske Kort faar man det samme Indtryk af Uensartethed i Jordbundens Beskaffenhed — dog med Moræneler som overvejende Jordbund — og da Højdeforholdene ligeledes varierer stærkt, vil det være indlysende, at de forskellige Lokalteter er meget ulige egnede for de forskellige Frugtarter.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalg meddeles i 7 af de 37 Besvarelser, at det har økonomisk Betydning for Hævejerne i

Almindelighed i vedkommende Kommuner, nemlig: Asminderød—Grønholt, Birkerød, Bloustrød, Farum, Hellebæk, Lille-rød og Karlebo. I 10 Kommuner er Salget af Betydning for enkelte Avlere, men i 20 for slet ingen.

Spm. 8. Angaaende de forskellige Frugtarters relative Betydning i Salget, da er det Æbler, som i de fleste Kommuner angives at være af størst Betydning, dernæst Kirsebær (i Asminderød—Grønholt, Birkerød, Bloustrød og flere Kommuner). I enkelte Kommuner er Buskfrugt af overvejende Betydning, saaledes i Karlebo, Tjæreby, Herløv, Ballerup og flere (i de to sidste Hindbær).

Spm. 9. Salget angives for Størstedelen at foregaa til Opkøbere (i 14 af de 17 Kommuner, hvor Salget er af Betydning), en Del sælges paa Torvet, og en Del direkte til Forbrugere, medens Salg gennem Kommissionær kun undtagelsesvis angives at finde Sted.

Kun i en Fjerdedel af Besvareelserne anføres det, at enkelte Avlere gør noget for gennem Sortering og Pakning at fremstille en mere værdifuld Handelsvare.

Fra Tjæreby Kommune meddeles, at det der er meget almindeligt, at Beboerne opbevarer en Del af deres Frugt ved Nedkuling i Jorden, og fra Græsted og omliggende Kommuner afsættes en Del Frugt til Præserving i det derværende Andelsfrugteri.

Spm. 10. I 19 af de 37 Besvarelser gives der ingen Meddelelser angaaende den omspurgte Art Plantninger, medens der i de øvrige opgives Adresser paa 33 Ejere af større og mindre Erhvervsfrugtplantager, og fra enkelte af de allerede ovenfor nævnte Kommuner meddeles, at der er saa mange, at det vilde føre for vidt at notere dem op. Det ser i disse Kommuner ud, som om Plantelysten smitter, idet en Mængde Smaabrugere mere og mere gaar over til at drive deres Jord havebrugsmæssigt, med Frugttræer, Frugtbuske, Jordbær og Køkkenurter.

Spm. 11. Af Forhold, som menes at have haft Indflydelse paa Frugtavlens Fremgang, nævnes særlig Husmandsforeningernes og Haveselskabernes Virksomhed med Forevisningshaver, Demonstrationer, Udstillinger o. s. v. Kun i et Par Besvarelser nævnes gode Afsætningsforhold som

værende af Betydning, og i et Par Købelyst hos de mange Landliggere (Hellebæk).

Spm. 12. I næsten alle Besvarelser kommer den Formening til Orde, at der er gode Betingelser til Stede for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavl, kun i enkelte, som allerede er nævnte ovenfor, menes dette ikke at være Tilfældet.

Spm. 13. I Besvarelserne er intet af Betydning meddelt. Der er gjort Forsøg med Landevejsplantning af Frugttræer ved Skibby og i Skuldelev—Selsø Kommuner; men det er ikke oplyst, hvorledes Resultatet tegner til at blive.

3. Holbæk Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Holbæk Amt i ingen Henseende staar særlig højt med Hensyn til Antallet af Frugttræer, idet det kun i ganske faa Forhold naar op i den øverste Tredjedel af Landets Amter og staar sidst i Rækken for Øernes Vedkommende. Højest staar Amtets Frugttræantal i Forhold til Havearealet, hvilket imidlertid er en Følge af, at Havearealet er forholdsvis lille, det udgør kun 1.6 pCt. af det samlede dyrkede Areal.

Der findes 63 Landkommuner i Amtet. Fra 44 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, 14 af Gartnere, 12 af Lærere, 10 af Landmænd og 8 af Folk i andre Livsstillinger.

Spm. 1. I 8 af de 44 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, nemlig: Aarby, Besser, Onsbjerg, Vallekilde, Hørve, Ubby, Udby, Vig—Asminderup og Viskinde—Avnsø, menes der at være betydelig Interesse for Havebrug, og i de fleste af disse særlig for Frugtavl. Hertil kan dog, saa vel efter Frugtantal som efter andre Forhold at dømme, endnu føjes Tranebjerg, Tølløse—Aagerup, Højby og maaske flere. Kun i een Kommune (Kirkehelsinge-Drøsselbjerg) betegnes Interessen som værende ringe og i de øvrige som jævnt almindelig. Efter Forfatterens Mening er der dog ikke ringere Interesse i ovennævnte Kommune end i saa mange andre.

Spm. 2. For 28 af de 44 Kommuner Vedkommende angives det, at Frugttræerne for en væsentlig Del er

ældre Træer; men at der tillige i den nyeste Tid i de fleste af disse og i flere andre Kommuner spores en betydelig forøget Interesse, som har ført til Plantning af mange nye Træer og ogsaa for en Dels Vedkommende til en bedre Pasning af de ældre (i 19 Kommuner).

Spm. 3. I 28 af de 44 Kommuner anses Betingelserne for at være gunstige for Frugtavlens, medens de i de øvrige Kommuner betegnes som mindre gunstige.

Der er dog kun 8 af de førstnævnte Kommuner, hvor man ikke har et eller andet uheldigt Forhold at kæmpe med. Hyppigst klages der over Stikkelsbærdræberen (i 22 Besvarelser), dernæst Kræft (i 15 Besv.), Blæst og daarlige Læforhold (i 12 Besv.) og uheldige Jordbundsforhold, det sidste særlig paa den udtørrede Lammefjords Arealer, hvor Træerne ikke bliver gamle, da Undergrunden er leret eller sur. Enkelte Steder klages der over Stenfrugtskimmelen, og efter Antallet af Klager at dømme, skulde Stærene være særlig slemme i Holbæk Amt, idet man endog flere Steder fuldstændig har opgivet Kirsebær dyrkning paa Grund af deres Ødelæggelser.

Uheldige Afsætningsforhold og Mangel paa Interesse blandt Beboerne nævnes ogsaa som Hindringer for Frugtavlens Trivsel.

Spm. 4. De forskellige Frugtarter trives gennemgaaende alle godt i Holbæk Amt; men der er dog ingen, der angiver, at nogen af dem nogetsteds trives særlig godt. Stikkelsbær trives daarligt eller mindre godt en Del Steder paa Grund af »Dræberen«, og Æbler nogle Steder mindre godt, væsentlig paa Grund af Kræftangreb (Lammefjord). Paa Samsø trives Morbær særdeles godt, og er ret almindelig udbredt, vel paa Grund af den gennemgaaende milde Jordbund og det udprægede Øklima, som Morbærtræet ynder. Endog Formeringen gaar ganske let for sig derovre, medens Morbærtræerne som unge har vanskeligt ved at klare sig i de fleste Egne af Landet.

Spm. 5. Angaaende Sortsspørgsmaalet er der ikke fremkommet noget af videre Interesse ud over, hvad der er indbefattet i Omtalen af dette Spørgsmaal i Beretningens første Afsnit. Det anføres, at Filippa er den Æblesort, der anses for at trives bedst paa den uheldige Jordbund paa de ind-

vundne Arealer af Lammefjorden. — Af lokale og mindre kendte Sorter gives Meddelelse om flere, hvoriblandt det nu ret udbredte Mølleskovsæble, som stammer fra Merløse Mølleskov. Forskellige bemærkelsesværdige vilde Sorter er sat i Formering paa Sejro.

Spm. 6. Jordbundsforholdene har en ret uensartet Karakter; men lermuldede Jorder med Lerundergrund er langt de overvejende. I enkelte Sogne er Jorderne næsten rene Sandjorder og i 15 er de meget blandede.

Ifølge de geologiske Undersøgelser bestaar Jordbunden i den overvejende centrale Del af Amtet af Moræneler med pletvise Forekomster af Sand og Rullestensgrus, foruden udstrakte Mosedrag, — Aamosen m. fl. I Amtets mod Søen grænsende Yderkanter, Asnæs, Refsnæs, i Odsherred, og paa Sejro er Sand- og Grusjorderne mere fremherskende, ligesom der her findes en Del Saltvands-Dynd-, Ler-, Sand- og Grusaflejringer (Lammefjords udtørrede Arealer og flere Steder). I Amtets østlige Del, henimod Gl. Roskilde Amts Grænse er Jorderne meget uensartede, meget mindende om Forholdene i sidstnævnte Amts vestlige Del (se Omtalen af Københavns Amt).

Paa Samsø er Jorderne meget uensartede, bestaaende af Moræneler, Sand og Grus pletvis forekommende mellem hinanden og med ligesaa varierende Undergrund.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalg meddeles i 10 af de 44 Besvarelser, at det har økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed i vedkommende Kommune, i 11, at det har Betydning for enkelte, og i 23, at det slet ingen Rolle spiller. Af de første fremhæves særlig: Aarby, Besser, Onsbjerg, Vallekilde—Hørve og Vig i Odsherred. I de øvrige synes det særlig at være fra større Gaarde og Herregaardshaver, at der finder Salg Sted af nogen Betydning.

Spm. 8. Den Frugtart, der spiller en absolut dominerende Rolle i Salget, er Æbler. I en Del Besvarelser nævnes tillige Pærer, medens de øvrige Frugtarter synes at være af aldeles forsvindende Betydning. Efter Statistiken at dømme skal der dog de fleste Steder findes mange flere Blomme- og Kirsebærtræer end Pæretræer, og i enkelte Tilfælde flere end Æbletræer; men det er vel sandsynligt, at disses Frugter mest finder Anvendelse i de respektive Avleres egen Husholdning.

Spm. 9. Salget af Frugten angives for største Delens Vedkommende at foregaa direkte til Forbrugerne, og dette er ogsaa det naturligste, hvor Frugtavlen ikke er særlig udviklet som Erhverv, — man sælger i den nærmeste Omegn eller By, hvad man tilfældigvis har for meget af. Det samme Forhold gør sig gældende i andre Amter, i hvilke Frugtavlen maa siges at spille en mindre Rolle. Resten af Frugten sælges til Opkøbere, — væsentlig i de mere frugtrige Egne, eller gennem Kommissionær (i København som Regel). Denne sidste Salgsmaade benyttes væsentligst af de enkelte større Avlere, som er spredte over hele Amtet. Disse afsætter ogsaa en Del Frugt direkte til private Forbrugere i Byerne, ogsaa København, og det er egentlig kun iblandt denne Kategori af Avlere, at man finder nogle, der virkelig sorterer og pakker deres Frugt.

I et Par Sogne er Tørring af Frugt meget almindelig, nemlig i Nordby og Besser paa Samsø, og fra Sæby meddeles, at man der med Held benytter den gamle Metode at opbevare Frugten i Sæd paa Loftet, en Metode, der jo desværre er dømt til at forsvinde nu, da der ikke mere findes Sædbunker paa Lofterne.

Spm. 10. I 24 af de 44 Besvarelser gives der ingen Meddelelse angaaende den omspurgte Art Plantninger, medens der i de øvrige 20 opgives Adresserne paa 35 Erhvervsfrugtavlere.

Spm. 11. Af Forhold, som angives at have haft Indflydelse paa Frugtavlens Udvikling, nævnes i 12 Besvarelser Haveselskabernes og i et Par Husmandsforeningernes Virksomhed. I 8 Kommuner angives Enkeltpersoners Interesse for Frugtavlen at have sat sit Spor i Havenne — Talen er som oftest om Skolelærere —, og endelig nævnes i en Del Besvarelser Plantningsforeningerne. Disse har ikke været nævnte i noget tidligere omtalt Amt og nævnes for øvrigt heller ikke i nogen af de følgende Amter i Østifterne. I Holbæk Amt findes flere virksomme Plantningsforeninger, som ogsaa virker for Havebrugets og Frugtavlens Fremme, men dog særlig i Retning af Fremskaffelse af Læbælter. Af disse Foreninger nævnes særlig Plantningsforeningen for Arts Herred, for Sejro, hvor det i særlig Grad skorter paa Læ, og for Kallundborg og Omegn.

Spm. 12. I de allerfleste Kommuner, 36 af de 44, menes der at være Betingelser for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavlen, i hvert Fald, naar Talen er om den private Frugtavl. Enkelte Steder vil der sikkert ogsaa være Betingelser til Stede for en lønnende Erhvervsfrugtavl; men det maa dog antages, at Holbæk Amt, som Sjællands nordvestlige Hjørne, er det mindst gunstigt stillede af Østifternes Amter med Hensyn til Klimaforholdenes Egnethed for Frugtavl.

Spm. 13. Ingen af Besvarelserne giver nogensomhelst Oplysning angaaende de under dette Spørgsmaal omhandlede Forhold.

4. Sorø Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Sorø Amt ikke staar særlig højt med Hensyn til Antallet af Frugttræer i Amtet, idet det ikke i mange Forhold naar op i den øverste Tredjedel af Landets Amter. Af Østifternes Amter staar Sorø Amt kun højere end Holbæk Amt, og nogle af de østjydske Amter staar i flere Henseender højere end baade Holbæk og Sorø Amter, i hvilke Forholdene i det hele ligner hinanden meget. Havearealet udgør 1.9 pCt af det samlede dyrkede Areal, noget mere end i Holbæk Amt, men dog for lidt til egentlig at bemærkes.

Med Hensyn til Antallet af Kirsebærtræer staar Sorø Amt forholdsvis højere end for de øvrige Frugttræarters Vedkommende, dog vist uden at det derfor kan siges, at der findes nogen udpræget Kirsebæregn i Amtet.

Der findes 65 Landkommuner i Amtet. Fra 43 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, 14 af Gartnere, 10 af Lærere, 10 af Landmænd og 9 af Personer i forskellige andre Livsstillinger.

Spm. 1. Kun i 5 af de 43 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, nemlig: Gyrstinge, Kværkeby, Kvislemark—Fjurendal, Omø og Ørslev i Sydsjælland, menes der at være betydelig Interesse for Havebrug i Almindelighed og Frugtavl i Særdeleshed. Hertil kan dog, saavel efter Frugttræstatistiken som efter andre Forhold at dømme, endnu føjes Hasle—Frerslev, Herlufsholm, Lyng og Vemmelev—Hemmershøj Kommuner. I 8 Kommuner betegnes Interessen som ringe og i de øvrige 30 som jævnt almindelig.

Det personlige Skøn maa her regnes at spille noget ind. Ganske vist kan der en Del Steder i Sorø Amt nok siges at være ret ringe Interesse for Frugtavlen hos den almindelige Befolkning; men den er dog efter alt at dømme i Amtet som Helhed ikke ringere end f. Eks. i Holbæk Amt, hvilket Skema-besvarelserne kunde give Indtryk af.

Spm. 2. For 25 af de 43 Kommuner Vedkommende angives, at Frugtræerne for en væsentlig Del er ældre Træer; men at der tillige i den nyeste Tid i de fleste af disse og i enkelte andre Kommuner kan spores en betydelig forøget Interesse, som har ført til Plantning af mange nye Træer, og tillige i 19 af de 43 til en bedre Pasning af de ældre Træer.

Spm. 3. I 30 af de 43 Kommuner anses Betingelserne for Frugtavlen for at være gunstige, medens de i 12 betegnes som mindre gunstige og i en enkelt (Munke—Bjergby) som daarlige (let Jord, ringe Forstaaelse).

I 15 af de førstnævnte Kommuner nævnes intet Forhold, som lægger Frugtavlen Hindringer i Vejen, medens der klages over Stikkelsbældræberens Hærgning i 19, Kræft i 18 og Skurv i 10 Besvarelser. I de foregaaende Amter har der ikke udtrykkelig været klaget over Skurven i ret mange Tilfælde; men det beror sandsynligvis mindre paa Sygdommens Fraværelse end paa Kendskab til dens Navn.

I 13 Kommuner menes Jordbundsforholdene at være uheldige, i et Par Vindforholdene. Stære, Harer og andet Vildt, uheldige Afsætningsforhold og Mangel paa Interesse hos Befolkningen nævnes af enkelte som Hindringer. Det skulde efter denne Bedømmelse af Forholdene nærmest se ud, som om Naturforholdene maatte anses for særdeles gode for Frugtavlen, medens det er de Forhold, hvorover man med lidt Ulejlighed kan blive Herre, som lader noget tilbage at ønske. Læforholdene er dog ikke over alt gunstige, ligesom Nattefrostene anretter en Del Ødelæggelser nogle Steder; men paa den anden Side naar Sorø Amt saa langt mod Syd, at det milde, for Frugtavlen gunstige Klima, der hersker paa de sydligere Øer, ogsaa gør sig gældende i Dele af Amtet (langs Smaalandsøen).

Spm. 4. De forskellige Frugtarter angives gennemgaaende alle at trives godt i Sorø Amt, men dog angives

ingen af dem nogetsteds at trives særlig godt. Stikkelsbærdræberen og Kræften gør, som i de foregaaende Amter deres Indflydelse gældende.

Spm. 5. Angaaende de almindelig udbredte Frugtsorter er der ikke fremkommet noget af Interesse ud over, hvad der er indbefattet i Omtalen af dette Spm. under den forudgaaende almindelige Oversigt.

Der er givet Meddelelse om ikke færre end 23 Lokal-sorter af Æbler, hvilket er flere end noget andet Amt kan opvise. Af disse Sorter er flere allerede i Formering og har nogen Udbredelse (*Hans Mathiesen*, Høve Reinete, Ormslevæblet, Holmstrupæblet, Landsgrav Sommer- og Vinteræbler, Sorøæblet, Sognefoged Jensens Æble og »Pommerske« fra Omø, maaske det samme, som paa Fyn har faaet Navnet Pederstrup Reinete). Enkelte af disse Sorter synes at love særdeles godt som unge Træer, ligesom der af en Del af dem findes ældre sunde Træer, der har tiltrukket sig Opmærksomhed.

Spm. 6. Angaaende Jordbundsforholdene lyder Meddelelserne gennemgaaende mere ens end fra de foregaaende Amter. I de allerfleste Besvarelser betegnes Jordbunden som Lermuld med Underlag af Ler eller sandblandet Ler. Kun i et Par Tilfælde nævnes Sandmuld, medens i enkelte Kommuner Jorderne er noget uensartede.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalget meddeles, at dette ikke i nogen Kommune, hvorfra Besvarelse foreligger, er af økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed, medens det dog i 22 spiller en Rolle for nogle af disse. I 21 Kommuner sælges intet af Betydning.

Spm. 8. Det er atter i Sorø Amt Æbler, som angives absolut at spille den største Rolle i Salget, dernæst Pærer og Ribs, Kirsebær, Solbær og Hindbær og sidst Stikkelsbær og Blommer, som kun nævnes i et Par Besvarelser.

Spm. 9. Afsætningen af Frugten angives i de fleste Tilfælde at foregaa direkte til Forbrugerne, medens dog en Del sælges til Opkøbere og gennem Kommissionær i København. En ikke ringe Del angives at sælges paa Torvet, og her er det Slagelse, der er af størst Betydning. I øvrigt kan de samme Betragtninger gøres gældende her, som er anførte under Spm. 9 for Holbæk Amt. Fra et enkelt Sogn (Gudum ved Slagelse) meddeles, at Husmødrene foruden ved

almindelig Syltning konserverer en Del Frugt ved Tørring og Henkogning, og nogle brygger Vin.

I Hasle—Frerslev Kommune, hvor der hos Smaafolk dyrkes en Del Ribs og Surkirsebær, paatænkes det at begynde med Tørring af Frugt i en derværende Tørringsanstalt for Medicinalplanter. Fra Husholdningsseminariet »Ankerhus« ved Sorø og Husholdningsskolen i Landsgrav ved Slagelse gøres et stort agitatorisk Arbejde for Udbredelse af Kendskab til de forskellige Konserveringsmetoder, og i Sorø er der i sin Tid oprettet et Frugteri efter Andelsprincippet, hvor Andels haverne skulde kunne faa deres Frugt og Grønsager konserverede; men Frugteriet er efterhaanden gaaet over paa private Hænder og drives mere som Konserverfabrik.

Ved Skelskør er oprettet en Frugtsaftfabrik, som dels forsynes fra egen Plantage, dels ved Opkøb hos private Avlere.

Spm. 10. I 31 af de 43 Besvarelser gives ingen Meddelelser angaaende den omspurgte Art Plantninger, medens der i de øvrige 12 opgives Adresserne paa 20 Erhvervsfrugtavlere, et ikke overdrevent stort Antal for et saa stort Omraade som et Amt.

Spm. 11. I Halvdelen af de indkomne Besvarelser har der ingen Forhold kunnet nævnes, som har haft Betydning for Frugtavlens Fremme. I de øvrige nævnes Haveselskabernes Virksomhed, og i ganske faa tillige Husmandsforeningernes, som i Forbindelse med enkelte Personers Interesse for Sagen og gode Eksempel har virket til dennes Fremme.

Spm. 12. I største Delen af de Kommuner (34 af de 43), hvorfra Besvarelser er indkomne, menes der at være Betingelser til Stede for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavlen, og naar man ser paa, hvad der er anført under Spm. 3, og i øvrigt tager Forholdene i Betragtning i Sammenligning med de øvrige Amter, maa man komme til samme Resultat.

Spm. 13. Under dette Spm. er der ikke fremkommet Oplysninger af nogen Betydning.

5. Præstø Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Præstø Amt staar ret højt med Hensyn til Antallet af Frugtræer,

særlig Kirsebærtræer og Blommetræer. Antallet af Kirsebærtræer overtræffes saaledes ikke i nogen Henseende af noget af de andre Amtter, medens Amtet for Æble- og Pæretræernes Vedkommende kommer længere nede i Rækken.

Der findes 74 Landkommuner i Præstø Amt. Fra 57 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, 21 af Gartnere, 10 af Lærere, 10 af Landmænd og 16 af Personer i forskellige andre Livsstillinger.

Spm. 1. I 12 af de 57 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, menes Interessen for Frugtavl at kunne kaldes betydelig, særlig i følgende: Lellinge, Haarlev—Himlingøje, som med 9060 Kirsebærtræer i denne Henseende er Nr. 1 i Amtet, Hellested, Varpelev, Magleby i Stevns, Havnlev, Mern og Lyderslev. Hertil kan dog, saavel efter Frugttræantallet som efter de øvrige Forhold at dømme endnu føjes: Dalby—Thureby, som med 7150 Kirsebærtræer i denne Henseende er Nr. 2 i Amtet, Fakse, Fanefjord, Herfølge, Kallehave, Kongsted, Vordingborg og Stege Landsogne og flere, alt i alt et forholdsvis stort Antal Kommuner, hvor Interessen er levende.

Hertil kommer yderligere en Del Sogne, i hvilke Interessen ganske vist kun betegnes som jævnt almindelig, men dog i flere Tilfælde stærkt stigende, baade for Havebrug i Almindelighed og Frugtavl i Særdeleshed. Næsten i ethvert Sogn findes en eller anden særlig interesseret Person — Gartnere ved de større Herregaardshaver, andre Gartnere og Folk i forskellige andre Livsstillinger —, som har lagt sig efter Havebrug, til Dels som Erhverv, og er bleyne Foregangsmænd paa deres Egn.

Spm. 2. For de allerfleste Kommuners Vedkommende angives, at Frugttræerne for en væsentlig Del er ældre Træer; men at der tillige i de fleste kan paavises en i den nyeste Tid betydelig forøget Interesse for Frugtavl, som har givet sig Udslag i Plantning af mange nye Træer. Man ser da ogsaa adskillige Steder Udvidelser af Haverne og Plantning af en til flere Rækker Frugttræer uden for de gamle Hegn.

Med Hensyn til Pasningen af de ældre Træer, af hvilke der findes mange prægtige, store og sunde Eksemplarer af alle Arter, da lader denne meget tilbage at ønske. Der

menes i 39 af de 57 Kommuner ikke at være Fremgang at spore, og desværre staar det for de unge Træers Vedkommende mange Steder ikke stort bedre til end for de ældres. Interessen har væsentlig givet sig Udslag i Plantning, medens Nødvendigheden af Sygdommens Bekæmpelse etc. endnu ikke helt er gaet op for den bredere Befolkning.

Spm. 3. I 42 af de 57 Kommuner anses Betingelserne for at være gunstige for Frugtavl, medens de i 14 betegnes som mindre gunstige og kun i en som daarlige (Everdrup).

I 22 Besvarelser nævnes ingen Forhold, som lægger Frugtavlens Hindringer i Vejen. I de øvrige klages der hyppigst over Stikkelsbærdræberen (25 Besv.), som endog i et enkelt Sogn, Lellinge, næsten helt har gjort det af med en ellers fra ældre Tid betydelig Stikkelsbær dyrkning. Dernæst klages ofte over Kræftangreb (i 13 Besv.), uheldige Jordbundsforhold (i 10 Besv.), uheldige Klimaforhold, Blæst og Frosttaager (i 8 Besv.), daarlige Afsætningsforhold (i 8 Besv.), Mangel paa Interesse hos Beboerne (i 8 Besv.) og endelig erkendes i nogle Besvarelser uheldigt Sortsvalg at være Grunden til mange skuffede Forventninger.

I en enkelt Besvarelse, fra Vejlø—Vester Egesborg, nævnes uheldige Ejendomsforhold som virkende hæmmende paa Frugtavlens Udvikling og Udbredelse, idet Beboerne for største Delen er Fæstere eller Lejere, og som saadanne er utilbøjelige til at ofre noget paa Ejendommene paa langt Sigt. Det samme Forhold er kendt flere Steder i Landet fra den første Tid, man har forsøgt — fra Herremændenes og anden Side — at udbrede Frugtavlens; men det forsvinder jo nu lidt efter lidt ved Fæsteafløsningen.

Klimaforholdene, som jo er de Forhold, paa hvilke man vanskeligst kan raade Bod, volder, som det vil ses, ikke Frugtavlens store Vanskeligheder, og det er da ogsaa en almindelig Opfattelse, at Præstø Amt gennemgaaende er særdeles vel egnet for Frugtavl. I de noget flade Egne vokser efterhaanden Læbælterne op, Mirabellehække plantes meget og synes at trives godt, og naar der i øvrigt sørges for passende Sortsvalg, Kultur etc., vil der ingen alvorlige Hindringer være tilbage for lønnende Frugtavl.

Spm. 4. I Overensstemmelse hermed angives i Besvarelserne, at alle Frugttræ- og Frugtbuskarter gennemgaaende trives godt i Præstø Amt. En Undtagelse danner dog Stikkelsbær, som paa Grund af »Dræberens« store Udbredelse og Mangel paa Kendskab til dens effektive Bekæmpelse i 20 Besvarelser maa angives at trives daarligt i paagældende Kommune.

Æbler, Pærer og Buskfrugtarterne har en nogenlunde jævn Udbredelse over hele Amtet og trives nogenlunde ens, medens det i adskillige Besvarelser meddeles, at Surkirsebær trives særlig godt eller udmærket, og det samme er Tilfældet i flere Besvarelser for Blommetræernes Vedkommende.

Dyrkningen af disse to Frugtarter har da ogsaa, særlig i visse Egne i den østlige Del af Amtet, Stevns, Fakse og Baarse Herreder, hvor den fra ældre Tid har koncentreret sig, op til Nutiden spillet en ikke ringe Rolle. Den egentlige Grund til dette Forhold maa sikkert søges deri, at Jordbunden, særlig Undergrunden i de paagældende Egne er ualmindelig kalkholdig, hvilket der for øvrigt kun gøres opmærksom paa i ganske faa Besvarelser.

Man kan i disse Egne, særlig i de følgende Landsbyer, der nævnes som Centrere for Kirsebær- og Svedskeblommedyrkningen finde Have ved Have, i hvilke Syltekirsebær eller Svedskeblommer danner Hovedbestanden: Hellested, Haarlev, Lellinge, Valløby, Varpelev, Magleby, Raaby, Holtug og Strøby, alle i det nordlige Stevns, Roholte ved Fakse (Svedskeblommer), Jungshoved, Sandby ved Mern og Strækningen Mern—Kallehave.

Det er dog langt fra, at Avlen her kan kaldes rationel. Sorterne, der dyrkes, er mest de gamle, rodægte, smaafrugtede, som kun leverer et almindeligt, ikke særlig fint Produkt, hvortil yderligere bidrager, at Kulturen som Regel er meget primitiv og mangelfuld. De fleste Steder gøres slet ikke noget for Træerne, som henstaar i Hegn eller Indelukker med Græs, og der bliver et let Bytte for alle mulige Sygdomme, hvis Spredning der gøres yderst lidet for at bekæmpe, men som tværtimod befordres ved, at man sædvanligvis, efterhaanden som Træer bukkes under, blot planter nye af samme Sort, ja endog Rodskud af de gamle syge Træer, paa samme Plads. Træbestanden gør i det hele i de gamle Haver som oftest et

degenereret Indtryk. Er Kulturen primitiv, er Afsætningen det ikke mindre. Den allerstørste Del af Avlen afsættes til Opkøbere, der som Regel hyder en saa lav Pris, at det knap kan betale sig at plukke Frugten, endsige gøre nogen Stads af den, og det ses da ogsaa ofte, at Frugten nærmest rives, om den ikke rystes af, hvorefter den transporteres til Torvet, mest i København, usorteret og i alt for store Beholdere af forskellig Slags, saa det Produkt, man der forefinder, som med en ordentlig Behandling kunde have været smukt, er alt andet end appetitligt, og dog flere Gange, f. Eks. 4—5 Gange saa dyrt, som det oprindeligt er købt for hos Avleren.

Af disse Grunde er Surkirsebær- og Svedskeblommeavlen vistnok snarere i Tilbagegang end i Fremgang, idet den maa give for mere lønnende Kulturer.

Der kan dog vist ikke være Tvivl om, at der fremdeles er gode Betingelser til Stede for Kirsebær- og Blommeavl i disse Egne, idet der bl. a. er let Adgang til Kalk; men Betingelsen for, at Avlen skal kunne udvides og udvikles er, at der indføres mere rationelle Principper i Dyrkningen, eventuelt nye Sorter eller Stammer og helst paa frisk Jord, samt at Afsætningsforholdene bliver ordnede paa mere betryggende og tidssvarende Maade, f. Eks. ved Organisation af Avlerne i Salgsforeninger, hvilket Spørgsmaal allerede er taget op med stor Iver mange Steder.

Maaske bør det ogsaa anføres, at saafremt Tørring og anden Konservering af Frugten, som nu ikke synes at være videre almindelig, kunde fremmes paa rationel Vis, vilde maaske det mere end noget andet kunne bidrage til Genoplivelse af Kirsebær- og Blommeavlen i Præstø Amt.

For Buskfrugtavlen er der mange Steder, vistnok de fleste, udmærkede Betingelser, og denne spiller da ogsaa en vis Rolle og anerkendes som lønnende.

Spm. 5. Angaaende de almindelig kendte Frugtsorter er der ikke fremkommet noget af særlig Interesse.

Af lokale eller lidet kendte Sorter gives Meddelelse om en Del, af hvilke flere allerede er noget udbredte og synes at skulle faa Betydning.

Af disse skal nævnes: Møllers Venus, et Æble der stammer fra Holstebroegnen og nu er en Del udbredt baade der og i Stevns. Det er særlig blevet bemærket for sin Haard-

førhed og robuste Vækst og for Frugtens smukke Form og Holdbarhed.

Slotøæblet, en Sort, der stammer fra Lolland og skal have alle gode Egenskaber. Den er Genstand for Masseplantning.

Vallø Reinette, Spejlby Pigeon, Glumsø Sommeræble, Hvid Kalville og flere, som er i Formering, er endnu lidet kendte.

. Af ældre sunde Træer findes ud over Amtet en Mængde af mange forskellige Sorter inden for de fire almindelige Frugttræarter, saavel som andre (Valnød og ægte Kastanie), hvilket ogsaa tyder paa gunstige Forhold for Frugttræernes Trivsel.

Spm. 6. Angaaende Jordbundsforholdene i Amtet lyder Meddelelserne meget forskelligt. Mest fremherskende er dog Lermuld med Lerunderlag, enkelte Steder sandblandet Ler, Mergeller eller Grus, d. v. s. Moræneler med pletvise Forekomster af andre Jordarter. Typisk for den østlige Del af Præstø Amt er Kridtets og Kalkens Forekomst nær Jordoverfladen (Stevns, Møen), medens der i den vestlige Del findes en Del lettere Jorder.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalget meddeles, at dette er af økonomisk Betydning for Beboerne i Almindelighed i 15 af de 57 Kommuner, væsentlig de allerede ovenfor nævnte, medens det i 18 andre spiller en Rolle i alt Fald for nogle Haveejere. I 24 menes Salget slet ingen Betydning at have.

Spm. 8. Hvis det Antal Gange, hver Frugtart findes nævnt som værende af Betydning i Salget, lægges til Grund for Bedømmelsen af den Rolle vedkommende Frugtart spiller i Salget, vil Rækkefølgen blive denne: Kirsebær, Æbler, Blommer, Pærer, Ribs, Hindbær, Solbær, Stikkelsbær, og dette er sikkert overensstemmende med det faktiske Forhold. Det ser ud, som Æbler er ved at trænge sig frem til at blive af større Betydning i Sammenligning med Kirsebær og Blommer end hidtil.

Spm. 9. Salget foregaar, som allerede nævnt for Kirsebærs og Blommers Vedkommende, ogsaa for de øvrige Frugtarters Vedkommende for langt den overvejende Del til Opkøbere. Saadant Salg nævnes at finde Sted i alle Kommuner, hvor der overhovedet sælges Frugt. Lidt angives at sælges

gennen Kommissionær (fra 9 Kommuner), noget paa Torvet i København og Amtets Byer (fra 9 Kommuner) og noget til private Forbrugere, som oftest vel i selve Sognet. Kun i en enkelt Besvarelse nævnes, at der sælges noget til Konserverfabriker; men der maa selvfølgelig regnes med, at en Del af den Frugt, som gaar gennem Opkøbere, sælges enten paa Torvet eller til Fabrikerne.

Sortering og Pakning af Frugten efter blot nogenlunde rationelle Principer finder ikke hyppigt Sted, men synes dog at blive mere almindelig i de senere Aar. Tidligere var det væsentlig kun fra enkelte Herregaardshavers og større Frugtavleres Side, at der ofredes noget i denne Retning, men vist aldrig paa de mest dyrkede Frugtarter i Amtet, Kirsebær og Blommer.

Spm. 10. I 32 af de 57 Besvarelser gives ingen Meddelelse angaaende den omspurgte Art Plantninger, medens der i de øvrige 25 Besvarelser opgives Adresserne paa 38 Erhvervsfrugtavlere, hvoriblandt flere større Herregaardshaver og private Avlere.

Spm. 11. Af Forhold, som menes at have virket fremmende paa Frugtavlen, anføres Haveselskabernes Virksomhed i 22 Besvarelser, og Husmandsforeningernes i 4. Gunstige Naturforhold nævnes mærkeligt nok kun i 3 Besvarelser paa dette Sted; men af det foregaaende vil fremgaa, at dette nærmest maa betragtes som en Forglemelse. I 7 Besvarelser, endelig, nævnes Enkeltpersoner, hvis Interesse for Frugtavl har sat sig Spor i deres Egn, herunder forskellige Herregaardsgartnere, Planteskoleejere og flere, baade afdøde og nulevende.

Spm. 12. I 40 af de 57 Kommuner menes der at være Betingelser for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavlen, hvilket Spm. for øvrigt er omtalt udførligere ovenfor.

Spm. 13. Der er flere Steder i Amtet paabegyndt forsøgsvis Plantning af Frugttræer ved Landeveje og private Veje; men om Resultatet af disse Forsøg er det endnu for tidligt at dømme.

6. Bornholms Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Bornholm med Hensyn til Antallet af Frugttræer i Forhold til det

samlede dyrkede Areal og Havearealet, som udgør 1.3 pCt. af det dyrkede Areal, staar højt i Sammenligning med Landets øvrige Amter, medens det i Forholdet til Antal Ejendomme ikke kommer i den højeste Tredjedel af Landets Amter.

Undersøger man Frugttræantallet i de enkelte Kommuner, finder man meget stor Variation, lige fra 52 i den, der har det laveste Antal Træer (Hasle Købstads Landdistrikt), til 11 184 i den frugtrigeste Kommune (Aaker). 52 Frugttræer i alt er vistnok det laveste Antal i nogen Kommune i Landet, skønt flere i Vestjylland ikke kommer stort højere op.

Spm. 1. Der findes 17 Landkommuner paa Bornholm, og der er indkommet Besvarelse paa Spørgeskemaerne fra dem alle, hvilket i og for sig kunde tages som et Tegn paa betydelig Interesse.

I 7 Kommuner menes Interessen at kunne kaldes betydelig, bedst i Aaker og Nyker, medens den i de øvrige 10 betegnes som jævnt almindelig. Der er altsaa ingen Steder helt ringe Interesse, og man faar tværtimod helt igennem det Indtryk, at der paa Bornholm er en særdeles levende Interesse for Havebruget, om end ikke over hele Øen for Frugtavl.

Spm. 2. I 8 Kommuner menes Frugttræerne for en væsentlig Del at være ældre Træer; men det anføres, at der i alle Kommuner i den nyeste Tid kan paavises en forøget Interesse, som har ført til Plantning af mange nye Træer, men kun i 8 Kommuner til en bedre Pasning af de ældre. Dette kan maaske dog forklares derved, at der i nogle Kommuner findes saa faa ældre Træer.

Spm. 3. I 11 Kommuner betegnes Forholdene som gunstige for Frugtavl, i 5 som mindre gunstige og i 1 som daarlige, nemlig Allinge—Sandvig Købstads Landdistrikt, hvor Jordbunden bestaar af magert Sand.

I 5 Besvarelser nævnes intet Forhold, som lægger Frugtavlen Hindringer i Vejen, medens der i 10 klages over ugunstige Jordbundsforhold, idet Graniten og Sandet ofte ligger nær Overfladen, og Træerne derved ikke faar tilstrækkelig Fugtighed, særlig hen paa Eftersommeren. Enkelte Steder er Jordbunden magert Sand, Sten og Grus, og andre Steder er den sur, fordi den mangler naturlig Vandafledning. I 8 Besvarelser klages over Kræft, i 5 over daarlige Læforhold

og i enkelte over Angreb af forskellige Sygdomme og Insekter.

Som det vil vides, er Naturforholdene paa Bornholm vidt forskellige fra det øvrige Lands, og tillige meget variable. Der findes derfor for Frugtavl saavel meget ugunstige som meget gunstige Lokalteter. Klimaet er ualmindelig mildt, og hvor Læforholdene er gode, trives alle vore almindelige Frugter saavel som Morbær og Figen godt.

Spm. 4. Dette fremgaar ogsaa af Besvarelserne for Spm. 4. Kun Æbler og Hindbær angives nogle Steder at trives mindre godt (eller daarligt), medens til Gengæld Ribs og Stikkelsbær flere Steder angives at trives særlig godt.

Spm. 5. Spørgsmaalet angaaende de almindelige Frugtsorter er i de fleste Skemaer besvaret; men der er ikke fremkommet noget særligt af Interesse eller kan paavises videre Afvigelse fra Sortimentet i de øvrige Amter.

Der gives Meddelelse om 13 Lokalsorter, af hvilke flere, f. Eks. »Rødraner« eller Klintbyæblet, Dyndegaardsæblet, Askeæblet og Kommensæblet har nogen Udbredelse paa Øen, og særlig det førstnævnte roses meget og menes at fortjene Udbredelse over hele Landet. Saavel af disse som af andre kendte eller lokale Sorter findes ikke faa gamle sunde, frugtbare Træer.

Spm. 6. Jordbundsforholdene har, som allerede berørt, en meget uensartet Karakter. Enkelte Kommuner har overvejende Lermuld, andre Sandjord og nogle omtrent lige meget af begge Dele. Undergrunden veksler fra Granit og Sandsten til Skifer, Grus, Ler og sandblandet Ler. For Frugttræernes Trivsel er Madjordlagets Tykkelse samt Vandafledningsforholdene det afgørende.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalget meddeles, at dette kun i et enkelt Sogn (Nyker) har økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed, medens det i andre 6 dog spiller en Rolle for nogle enkelte. I 10 Sogne har Salget ingen Betydning.

Spm. 8. Fra alle de 7 ovenfor først nævnte Kommuner sælges flest Æbler, tillige Ribs, Pærer og i nogle enkelte Kirsebær, Stikkelsbær, Hindbær og Solbær og i een Blommer.

Spm. 9. Den største Del af Frugten sælges direkte til Forbrugere, noget sælges paa Torvet i Byerne og lidt til

Opkøber og Kommissionær. Før Krigen har der været afsat en Del Frugt til Badegæsterne, og Frugtavlerne paa Bornholm vil rimeligvis kunne basere hele deres Avl paa Afsætning til de under normale Forhold talrige Turister, saa de ikke behøver at tænke paa Eksport.

Kun et Par Avlere menes at gøre noget i Retning af at sortere og pakke Frugten, hvilket der selvfølgelig ogsaa er mindre Anledning til, hvor Afsætningen foregaar saa direkte, som Tilfældet er her.

Præserving af Frugt ved Syltning, Tørring og Hengkogning synes at være ret almindelig udbredt i Hjemmene paa Bornholm, medens et for nogle Aar siden oprettet Frugteri ikke har kunnet klare sig, maaske netop af førstnævnte Grund.

Spm. 10. Kun i 4 Besvarelser gives Meddelelser om Erhvervsfrugtavlere, en i hver, medens Forholdet er det, at den meste Frugtavl drives af Folk i forskellige Livsstillinger, som gennem Havebrug skaffer sig en mindre Biindtægt.

Spm. 11. Af Forhold, som angives at have virket fremmende paa Frugtavlen, nævnes i 13 Besvarelser Haveselskabernes Virksomhed og Enkeltpersoners Agitation, som har vakt en betydelig Interesse, særlig gennem Afholdelse af Fremvisninger og Udstillinger. Hertil kan altsaa tillige føjes Turistbesøget og de gunstige Klimaforhold.

Spm. 12. I 14 Kommuner menes der at være Betingelser til Stede for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavlen, i 3 ikke.

Spm. 13. I intet af Landets øvrige Amter er der en saadan Interesse for Plantning af Frugttræer langs Landeveje og Jernbaner som paa Bornholm, idet der mange Steder paa Øen er gjort Forsøg dermed. Særlig synes Pæretræer at være yndede i dette Øjemed; men der klages over, at de Sorter, som egner sig dertil, ikke hidtil har kunnet fremskaffes i tilstrækkeligt Antal (Eyewood, Nouveau Poiteau og lignende). Æbletræer plantes ogsaa en Del og trives gennemgaaende godt, hvor Forholdene ikke er for ugunstige.

7. Maribo Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Maribo Amt i næsten alle Henseender hører til den første Tredjedel

af Landets Amter, hvad angaar Frugtræantallet. En Undtagelse danner Amtet dog for Kirsebærtræers Vedkommende, idet det i denne Henseende endog kommer i den sidste Tredjedel. Højest kommer Maribo Amt i Forhold til de øvrige Amter med Hensyn til Blommer og Pærer, idet det næsten bliver Nr. I for disse to Frugtarters Vedkommende, i alt Fald hvad Træantallet angaar.

Der findes 68 Landkommuner i Maribo Amt. Fra 48 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er der indkommet Besvarelser paa de udsendte Spørgeskemaer, af hvilke 20 er besvarede af Gartnere, 20 af Landmænd, 6 af Lærere og 2 af Personer i andre Livsstillinger.

Spm. 1. I 11 af de 48 Kommuner, hvorfra Besvarelser foreligger, angives det, at der er betydelig Interesse for Havebrug og særlig for Frugtavl, nemlig: Aastrup, Kippinge, Nørre-Alslev, Nørre Vedby, Torkildstrup, Vaalse, Væggerløse og Eskildstrup, alle paa Falster, samt Vestenskov, Saksjøbing Landsogn og Fejø. Her-til kan, saavel efter Frugtræantallet som efter de øvrige Forhold at dømme, endnu føjes: Horslunde—Nordlunde, Majbølle, Stokkemærke, Thoreby, Tingsted, Femø og eventuelt flere Kommuner, hvor der er betydelig Interesse.

I 5 Kommuner betegnes Interessen som værende ringe, og i de øvrige 32 som jævnt almindelig, men dog i mange som stærkt stigende.

Man faar ogsaa det Indtryk ved at færdes i Maribo Amt, at der er ved at vaagne en paa sine Steder endog meget stærk Interesse for Frugtavl, siden man er begyndt at opdage, at rationel Frugtavl kan være noget af det mest rentable af al Slags Jordbrug.

Spm. 2. I 39 af de 48 Besvarelser betegnes Frugtræerne i vedkommende Kommune som værende for en væsentlig Del ældre Træer, medens Bestanden i de øvrige væsentlig er yngre. Der angives næsten alle Vegne at kunne paavises en forøget Interesse i den nyeste Tid, som har ført til Plantning af mange nye Træer. Det er særlig inden for de sidste ca. 8—10 Aar, at Plantningen ret har taget Fart, og det er nu meget almindeligt i de mest interesserede Sogne at finde adskillige Plantninger med fra 100 til 1000 eller flere unge Træer, idet det synes væsentlig at være Træfrugt, man inter-

esserer sig for. Kun i 16 af de 48 Kommuner mener man at kunne spore en bedre Pasning af de ældre Træer, medens altsaa i ca. to Tredjedele af Amtet Pasningen staar paa det gamle Niveau. Der er dog gode Tegn paa, at den om sig gribende Interesse for Nyplantning ogsaa vil komme de gamle Plantninger til Gode, og Kulturen af saavel yngre som ældre blive tidssvarende.

Spm. 3. I 38 af de 48 Besvarelser menes Betingelserne for Frugtavl i den paagældende Kommune at kunne betegnes som gunstige, kun i 9 som mindre gunstige. Efter disse Opgivelser at dømme skulde Maribo være det af Landets Amter, som gennemgaaende har de gunstigste Forhold for Frugtavl, og efter de følgende Meddelelser ser det heller ikke ud, som der er noget videre at klage paa Naturforholdene.

Man betragter da ogsaa flere Steder Frugtavlens ikke blot som en god Indtægtskilde, men ligefrem som en ny og sikker Rigdomskilde, sideordnet eller endog overgaaende Sukkerroedyrkning. Der haves Erfaringer for, at denne Bedømmelse ikke kan helt underkendes, og sikkert er det jo, at Jorden er frugtbar; men der maa vælges Sorter, som kan taale den kraftige Jordbund.

I 21 Besvarelser nævnes intet Forhold, som lægger Frugtavlens Hindringer i Vejen, medens Stikkelsbærdræberens nævnes i 23, Kræft i 14, et forbavsende ringe Tal i Betragtning af den svære Jordbund, Skurv i 6, Insektangreb i 7 og uheldige Jordbundsforhold i 6 Kommuner. I 10 Besvarelser klages over daarlige Afsætningsforhold og i enkelte over Mangel paa Interesse.

Fra Sydjylland klages over, at Strandmaagerne æder alle Kirsebærrene, og fra Vestjylland over Stærene i samme Anledning; men selv uden disse vilde Kirsebæravlens vist ikke spille nogen større Rolle her, da Jordbunden synes mindre vel egnet.

Spm. 4. I Overensstemmelse med det ovenfor anførte angives i næsten alle Besvarelser, at de forskellige Frugttræ- og Frugtbuskarter gennemgaaende trives godt. Kun »Dræberens« trækker lidt fra for Stikkelsbærbuskenes Vedkommende, medens ikke engang Kræften formaar at trække Æbletræerne nedefter. Kirsebærtræerne, særlig de søde Sorter, trives

daarligst af Frugttræarterne, vel paa Grund af den ret svære Jord.

I snart en, snart en anden Besvarelse angives en Art at trives særlig godt i vedkommende Kommune; men dette synes nærmest at bero paa Tilfældigheder. Alt i alt bliver ingen af dem særlig at fremhæve.

Det kan anføres, at man adskillige Steder finder store Valnøddetræer, ligesom ægte Kastanietræer, der trives godt og næsten regelmæssigt modner deres Frugt.

Spm. 5. Angaaende de almindeligt kendte Frugt sorters Udbredelse findes ikke meget at bemærke ud over hvad der er meddelt i Beretningens foregaaende Afsnit. Næstefter Cox's Orange og Cox's Pomona, som er de mest udbredte Æblesorter i hele Landet, har Ildrød Pigeon i Maribo Amt en særlig stor Udbredelse, omtrent lige saa stor som Cox's Pomona. En anden Sort, som er begyndt at vinde stærkt frem, er Mølleskovæblet.

Af Lokalsorter gives Meddelelse om ikke færre end 22 Æbler og Pærer, som er navngivne. Blandt disse findes flere, som allerede har en Del Udbredelse, og som øjensynlig er i Besiddelse af de Egenskaber, der gør dem fortjente til videre Udbredelse. Flere af disse Sorter er optagne i de neden for omtalte lokale lagttagelsesplantninger, hvori følgende 20 Æblesorter er plantede: Bellefleur franche (Reinette franche, Bellefleur de France), Belle de Boskoop, Berners Rosenæble, Bodil Neergaard, Cox's Orange, Danziger Kantæble, Faarevejleæble (Gloria Mundi), Frøæble fra Vaabensted, Grænge Kalville, Guldborgæble, Ildrød Pigeon, Lord Suffield, Mølleskovæble, Reinette Coulons, Reinette Pederstrup, Rød Høst-Pigeon (fra Naskov), Skovfogedæble fra Lou, Stor grøn fra Nørre-Alslev, Sønderskovæble og The Queen.

Af flere af Lokalsorterne saavel som af de ældre kendte Sorter findes mange gamle sunde Træer spredte i Amtet, dels i private Haver, dels i de store Herregaardshaver.

Spm. 6. Besvarelserne giver et Billede af større Ensartethed med Hensyn til Jordbundsforhold end i noget af de øvrige Amter, idet Jordbunden i 46 Kommuner af 48 angives at være Lermuld med Underlag af Ler, i enkelte Tilfælde sandblandet Ler eller lerblandet Grus.

Geologiske Kort over Maribo Amt foreligger ikke.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalget meddeles, at dette i 15 af de 48 Kommuner er af økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed, nemlig de allerede under Spm. 1 først nævnte Kommuner samt Askø, Idestrup og Vignæs. Hertil kommer flere af de senere under Spm. 1 nævnte Kommuner, særlig Femø. I 17 andre Kommuner angives Salget at spille en Rolle for enkelte Haveejere, medens det i 16 er helt uden Betydning.

Spm. 8. Hvis de forskellige Frugtarters Betydning i Salget i Maribo Amt som Helhed kan udtrykkes ved det Antal Besvarelser, hvori hver enkelt er angivet som værende af Betydning, bliver Rækkefølgen: Æbler (29 Besv.), Pærer (20 Besv.), Blommer og Ribs (12 Besv.), Stikkelsbær (6 Besv.), Hindbær (4 Besv.) og Kirsebær (3 Besv.) og dette er sikkert overensstemmende med de faktiske Forhold, kun spiller Æbler vel en forholdsvis større Rolle, end Tallet angiver, idet de, foruden at være mest udbredte, tillige er de dominerende, hvor de findes, maaske med Undtagelse af enkelte Steder, hvor Svedskeblommer spiller en større Rolle, som f. Eks. i Vestenskov og flere Steder i Vestlolland.

Spm. 9. Afsætningen af Frugten angives for Størstedelen at foregaa til Opkøbere (i 32 Besvarelser anføres denne Salgsmaade). Fra de fleste Kommuner sælges tillige en Del Frugt direkte til Forbrugere, hvorimod det kun i et Par Besvarelser anføres, at Frugten sælges gennem Kommissionær i København. I Virkeligheden er denne Salgsmaade mere almindelig. Endelig sælges lidt til Konservesfabrikker.

Det vil af disse Oplysninger ses, at den væsentligste Del af Frugthandelen i Maribo Amt som i de fleste andre Amter, hvor Salget er af Betydning, er i Hænderne paa Opkøbere, som ikke altid behandler hverken Frugt eller Leverandører samvittighedsfuldt. Det vil da ogsaa ses, at der under Spm. 3 findes en Del Klager angaaende Afsætningsforholdene og der er nu enkelte Steder Bestræbelser i Gang for at faa indført en bedre organiseret Afsætning af Frugten, og jo mere Plantningen tager til, desto nødvendigere vil en rationel Ordning blive. De mange Nyplantninger, med deres i de fleste Tilfælde lille Udvalg af paa vedkommende Egn prøvede Sorter, vil med Tiden kunne give et godt Grundlag for en organiseret Afsætning at bygge paa.

Der findes spredt over Amtet en Del Enkeltpersoner, som lægger et maalbevidst Arbejde i Sortering og Pakning af Frugten for at gøre den til en bedre Handelsvare; men noget ensartet System findes ikke.

Angaaende Præserving meddeles intet af Betydning.

Spm. 10. I 21 af de 48 Besvarelser gives ingen Meddelelse angaaende den omspurgte Art Plantninger, medens der i de øvrige 27 opgives Adresser paa 65 Erhvervsfrugtavlere, hvilket er flere end i noget tidligere omtalt Amt, og der findes endda adskilligt flere, ligesom nye stadig kommer til. Enkelte af disse Plantager er ret store, rummende flere Tusinde Træer hver, og giver sine Ejere et smukt økonomisk Udbytte.

Spm. 11. Af Forhold, som angives at have virket fremmende paa Frugtavlen, nævnes i 11 Besvarelser Haveselskabernes, i 7 Husmandsforeningernes og i 7 Enkeltpersoners Virksomhed. I intet Skema er nævnt noget om de gunstige Naturforholds Indflydelse, og ej heller det Forhold, som imidlertid nu er meget almindeligt, at Avlerne opdager, at vel kan en lille Plantning betale sig; men først naar den er stor nok til at spille en økonomisk Rolle i en Bedrift, faar den den Pasning, som den bør have. Mange har til Dels af den Grund udvidet deres Plantager.

Endelig skal nævnes det Arbejde, som i Løbet af de senere Aar har staaet paa, og som gaar ud paa at skaffe oplyst, hvilke Sorter der antagelig vil være bedst egnede for Forholdene i Maribo Amt.

De forskellige interesserede Organisationer har nedsat et Udvalg, som har haft til Opgave, gennem Undersøgelser af de bestaaende Frugthaver, at gøre et første Udvalg af Sorter til videre Prøvelse i dertil anlagte Plantninger. Af saadanne »Iagttagelsesplantninger« er der i 1917 anlagt 7 paa følgende Steder: i Horreby, Marrebæk og Nørre-Alslev paa Falster og ved Købelev, Oreby, Rødby og Thoreby paa Lolland. Hver Plantning er paa 1 Td. Land og rummer 200 Træer (to af dem dog kun 160 Træer) af de under Spm. 5 opførte Sorter. Hele denne Sag har fra Begyndelsen fundet meget forstaaende Støtte hos de lokale Pengeinstitutioner og flere andre, som har indset den økonomiske Betydning af Frugtavlens Ophjælpning i Amtet, og der er

ingen Tvivl om, at det udrettede Arbejde har bidraget meget til at vække Interessen blandt Befolkningen.

Spm. 12. I 38 af de 48 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, menes der trods de høje Jordpriser at være Betingelser for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavl, hvilket jo falder ganske i Traad med alt det ovenfor anførte.

I 10 Kommuner, væsentlig i det vestlige og sydvestlige Lolland, menes Betingelserne for lønnende Frugtavl ikke at være saa gode, dels paa Grund af mindre gode Jordbundsforhold, dels paa Grund af udsat Beliggenhed.

Spm. 13. I 12 af de 48 Besvarelser gives Meddelelse angaaende forskellige Forsøg med Plantning af højstammede Frugttræer, baade Æbler, Pærer, Kirsebær og Blommer, ved private og offentlige Veje, hvilke Plantninger ventelig med Tiden vil kunne give nogen Vejledning angaaende, hvilke Arter og Sorter der egner sig bedst i dette Øjemed.

8. Svendborg Amt.

Som det fremgaar af Statistiken, staar Svendborg Amt ret højt med Hensyn til Antallet af Frugttræer, særlig Æble- og Pæretræer.

Svendborg Amt er dog ikke, som man maaske kunde have ventet, aller forrest i Rækken af frugtdyrkende Amter, idet det for Æble- og Pæretræers Vedkommende, med Hensyn til hvilke Amtet kommer højest i Rækkefølgen, dog kun er henholdsvis Nr. 2 og Nr. 3 i absolut Træantal, medens det i Forholdet mellem Træantal og Indbyggerantal, Haveareal o. s. v. bliver Nr. 4 i Rækken, idet Odense, Maribo og Frederiksborg Amter gør det Rangen stridig.

Der findes 75 Landkommuner i Svendborg Amt. Fra 57 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er der indkommet Besvarelse paa de udsendte Spørgeskemaer, idet 21 er besøgede af Landmænd, mest Gaardmænd, 18 af Gartnere, 8 af Lærere og 10 af Personer i forskellige andre Livsstillinger.

Spm. 1. I 6 af de 57 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, betegnes Interessen for Havebrug og i Særdeleshed Frugtavl som betydelig, nemlig i Bjerreby (Taasinge), Ryslinge, Øvre-Vejstrup, Gislev-Ellested og Thurø. Hertil kan dog, saavel efter Frugttræantallet som efter

de øvrige Forhold at dømme, endnu føjes: Bregninge (Taasinge) Tranekær-Tullebølle (Langeland), Snøde—Stoense—Hov, Skaarup, Ringe, Humble (Langeland), Flødstrup, Ullerslev og flere.

I 2 Besvarelser betegnes Interessen som værende ringe i paagældende Kommune, medens den i de øvrige 49 betegnes som jævnt almindelig. Det kunde, efter Skemabesvarelsene at dømme, se ud, som Interessen i Svendborg Amt, i Forhold til flere af Landets øvrige Amter, ikke var synderlig stor, medens det modsatte dog maa anses for det mest sandsynlige.

Spm. 2. I 46 af de 57 Besvarelser angives, at Frugttræerne for en væsentlig Del er ældre Træer, og at kun i 11 Kommuner Bestanden er væsentlig yngre. Der kan dog næsten i alle Kommuner paavises en i den nyere Tid forøget Interesse for Frugtavl, som har ført til Plantning af mange unge Træer, men kun i ca. Tredjedelen af Kommunerne til en bedre Pasning af de ældre Træer. Der er altsaa paa dette Punkt endnu meget at indhente.

Spm. 3. I 38 af de 57 Besvarelser betegnes Betingelserne som gunstige for Frugtavl i paagældende Kommune, medens de i de øvrige 19 betegnes som mindre gunstige. I 28 af de førstnævnte Besvarelser nævnes intet Forhold, der lægger væsentlige Hindringer i Vejen for Frugtavl, medens der i 26 klages over Stikkelsbærdræberen, i 19 over Kræft, i 9 over andre Sygdomme, oftest Skurv, i 13 over uheldige Jordbundsforhold og i enkelte over ugunstige Klimaforhold (Blæst), Insektangreb, Stære og Mangel paa Interesse hos Beboerne.

Efter disse Opgivelser at dømme skulde Naturforholdene gennemgaaende være knap saa gode som i Maribo Amt, men paa Højde med Odense og Præstø Amter. Hvorvidt dette er absolut overensstemmende med de faktiske Forhold, lader sig ikke nøjagtigt afgøre, og det spiller en mindre Rolle. Det maa være tilstrækkeligt at sige, at disse 4 Amter maa betragtes som de gunstigst stillede for Frugtavl, idet hver af dem har sine Fortrin fremfor de andre.

Mærkeligt nok har næsten ingen i Svendborg Amt nævnt uheldige Afsætningsforhold som værende en Hindring for

Frugtavlens Udvikling, og dog er dette, som det senere under Spm. 9 skal paavises, sikkert ikke ualmindeligt.

Spm. 4. Alle Frugttræ- og Frugtbuskarter angives gennemgaaende at trives godt over hele Svendborg Amt. Kun Stikkelsbær angives at trives daarligt i 16 Kommuner, men kun paa Grund af »Dræberens« Optræden. Æbletræerne angives i enkelte Kommuner at trives mindre godt; men heri er særlig Kræftangrebene Skyld.

Den almindelige Mening er da ogsaa, og man faar denne bekræftet ved at færdes i Amtet, at alle Frugtarterne saa godt som over alt trives tilfredsstillende, selvfølgelig forudsat, at alle Hensyn tages til deres Fordringer. Paa de sydlige Øer: Ærø, Taasinge, Strynø og flere angives Pæretræer at trives særlig godt, ligesom man heller ikke kan undgaa at bemærke at Morbær, Valnødder og ægte Kastanier er ret almindeligt plantede og trives godt i det gunstige, milde Klima. Kastanietræet bærer næsten regelmæssigt god og moden Frugt.

Spm. 5. Angaaende de almindelig kendte Frugtsorter er der intet af særlig Interesse at meddele, kun ser det ud, som Cox's Pomona spiller en forholdsvis mindre Rolle end i de fleste andre Amter, medens Sorterne Filippa, Pederstrup Reinette og Elmelundsæble har større Udbredelse.

Af Lokalsorter gives Meddelelse om 21, hvoraf 2 Pæresorter og 1 Blommesort. Flere af disse har en ikke ringe lokal Udbredelse; men hvorvidt de fortjener at dyrkes i større Udstrækning kan endnu ikke afgøres. Af disse Sorter kan nævnes: Elmelundsæble, Rødstriber (udbredt paa Taasinge), Langepæren eller Agurkpæren, der er meget udbredt paa de sydlige Øer, Drejeæblet og flere.

Af ældre sunde Træer findes mange, dels af kendte dels navnløse Sorter. Særlig synes saadanne gamle Træer at være almindelige paa Taasinge, hvor rimeligvis Landets største Æbletræ findes i en Have i Troense. Sorten siges at være Grøn Vinter-Rambour, og Træet er endnu ualmindelig kraftigt og sundt, trods sine mindst 150 Aar. Det er plantet, som flere andre gamle Træer, i de Aar, da Kammerherre, Oberst Niels Juel ejede Valdemar Slot og lod Frugttræer udele til sine Fæstere (1714—1766). Ogsaa af de andre Frugt-

træarter findes gamle, smukke Eksemplarer, og typisk for Troense er de mange Valnøddetræer ved Huse og Gaarde.

Spm. 6. I langt det overvejende Antal af Besvarelserne angives Jordbunden at være Lermuld med Underlag af Ler eller sandblandet Ler.

Geologiske Kort foreligger kun for den nordøstlige Del af Amtet, omkring Nyborg. I denne Del er Jorderne ret ensartede, bestaaende af Moræneler med en Del mindre pletvise Forekomster af Morænesand, Morænegrus, stenet Sand o. s. v. med Undergrund af Moræneler og lagdelt Sand.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalget meddeles, at dette er af økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed i 20 af de 57 Kommuner, først og fremmest i de under Spm. 1 nævnte. I 9 Kommuner angives Salg af Frugt at være af Betydning for enkelte Haveejere, medens det i 28 slet ingen Rolle spiller. Man overraskes noget af disse Oplysninger, som gaar ud paa, at der kun skulde sælges Frugt af Betydning fra Halvdelen af Svendborg Amts Kommuner, medens det vist er en almindelig Antagelse, at saa godt som hele Sydfyn og ikke mindst de syd derfor liggende Øer helt igennem er rige Frugtegne. Denne tilsyneladende Uoverensstemmelse kan dog vist for en Del forklares derved, at det er meget relativt, hvad man vil anse for »Salg af Betydning«.

Spm. 8. Hvis de forskellige Frugtarters Betydning i Salget i Svendborg Amt som Helhed udtrykkes ved det Antal Besvarelser, hvori hver enkelt er angivet som værende af Betydning, bliver Rækkefølgen: Æbler (30 Besv.), Pærer (18 Besv.), Kirsebær (9 Besv.), Blommer (7 Besv.), Ribs og Solbær (hver 3 Besv.) og Hindbær (2 Besv.), og dette er sikkert i god Overensstemmelse med de faktiske Forhold. Det er Træfrugten, og af denne særlig Æbler og Pærer, der spiller en absolut dominerende Rolle.

Kirsebær sælges særlig fra enkelte Sogne, saasom: Tved ved Svendborg og Aarslev, hvor der ogsaa ifølge de statistiske Oplysninger findes mange Kirsebærtræer. Dette er forøvrigt ogsaa Tilfældet i flere andre Kommuner, særlig: Ringe, Gislev—Ellested, Flødstrup—Ullerslev og Skaarup.

Fra Vejstrup angives, at der avles mange Blommer (Wangenheimer Svedske), medens der dog i flere andre Kommuner dyrkes mange flere Blommetræer. Det synes saaledes,

som Salget af Frugt ikke altid staar i direkte Forhold til Frugttræantallet.

Spm. 9. Salget af Frugten foregaar for langt den største Dels Vedkommende til Opkøbere, idet saadant Salg nævnes at finde Sted i alle Kommuner, hvor der overhovedet sælges Frugt. En Del sælges direkte til Forbrugere, dels paa Torvet og dels ved Forsendelse til private Kunder, og noget sælges gennem Kommissionær.

Fra 6 Kommuner angives, at der sælges til Konservesfabrikker (Faaborg, Skelskør).

Frugtavlerne i Svendborg Amt har i højere Grad end i de fleste andre Amter været prisgivet Opkøberne, som tidligere næsten helt har behersket Frugthandelen og fastsat Priserne, som betales Avlerne. Den i de senere Aar voksende Konkurrence mellem Opkøberne i disse velkendte, gode Frugtegne og Beboernes derved vaagnende Forstaaelse af deres Frugts Værdi har bidraget noget til Opnaelsen af bedre Priser; men at Avlerne ikke er helt tilfredse med de nuværende Afsætningsforhold, fremgaar af de snart hist snart her gjorte Tilløb til Dannelse af Salgsorganisationer til Varetagelse af Avlernes Interesser, først og fremmest ved Fremstilling af et smukt Handelsprodukt gennem rationel Sortering og Pakning af Frugten. Det er en Skam at se, i hvilken Tilstand den fra Naturens Side saa smukke Frugt fra nogle af vore bedste Frugtegne kommer frem paa Markedet, blot paa Grund af ukyndig og skødesløs Behandling, særlig efter Plukningen.

Kun i et Par Besvarelser gives Meddelelse om, at Præservering af Frugt er af Betydning, nemlig i Søllinge ved Pederstrup, hvor der tørres Frugt ved Mejeriet, og i Vejstrup, hvor der tørres Svedskeblommer.

I denne Forbindelse bør ogsaa nævnes Konserves- og Frugtvinfabrikken i Faaborg, som opkøber og behandler en Mængde Frugt.

Spm. 10. I 24 af de 57 Besvarelser gives ingen Meddelelse angaaende den paagældende Art Plantninger, medens der i de øvrige 33 meddeles Adresserne paa 60 Erhvervsfrugtavlere, af hvilke flere har ret betydelige Plantager.

Spm. 11. Af Forhold, som angives at have haft Indflydelse paa Frugtavlens Fremgang i paagældende Kommune, nævnes i 11 Besvarelser Haveselskabernes og i 10 Hus-

mandsforeningernes Virksomhed, medens der kun i et enkelt Tilfælde er tænkt paa, at de gunstige Naturforhold kunde bære Skylden. Tilstedeværelse af en Konservesfabrik i Nærheden angives ogsaa af enkelte at have haft Indflydelse; men mest af alt er det vist, som det ogsaa anføres, Tidens tiltagende Sans for Havebrug og Frugtavl, der giver sig særlig Udslag i de i Forvejen erfaringsmæssigt gunstige Egne.

Spm. 12. I 46 af de 57 Besvarelser udtrykkes den Formening, at Betingelserne for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavl er gunstige, medens dette i 11 ikke menes at være Tilfældet.

Spm. 13. I 5 Besvarelser gives Meddelelse angaaende Forsøg med Frugtræplantning ved Landeveje; men det er endnu for tidligt at dømme om Resultatet.

9. Odense Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Odense Amt staar højt blandt Landets Amter med Hensyn til Frugtræantal, idet det f. Eks. for Æbletræers Vedkommende er først i alle Henseender, og for Pæretræers Vedkommende staar omtrent lige saa højt. Med Hensyn til Stenfrugtræer kommer Amtet længere ned i Rækken. Statistiken støtter saaledes nok den almindelige Antagelse, at Fyns Stift hører til vore mest frugtdyrkende Egne, men derimod ikke, at dette særlig skulde være Tilfældet med Svendborg Amt.

Antallet af Landkommuner i Odense Amt udgør 79. Fra 64 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, 26 af Landmænd, 17 af Gartnere, 7 af Lærere og 14 af Personer i forskellige andre Livsstillinger. Denne Fordeling kunde maaske give et Begreb om, at Frugtavl paa Fyn ikke væsentlig drives af Gartnere, men af den almindelige Landbefolkning, idet man maa gaa ud fra, at de Personer, som har besørget Skemaerne besvarede, er de i hver Kommune mest frugtinteresserede.

Spm. 1. I 13 af de 79 Kommuner, fra hvilke Besvarelse foreligger, menes Interessen for Frugtavl at kunne kaldes betydelig eller i hvert Fald stærkt stigende. Særlig fremhæves: Brænderup, som med 19 600 Frugtræer, hvoraf 8200 Æbletræer, i denne Henseende er Nr. 1 af alle Kommuner i Fyns

Stift, Asperup-Rorslev, Marslev-Birkende og efter disse: Skeby-Otterup, Lunde, Lumby, Næsbyhoved-Broby, Søndersø og Vejlbj. Hertil kan, saavel efter Frugttræantallet som efter de øvrige Forhold at dømme, endnu føjes: Fraugde (særlig mange Kirsebærtræer), Haarslev, Kjølstup-Agedrup, Sanderum (Kirsebærtræer), Rønninge-Rolfsted (særlig mange Kirsebærtræer), Vissenbjerg, Fjeldsted-Harndrup, Gjelsted-Rørup og eventuelt flere. Alt i alt et betydeligt Antal Kommuner, hvor Interessen er meget levende. I 6 Besvarelser betegnes Interessen kun som ringe, medens den i 45 betegnes som jævnt almindelig, men ofte stigende, og der bør vist her gøres opmærksom paa, at naar man paa Fyn taler om jævnt almindelig Interesse, da betyder det ikke sjældent en Del mere end andre Steder.

Spm. 2. I 51 af de 64 Besvarelser angives, at Frugttræerne i paagældende Kommune for en væsentlig Del er ældre Træer; men at der dog i dem alle kan paavises en i den nyeste Tid forøget Interesse for Frugtavlen, som har ført til Plantning af mange unge Træer, og i 26 Kommuner tillige til en bedre Pasning af de ældre Træer. Skønt der saaledes endnu er 38 af 64 Kommuner, hvor Træerne maa nøjes med den samme Pasning, som de fra gammel Tid har faaet, synes dette Forhold dog at være bedre end i mange andre Amter, — og da navnlig, naar man tager de yngre Træer med i Betragtning.

Spm. 3. I 47 af de 64 Kommuner, hvorfra Besvarelser foreligger, anses Betingelserne for at være gunstige for Frugtavl, medens de i 17 betegnes som mindre gunstige. Daarlige er de ikke i noget Sogn som Helhed.

I 37 Besvarelser nævnes intet Forhold, som lægger Frugtavlen Hindringer i Vejen, medens Stikkelsbærdræberen angives at optræde ødelæggende i 24 Kommuner, Kræft i 13, og forskellige andre Sygdomme, særlig Stenfrugtskimmel, i 7. Jordbundsforholdene angives at være mindre gode i 14 Kommuner, Afsætningsforholdene uheldige i nogle faa, og Interessen for ringe i enkelte. Betegnende synes det at være, at der kun i eet Skema klages over vanskelige Klimaforhold (Blæst), hvilket stemmer godt overens med den almindelige Opfattelse, at Fyn maa betragtes som særlig begun-

stiget fra Naturens Haand med Hensyn til Forhold, som er egnede for Frugtavl.

Spm. 4. I Overensstemmelse med ovenstaaende er ogsaa Angivelserne angaaende de forskellige Frugtarters Trivsel, som næsten overalt betegnes som god. Kun Stikkelsbær danner en Undtagelse, paa Grund af »Dræberen«s Hærgning, idet de i 29 Besvarelser angives at trives daarligt og i 8 mindre godt. I en enkelt Besvarelse angives ogsaa Æbler og Kirsebær at trives mindre godt; men det er paa Grund af Kræftens og Stenfrugtskimmelsens Udbredelse.

Kun i en ganske enkelt Besvarelse anføres det, at en Frugtart trives særlig godt, f. Eks. Surkirsebær i Allerup-Davinde, hvor Dyrkning af disse er meget udbredt, Højby, Brændekilde og Rønninge-Rolfsted, i hvilken sidste Kirsebærdyrkning ogsaa er meget udbredt, og af og til en af de andre Arter. Dette kan imidlertid ikke forbavse, thi det er naturligt, at naar alle Frugter trives tilfredsstillende, bliver sjældent nogen at fremhæve.

Spm. 5. Angaaende de almindeligt kendte Frugtsorter er der kun fremkommet lidt af særlig Interesse. Saaledes kan nævnes, at alle andre Sorter er helt distancerede af Pederstrup Reinette og til Dels af Elmelundsæblet. Hvorvidt disse to Sorter kan regnes for Lokalsorter eller ikke, er saare tvivlsomt, da de Navne, hvorunder de gamle Træer af disse Sorter er kendte, nemlig »Pommerske« og »Stettiner«, kunde tyde paa, at Sorterne oprindelig er indførte her til Landet fra Nordtyskland, hvorfra tidligere mange Frugttræer hjembragtes til de sydlige Øer af Skippere. Disse to Sorter er nu udbredte over næsten hele Landet under de fynske Navne. Af andre Lokalsorter gives Meddelelse om 14 Æblesorter, som dog ikke har videre Udbredelse.

Af disse Lokalsorter saavel som af mange af de almindelig kendte Sorter findes i Odense Amt adskillige ældre, sunde Træer.

Spm. 6. Jordbundsforholdene har ifølge Skema-besvarelserne en ret ensartet Karakter, overvejende Ler-muld og kun Sandjord i enkelte Kommuner. I 10 er Jorderne meget forskellige. Undergrunden angives som Ler og sandblandet Ler, kun i enkelte Tilfælde som Grus. Geologiske Kort foreligger kun for den nordlige og nordøstlige Del af

Amtet. Disse viser som overvejende Jordbund Moræneler, paa store Strækninger ret rent, men flere Steder, særlig i den nordligste Del, isprængt med andre Jordarter af meget varierende Beskaffenhed, lige fra Ferskvandssand (fra Odense Fjord ned efter Marslev-Ullerslev og syd for Bogense) og Saltvandsdynd, Ler og Strandsand (særlig omkring Odense Fjord, ved Næraa Strand og langs Kysten sydvest og nordøst for Bogense) til stenet Sand og lagdelt Ler, Sand og Grus.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalget meddeles, at dette i 22 af de 64 Kommuner er af økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed og i lige saa mange spiller en Rolle for nogle af disse, medens det i 20 er uden Betydning. Af de første er allerede i det foregaaende nævnt de allerfleste. Disse Opgivelser stemmer i det store og hele overens med Odense Amts Stilling blandt de førende med Hensyn til Frugtproduktion.

Spm. 8. Naar de forskellige Frugtarters Betydning i Salget i Odense Amt som Helhed udtrykkes ved det Antal Besvarelser, hvori hver enkelt er angivet som værende af Betydning, bliver Rækkefølgen: Æbler (36 Besvarelser), Pærer (22 Besv.), Ribs (13 Besv.), Kirsebær (9 Besv.), Hindbær (8 Besv.), Solbær (7 Besv.), Blommer (6 Besv.) og Stikkelsbær (3 Besv.), og dette er sikkert i Overensstemmelse med de faktiske Forhold. Buskfrugt synes at spille en forholdsvis større Rolle end i noget af de foregaaende Amter; ligeledes Pærer. Kirsebærerne er væsentlig Surkirsebær, som spiller en ret betydelig Rolle i enkelte, til Dels allerede nævnedes Kommuner, særlig i Rønninge-Rolfsted, Fraugde, Allerup-Davinde, Marslev-Birkende og Gjelsted-Rørup.

Spm. 9. Afsætningen foregaar for langt den største Del af Frugtens Vedkommende til Opkøbere. Denne Salgsmaade nævnes som almindelig i 55 Skemaer, altsaa ikke blot i alle Kommuner, hvor Salget er af Betydning, men i flere andre, praktisk talt alle. Kun i 22 Kommuner angives Salg paa Torvet og paa anden Maade direkte til Forbrugerne at finde Sted. Der er her væsentlig Tale om Odense Torv.

Disse Opgivelser falder ganske i Traad med det Indtryk, man faar ved at færdes mellem Avlerne, eller hvor den fynske Frugt afsættes, nemlig at det fynske Frugtmarked for den væsentligste Del beherskes af Opkøbere eller Frugthandlere,

som afsætter Frugten videre, særlig til København, de jyske Byer og Konservesfabrikkerne.

De samme Betragtninger, som er gjort gældende for Præstø og Svendborg Amts Vedkommende, kunde gentages her, og man kan vanskeligt frigøre sig for den Tanke, at den nuværende Afsætningsmaade for Frugt i høj Grad minder om den, der anvendtes for Landbrugsprodukterne før Andelsbevægelsen fik Indpas paa dette Felt og derigennem revolutionerede hele vort Landbrug, og at noget lignende kunde tænkes at være tiltrængt inden for Frugtavlens Omraade, hvor det gaar langsomt med at faa de nødvendige Reforme gennemførte, det være sig med Hensyn til Kulturen eller Afsætningen. Opkøberinstitutionen hører Fortiden til eller har, maaske mere korrekt udtrykt, ikke holdt Skridt med Tiden, ikke haft et aabent Øje for dens Krav, ellers vilde vor Frugthandel — her tænkes kun paa indenlandsk Frugt — ikke have været i den kaotiske Forfatning, hvori den nu befinder sig.

De Reforme, der tiltrænges, for at den danske Frugt skal kunne hævde den Plads, der burde tilkomme den, kan efter al Sandsynlighed ikke gennemføres uden gennem Organisationer, som er omfattende og stærke nok til at magte de Opgaver, der ligger for, Standardisering gennemført over hele Linien.

Sortering og Pakning af Frugten for at gøre den til en værdifuld Handelsvare er ikke almindelig, men praktiseres af enkelte Avlere, særlig saadanne, som sælger til en privat Kundekreds.

Mosttilberedning angives at finde Sted i nogle Egne, men ikke saa meget som tidligere, f. Eks. i Brænderup, Dre-slette, Flemløse, Kjerte, Kærum og Ørsted.

Andre Præserveringsmaader ud over almindelig Syltning synes ikke videre udbredt, og ikke heller er Opbevaring af frisk Frugt i dertil indrettede Rum videre almindelig; kun en enkelt Frugthandler (i Kjølstrup) anføres at have bygget et saadant.

Spm. 10. I 24 af de 64 Besvarelser gives ingen Meddelelse angaaende den omspurgte Art Plantninger, medens der i de øvrige 40 opgives Adresser paa 70 Erhvervsfrugtavlere. Antallet er dog i Virkeligheden meget større, idet det mange Steder vilde have ført for vidt at nævne alle, hvorfor

kun de største og mest kendte nævnes. Af Centrere, hvor der findes særlig mange Frugtavlere, kan fremhæves: Brænderup, Ejby St., Asperup, Flemløse og Midskov (Hindsholm). Sidstnævnte Sted dyrkes Cox's Orange i udstrakt Grad som Hovedsort.

Spm. 11. Af Forhold, som kan siges at have haft Indflydelse paa Frugtavlens Udvikling, nævnes Husmandsforeningernes Virksomhed i en halv Snes Besvarelser, Haveselskabernes i 4 og Enkeltpersoners Agitation i 6. De gunstige Naturforhold, som der maaske først og fremmest kunde have været Grund til at nævne, har kun de færreste tænkt paa i denne Forbindelse.

Spm. 12. I 53 af de 64 Besvarelser udtrykkes den Formening, at der er gode Betingelser i de paagældende Kommuner for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavlen, medens dette i de øvrige ikke menes at være Tilfældet.

Spm. 13. Kun i et eneste Skema, fra Ørsted Sogn, nævnes, at det der er almindeligt at plante Pæretræalleer ved Gaardene, medens der i øvrigt ikke er skænket dette Spørgsmaal videre Opmærksomhed. Maaske gør det Forhold sig gældende, at den mere intensive Frugtkultur lægger saa meget Beslag paa Interessen, at man ikke værdiger den ekstensive Kultur Opmærksomhed.

10. Vejle Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Vejle Amt ikke kan siges at være særlig rigt paa Frugtræer, idet det i ingen Henseende naar op i den første Tredjedel af Landets Amter, medens det i flere Henseender kommer i sidste Tredjedel. Særlig er Antallet af Kirsebærtræer forholdsvis lavt. Sammenligner man Frugtræantallet i Vejle Amt med de øvrige jyske Amters, finder man, at Randers og Aarhus Amt kommer foran, Viborg lige efter, og Rækkefølgen vil rimeligvis blive den samme med Hensyn til Frugtavlens økonomiske Betydning i vedkommende Amter.

Der findes 68 Landkommuner i Vejle Amt. Fra 46 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er der indkommet Besvarelse paa de udsendte Spørgeskemaer, 18 er besørgede af

Landmænd, 17 af Gartnere og Havebrugere, 5 af Lærere og 6 af Personer i forskellige andre Livsstillinger.

Spm. 1. I 5 af de 46 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, menes Interessen for Havebrug og i Særdeleshed Frugtavl at kunne kaldes betydelig, nemlig i Barrit-Vrigsted, Egtved, Bjært, Glud-Hjarnø og Jelling. Hertil kan, efter Frugttæraantallet at dømme, endnu føjes nogle, særlig: Eltang—Sdr. Vilstrup, Gaverslund, Harte-Bramdrup og Starup—Nebel, og i en Del Kommuner betegnes Interessen som stærkt stigende, kun i 5 som helt ringe.

Spm. 2. I 25 af de 46 Kommuner angives Træerne for en væsentlig Del at være ældre, og til Dels i de samme, men ogsaa i andre, i alt 26, kan der paavises en i den nyeste Tid forøget Interesse for Frugtavl, som har givet sig Udslag i Plantning af mange unge Træer og i 18 Kommuner tillige i en bedre Pasning af de ældre. I 25 Besvarelser angives, at Pasningen ikke er blevet bedre; men skønt der altsaa endnu staar meget tilbage at ønske, synes Vejle Amt dog ikke at være blandt de daarligste i denne Retning.

Spm. 3. I 20 af de 46 Kommuner anses Betingelserne for at være gunstige for Frugtavl, medens de i de øvrige betegnes som mindre gunstige eller til Dels daarlige.

I Vejle Amt gør der sig en ret bemærkelsesværdig Forskel gældende mellem Forholdene i den østlige og den vestlige Del, idet den sidste nærmest bestaar af Hedeegne, den første af kraftige, fede Jorder. Paa Grænsen findes Sogne, hvis ene Del falder i Hedeegn, den anden i den bedre Egn.

I 8 af de førstnævnte Kommuner findes ifølge Besvarelserne ingen Forhold, som lægger Frugtavl Hindringer i Vejen, medens der i 22 Besvarelser klages over Kræftangreb, i 14 over Stikkelsbærdæbereren, i 14 over forskellige andre Sygdomme (Skurv, *Monilia*) og i 3 over Angreb af Insekter, særlig Gaasebiller, der optræder næsten ødelæggende i Blaa-høj og Linnehalle Sogne.

I 6 Skemaer angives Jordbundsforholdene at være uheldige, idet disse i nogle af de vestlige Sogne er for tørre og sandede og lider af Kalkmangel, og i de østlige er Jordbunden mange Steder for svær og kold, hvilket synes at kunne spores i Klagerne over Kræftangreb, som er forholdsvis talrige.

I 17 Skemaer klages over uheldige Klimaforhold, oftest Mangel paa Læ, samt Nattefrost.

I enkelte Skemaer nævnes uheldige Afsætningsforhold og Mangel paa Interesse blandt Beboerne, samt for sparsom og kostbar Arbejdskraft i de forholdsvis tyndt befolkede Egne som Hindringer for Frugtavlen.

Skønt der saaledes er mange uheldige Faktorer til Stede, maa dog vist Forholdene i Vejle Amt anses for jævnt gode, naar netop undtages de magreste Egne, og det har vist sig flere Steder, at — naar det rette Hensyn til Jordbund m. m. tages ved Sortsvalget — det meget vel lader sig gøre at drive rentabel Frugtavl.

Spm. 4. Besvarelserne angaaende hvorledes de forskellige Frugtarter trives, lyder mere uens end for de foregaaende Amters Vedkommende, men de trives dog gennemgaaende jævnt godt. Æbler danner en Undtagelse, idet de i 25 Skemaer angives at trives mindre godt og i 7 daarligt. I mange Tilfælde angives Kræftangreb som Grunden, og sandsynligvis gælder dette for næsten alle, da der ikke anføres nogen anden Grund, hvorfor Æbler ikke trives godt. For Kirsebær, saavel sure som søde, mangler Besvarelse i en Del Skemaer, vistnok som oftest fordi de flere Steder har saa overordentlig ringe Udbredelse. »Dræberens« Indflydelse mærkes for Stikkelsbærbuskenes Vedkommende, og Hindbær trives mindre godt i Hedeegnene, medens de til Gengæld andre Steder trives særlig godt, f. Eks. i Alminde, Viuf og i Sdr. Stenderup og Sdr. Bjært syd for Kolding, hvor der finder en ret udstrakt Hindbær dyrkning Sted.

Spm. 5. Angaaende de almindelig kendte Frugtsorters Udbredelse er der ikke fremkommet noget af særlig Interesse. Dog synes man at kunne spore nogen Forandring i Sortsudvalget fra Øerne, idet mere haardføre Sorter har forholdsvis større Udbredelse, f. Eks. Sorter som Boiken, Belle de Boskoop, Tyrrestrup Kirsebæræble, Møllers Venus, Frogmore prolific og Bismarck.

Af Hindbær er det næsten udelukkende Fajstrup, som dyrkes.

Af Lokalsorter er der givet Meddelelse om 20 Æble- og 2 Pæresorter, af hvilke nogle har lokal Udbredelse.

I 12 Besvarelser meddeles om tilstedeværende ældre,

sunde Træer, som eventuelt vilde være egnede til Formering, for derved at skabe et bedre Frugttræmateriale end det almindelige, i den nyere Tid forefundne. Det har dog vist sig, at selv de efter saadanne gamle, sunde Træer tiltrukne unge langtfra altid slægter Forældrene paa i Sundhed.

Spm. 6. Som allerede nævnt, kan Vejle Amt efter Naturforholdene deles i to Dele, af hvilke den vestlige har overvejende sandmuldede eller sandede Jorder, hvor Undergrunden er dels sandblandet Ler, dels Grus og Sand, enkelte Steder med Ahldannelser. Den østlige Del har overvejende lermuldede Jorder, med Undergrund i de fleste Kommuner af Ler; kun i nogle faa af sandblandet Ler eller Grus. Højdeforholdene er som bekendt meget forskellige. Geologiske Kort foreligger ikke for Vejle Amt.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalget meddeles, at dette kun i 4 af de 46 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, er af økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed, nemlig i Barrit, Raarup, Sdr. Bjært og Sdr. Stenderup. I 12 Kommuner angives Salget at spille en Rolle for enkelte Haveejere, medens det i 30 er helt uden Betydning. Man mærker her tydeligt Overgangen fra de frugtrige Amter paa Øerne, idet Vejle Amt nærmest kan sammenlignes med Øernes mindst frugtproducerende Amter, Sorø og Holbæk.

Spm. 8. Udtrykkes de forskellige Frugtarters Betydning i Salget i Vejle Amt som Helhed ved det Antal Besvarelser, hvori hver enkelt er angivet som værende af Betydning, bliver Rækkefølgen: Æbler (16 Besvarelser), Ribs (11 Besv.), Pærer (8 Besv.), Hindbær (5 Besv.), Solbær (4 Besv.) og Kirsebær (1 Besv.). Blommer og Stikkelsbær nævnes ikke.

Vejle Amt danner her en Overgang mellem Østifternes Amter, hvor Træfrugten er absolut dominerende, og de nord- og vestjydske Amter, hvor Buskfrugten er af overvejende Betydning. Af Buskfrugtarterne er det jo her, som i alle Amter, Ribs, som har størst Udbredelse; men det er dog ikke udelukket, at Hindbæravlen, naar det samlede økonomiske Udbytte tages i Betragtning, kommer foran i Vejle Amt, idet der i flere allerede nævnte Sogne findes en Del større, rationelt drevne Hindbærarealer, hvorimod saadant ikke kendes for andre Buskfrugtarters Vedkommende. Medens paa Øerne Solbær er den mindst dyrkede af Frugtbuskarterne, vinder den

mere og mere frem foran Hindbær og Stikkelsbær, jo længere man kommer mod Nord og Vest i Jylland, vel paa Grund af dens større Haardførhed og navnlig Nøjsomhed.

Spm. 9. Afsætningen af Frugten foregaar for en Del til Opkøbere; men en mindst lige saa stor Del menes at blive solgt paa Torvet i Amtets Byer eller paa anden Maade direkte til Forbrugerne. Saa godt som hele Hindbæravlen sælges til Konserves- og Saftfabrikker (Hadsund).

Da saaledes det meste af Frugten sælges paa Stedet, uden at komme til Forsendelse, undres man ikke over, at saa godt som ingen nævnes, som interesserer sig for Sortering og Pakning. Kun fra et enkelt Sogn, As ved Juelsminde, meddeles, at der dér finder Tørring og Mosttilberedning Sted.

Spm. 10. I 32 af de 46 Skemaer gives ingen Meddelelse angaaende den omspurgte Art Plantninger, medens der i 14 gives Adresserne paa 25 Erhvervsfrugtavlere, af hvilke flere er større Hindbærdyrkere i Byerne syd for Kolding. Desuden skal der i Barrit findes flere, som ikke er opgivne, idet Byen saa at sige er een stor Frugthave.

Spm. 11. Af Forhold, som kan siges at have haft Indflydelse paa Frugtavlens Udvikling, nævnes Husmandsforeningernes Virksomhed i 9 Skemaer, Haveselskabernes i 6 og Plantningsforeningernes i 4, disse sidste i Hedeegnene. Endelig nævnes Agitation for Frugtavlsagen af Enkeltpersoner, blandt hvilke fremhæves afdøde Handelsgartner *Bøgh* i Horsens, som gjorde et stort Arbejde for Udbredelsen af egnede Sorter, der kan findes over hele Jylland, endog helt oppe i Thy, hvortil Handelsmænd hjembragte Frugttræer, naar de havde afsat deres Varer (Fisk) sydpaa. Hindbær dyrkningens nuværende Betydning kan ogsaa tilskrives en enkelt Persons dristige, med Held kronede Forsøg og derpaa følgende Varetagelse af Avlernes fælles Interesser.

Spm. 12. I 30 af de 46 Kommuner menes der at være Betingelser for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavlen, medens dette kun betingelsesvis er Tilfældet i 3, og slet ikke i 13 (Hedeegnene).

Spm. 13. I flere Besvarelser gives Meddelelse om foretagne eller paatænkte Forsøg med Plantning af Frugttræer langs Landeveje og lignende Steder. Saaledes er der plantet en Del ved Fredericia-Kolding Landevej fra Nr. Bjært til Gudme,

i Barrit Sogn 1 km for 7 Aar siden, i Glud Sogn ved Horsens, i Hvejsel, Braaskov og Ø. Snede. Nogle af disse Træer (i Barrit) er i god Vækst og er begyndt at bære, medens f. Eks. Træerne i Ø. Snede ikke lover saa godt, vistnok paa Grund af manglende Kendskab til og Interesse for Træernes Pasning. De andre Steder er Plantningerne endnu saa unge, at Udfaldet endnu ikke kan bedømmes.

11. Aarhus Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Aarhus med Hensyn til det absolute Frugttræantal befinder sig blandt den første Tredjedel af Landets Amters, medens det med Hensyn til Forholdet mellem Frugttræantal og Indbyggerantal og Frugttræantal og Haveareal kommer længere nede i Rækken. Her maa dog tages i Betragtning, at Indbyggerantallet i Aarhus Amt er det næststørste og Havearealet det fjerdestørste af alle Landets Amters. Det er Tilstedeværelsen af en stor By, der gør sig gældende, thi selv om Byens Indbyggerantal og Haveareal ikke er medregnet, vil altid Nabokommunerne, som bliver en Art Forstæder, være tæt befolkede, og Havearealerne omkring Byen vil være store, særlig fordi Markedet kræver store Tilførsler af Havesager; men ogsaa Villahaverne tager deres Part. I øvrigt er Aarhus Amt ikke hverken særlig rigt eller særlig fattigt paa nogen Frugttræart.

Der findes 76 Landkommuner i Aarhus Amt. Fra 48 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, 22 af Gartnere, 13 af Landmænd, 5 af Lærere og 8 af Personer i forskellige andre Livsstillinger. Som det ses, er næsten Halvdelen af Skemaerne besvarede af Gartnere, hvilket tyder paa, at der i Aarhus Amt findes en talrig og interesseret Gartnerstand, som har Føringen paa Frugtavlens Omraade, atter et Fænomen, der øjensynligt følger med Storbyen; sml. Københavns Amt.

Spm. 1. I 15 af de 48 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, menes Interessen for Havebrug og i Særdeleshed Frugtavl at kunne kaldes betydelig, hvilket er et usædvanlig stort Antal i Forhold til de øvrige Amters. De 15 Kommuner er: Beder-Malling, Brabrand-Aarslev, Harslev-Framlev, Maarslet, Ormslev-Koldt, Sabro-Faarup, Tilst-

Kasted og Tunø, alle i det gl. Aarhus Amt, og i gl. Skanderborg Amt: Hvirring-Hornborg, Katstrup-Tolstrup, Klovborg-Tyrsting, Laasby, Væhr-Nebel, Ørritslev og Ring-Føvling. Hertil kan, saavel efter Frugttræantallet som efter de øvrige Forhold at dømme, endnu føjes et Par, nemlig Odder og Viby.

I 26 Kommuner betegnes Interessen som værende jævnt almindelig, men dog i flere stigende, og i 7 er den helt ringe.

Spm. 2. I 28 Besvarelser angives, at Frugttræerne i paagældende Kommuner for en væsentlig Del er ældre Træer, medens Bestanden i de øvrige er væsentlig yngre.

I 25 Kommuner kan der paavises en forøget Interesse, som har ført til Plantning af mange unge Træer; men kun 16 melder om bedre Pasning af de ældre Træer, det er væsentlig de foran nævnte Kommuner.

Spm. 3. I 20 af de 48 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, anses Forholdene for at være gunstige for Frugtavl, medens de i 27 betegnes som mindre gunstige, og i een som daarlige.

I 8 af de førstnævnte nævnes intet Forhold, som lægger Frugtavlens Hindringer i Vejen, medens der klages over Kræftangreb i 27 Besvarelser, Stikkelsbærdræberen i 18 og andre Sygdomme i 4. I 18 Kommuner menes uheldige Jordbundsforhold, Grus og Sand med Ahl samt Kalkmangel, at være en væsentlig Hindring for Frugtavl, og i 12 er det samme Tilfældet med ugunstige Klimaforhold, Nattefrost og Mangel paa Læ, — de højest beliggende Sogne i Landet findes i Aarhus Amts vestlige Del.

Alt i alt maa det dog kunne siges, at Forholdene synes ret tilfredsstillende, undtagen i nogle af de højtliggende Hedeegne, og med den store Interesse og den lette Adgang til at faa Frugten afsat i Amtets Byer, maa Frugtavlens udvikle sig yderligere.

Spm. 4. Besvarelserne paa Spørgsmaalet angaaende de forskellige Frugtarters Trivsel minder meget om Besvarelserne for Vejle Amt, idet det er Frugtbuskene, som i Almindelighed trives bedst, naar undtages Stikkelsbær. Æbler trives gennemgaaende noget bedre end i Vejle Amt, de øvrige Frugttræarter ikke, idet ingen af dem trives godt i de højtliggende, tørre, kalkfattige Hedeegne mod Vest.

Kun i ganske enkelte Tilfælde meddeles, at snart een, snart en anden Frugtart trives særlig godt, f. Eks. Surkirsebær i Lyngaa, Hindbær i Tamdrup o. s. v. Fra Tunø meddeles, at Morbær, Vin, Abrikos og Fersken dør er almindelig udbredte og trives godt, d. v. s. Forholdene har stor Lighed med Samsøs.

Spm. 5. Dette Spørgsmaal angaaende de almindelige Frugtsorters Udbredelse er mere fyldestgørende besvaret i Skemaerne fra Aarhus Amt end fra de øvrige Amter, hvilket selvfølgelig skyldes den Omstændighed, at saa mange Gartnere har besørget Besvarelserne, samt den almindelige Interesse blandt store Dele af Befolkningen.

Der er dog ikke fremkommet noget af Betydning ud over, hvad der er oplyst angaaende dette Spørgsmaal for Vejle Amts Vedkommende, hvor Forholdene er meget nær tilsvarende.

Paa Grundlag af foretagne Undersøgelser i en stor Del af Amtets Haver, hvorom mere senere under Spm. 11, ser det ud, som følgende Sorter er de mest haardføre, rigtbærende, for Sygdom mindst modtagelige og derfor for Forholdene bedst egnede: Tyrrestrup Kirsebæræble, som er meget udbredt, Oudrupgaards Høstæble, ogsaa en Del udbredt, Oudrup Moseæble, Filippa, Koldemosegaards Reinet, Belle de Boskoop, ReINETte de France og Danziger Kantæble.

Af Lokalsorter gives Meddelelse om 11, alle Æbler, blandt hvilke de ovenfor først nævnte tre, samt Aabyæblet, der ogsaa er en Del udbredt. I Adslev pr. Hørning er udbredt en Sort: »Adslevæblet«, som formeres ved Aflægning.

Om ældre, sunde og særlig bemærkelsesværdige Frugttræ-Individer gives kun yderst sparsomme Meddelelser, skønt der dog findes en Del i de ældre Haver.

Spm. 6. Jordbunden angives i næsten alle Besvarelser for gl. Aarhus Amt som Lermuld med Undergrund af Ler og sandblandet Ler. Kun i 5 Kommuner findes væsentlig sandede Jorder med Undergrund af Grus eller Kvægsand.

I gl. Skanderborg Amt er Jordbundsforholdene mere forskelligartede, idet der omtrent er lige mange lermuldede og sandmuldede eller sandede Jorder med tilsvarende forskellig Undergrund, ogsaa Ahl og Kvægsand, altsaa typisk Hedejord. Geologiske Kort foreligger ikke for Aarhus Amt.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalget meddeles, at dette kun

i 6 Kommuner er af økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed, medens det i 11 dog er af Betydning for enkelte. I 31 Kommuner angives Salget at være uden Betydning. Alle de førstnævnte er allerede nævnte under Spm. 1.

Spm. 8. Det angives, at i 21 Kommuner spiller Æbler den største Rolle i Salget, derefter Pærer i 7, særlig i Brabrand, Odder, Vejlbj og Viby, Kirsebær i 6, Blommer i 2, Ribs i 18, Solbær i 11, Hindbær i 8 og Stikkelsbær i 4 Kommuner.

Spm. 9. Største Delen af Frugten afsættes paa Torvet i Aarhus og de andre Byer i Amtet, nemlig fra 24 Kommuner. Kun i 9 sælges noget til Opkøbere og Frugthandlere og lidt gennem Kommissionær. Frugten afsættes saaledes meget ofte direkte til Forbrugerne og i hvert Fald uden mange Led af Mellemandlere, hvilket turde være en stor Fordel for Avlerne, saavel som for Forbrugerne.

Sortering og Pakning af Frugten spiller under disse Forhold selvfølgelig ingen videre Rolle; men der er dog enkelte Steder et Arbejde i Gang for at faa indført en mere rationel Ordning.

Angaaende Præserving meddeles kun lidt. I Randlev tænker man inden for Landboforeningen, som har nedsat et Frugtavlsudvalg, paa Oprettelsen af et Tørreri for Frugt.

I Aarhus benyttes af enkelte større Handlende Kølerum til Opbevaring af Frugt.

Spm. 10. I 37 af de 48 Besvarelser gives ikke Meddelelser angaaende nogen af den omspurgte Art Plantninger, medens i de øvrige 11 opgives Adresserne paa 20 Erhvervsfrugtavlere. Der findes dog en Del flere, hvis Adresser ikke opgives.

Spm. 11. Af Forhold, som kan siges at have haft Indflydelse paa Frugtavlens Udvikling, nævnes i 7 Besvarelser Husmandsforeningernes Virksomhed, i 4 Plantningsforeningernes, i 2 Landboforeningernes og i 1 Haveselskabernes. Endelig nævnes forskellige Enkeltpersoners Agitation og Arbejde, saaledes bl. a. afdøde Handlsgartner *Bøgh* i Horsens, samt de eksisterende Planteskolers og Beder Havebrugsskoles Indflydelse.

Som et Resultat af en Samvirken mellem en Del af disse forskellige Faktorer maa endelig nævnes, at der af Aarhus

Amtskreds af Alm. dansk Gartnerforening, med Støtte af forskellige Organisationer og Institutioner, er nedsat et Udvalg til Undersøgelse af Frugttræbestanden i Amtets Haver, for derigennem at komme til nogen Klarhed angaaende hvilke Sorter, der dyrkes, og hvilke der kan anses for rentable. Udvalget begyndte sin Virksomhed i 1916, og det er foreløbig beregnet at skulle fortsætte med Undersøgelserne gennem 5 Aar. Resultatet af det første Aars Arbejde er der gjort Rede for i Gartner-Tidende, og herfra er de under Spm. 5 givne Oplysninger angaaende Frugtsorterne hentede.

Det kan uden Overdrivelse siges, at dette Udvalgs Arbejde allerede har sat sig Spor i de Egne, hvortil dets Virksomhed har strakt sig, idet det vækker Interesse for Frugtavlens og de forskellige Spørgsmaal vedrørende denne, at der tages fat paa de vanskelige Problemers Løsning, og Udvalget kan tilegne sig Æren af at have begyndt paa disse systematiske Undersøgelser, som nu er tagne til Mønster for Undersøgelse af Frugtavlens i saavidt muligt alle Landets Amter, under Ledelse af det af de interesserede Organisationer dertil nedsatte Fællesudvalg. Planerne for disse Undersøgelser er lagte efter Samraad med Statens Planteavlsudvalgs Frugtavlsudvalg, til hvis Raadighed det indsamlede Materiale stilles, saaledes at Resultaterne vil kunne komme Frugtavlens som Helhed til Gode.

Spm. 12. I 34 af de 48 Besvarelser udtrykkes den Formening, at der i paagældende Kommune er Betingelser til Stede for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavlens, medens dette ikke menes at være Tilfældet i 12. I 2 Skemaer er Spm. ikke besvaret.

Spm. 13. I 4 Skemaer gives Meddelelse om forskellige Forsøg med Plantning af Frugttræer og Frugtbuske paa Jærnbanedæmninger, nemlig ved Jærnbanen i Alling Sogn, Linaa og Skanderup, alle i gl. Skanderborg Amt.

12. Randers Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Randers Amt med Hensyn til Frugttræantal staar ret højt, idet det i de fleste Henseende kommer i den første Tredjedel af Landets Amter, og indtager Førerstillingen blandt de jyske Amter, hvad Frugttræantallet angaar. Særlig gælder dette for

Kirsebærtræernes Vedkommende, idet Randers her kun staar tilbage for Præstø Amt.

Der findes 76 Landkommuner i Randers Amt. Fra 55 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, 19 af Gartnere, 13 af Landmænd, 11 af Lærere og 12 af Personer i forskellige andre Livsstillinger.

Spm. 1. I 10 af de 55 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, menes Interessen for Havebrug og Frugtavl at kunne kaldes betydelig, nemlig i: Feldeballe, Hornslet, Hvilsager—Lime, Knebel—Roelse, Laurbjerg—Lerbjerg, Tovbjerg—Mejlby, Tved, Øster og Vester Alling og Øster Tørslev. Hertil kan, saavel efter Frugttræantallet, som efter de øvrige Forhold at dømme, endnu føjes: Aarslev—Hørning, Hjortshøj—Egaa, Mørke, Thorsager—Bregnet, Udbyneder—Kastbjerg og maaske flere, samt Randers Købstad.

I 34 Kommuner betegnes Interessen for Frugtavl som jævnt almindelig; men den er dog i flere i stærk Stigning, og i 11 er den kun ringe.

Man faar dog det Indtryk, baade ved at gennemgaa Skema-besvarelserne og ved at færdes i Amtet, at der gennemgaaende er en meget levende Interesse, og at Randers Amt ikke er til Sinds at lade sig sin Førerstilling i Jylland fravriste. En kommende Frugttræetælling kan her imødeses med særlig Interesse.

Spm. 2. I 35 af de 55 Kommuner angives Frugttræerne for en væsentlig Del at være ældre Træer. I 44 Kommuner, et i Sammenligning med de øvrige Amter usædvanlig stort Antal, der virker som en Bekræftelse paa den under Spm. 1 fremførte Anskuelse, kan der i den nyeste Tid spores en forøget Interesse, som har ført til Plantning af mange unge Træer, og i 21 tillige til en bedre Pasning af de ældre Træer. Her staar altsaa endnu en Del tilbage at ønske paa dette Punkt.

Spm. 3. I 33 af de 55 Kommuner anses Betingelserne for at være gunstige for Frugtavl, i 21 som mindre gunstige og kun i en som daarlige (Galten—Vissing). I Sammenligning med de tilsvarende Opgivelser fra Landets øvrige Amter, skal Randers saaledes være rigtig godt stillet med Hensyn til Betingelser for Frugtavl, og bedst af de jyske

Amter, hvilket paa naturlig Maade forklarer dets Førstilling.

I 16 af de førstnævnte Besvarelser nævnes intet Forhold, som lægger Frugtavlens Hindringer i Vejen, medens der i 26 klages over Stikkelsbældræberen, i 21 over Kræftangreb, i 3 over forskellige andre Sygdomme, i 11 over uheldige Jordbundsforhold, i 7 over ødelæggende Nattefrost, i 6 over Blæst og Mangel paa Læ og endelig i nogle enkelte over Mangel paa tilstrækkelig Interesse blandt Beboerne.

Spm. 4. Efter Besvarelserne at dømme, ser det ud, som de forskellige Frugtarter trives lige saa godt i Randers Amt som i de bedste af Østifternes Amter. Det er kun Stikkelsbær, der i en Del Besvarelser (22) angives at trives daarligt eller endog særlig daarligt, og Sødkiisebær og Hindbær i enkelte Tilfælde. Mindre godt trives Æbler i 24 Kommuner; men det er her væsentlig Kræften, ligesom det for Stikkelsbærrenes Vedkommende er »Dræberen«, der bevirker det mindre gode Resultat.

Surkiisebær angives i 12 Skemaer at trives særlig godt i paagældende Kommuner, nemlig: Favsing-Auning, Kolind-Ebdrup, Mariager Landsogn, Hem-Sem, Støvring-Mellerup, Tvede-Linde, Udbynder-Kastbjerg, Vivild-Vejlby, Falslev-Vindblæs samt Øster og Vester Alling. Desuden findes særlig mange Kirsebærtræer i følgende Kommuner: Gjerlev-Enslev, Gjesing-Nørager, Hvilsager-Lime, Marie-Magdalene-Kold, Thorsager-Bregnet, Virring-Essenbæk, Ørum og endnu flere, som det imidlertid vilde føre for vidt at nævne alle.

Alle disse Kommuner udgør tilsammen et Surkiisebærdistrikt, beliggende mellem Mariager og Randers Fjord og øst for den sidstnævnte, af tilsvarende Betydning som Kirsebærdistrikterne i Præstø Amt. I Randers Amt som i Præstø er det de, særlig for Kirsebær dyrkning, gunstige Naturforhold, især Jordbundens og Undergrundens Kalkholdighed, som ogsaa nævnes i en Del Besvarelser, der har betinget den store Udbredelse og Betydning, Kirsebæravlens har faaet.

Det synes, som om Kirsebærtræerne gennemgaaende i Randers Amt er sundere og mindre befængte med Sygdomme (*Monilia*), og i det hele gør et mindre degenereret Indtryk end

i Præstø Amt; men herom tør dog ikke siges noget med altfor stor Bestemthed.

Spm. 5. Angaaende Sortsspørgsmaalet er der i Besvarelsene for Randers Amt ikke fremkommet noget bemærkelsesværdigt, idet Sorternes relative Udbredelse synes væsentlig at være den samme som i de allerede omtalte to jydsk Amter. Kun synes Ildrød Pigeon og Graapære at være en Del mere udbredt.

Kun i 4 Skemaer gives Meddelelse om Lokalsorter, af hvilke ingen er særlig kendte eller udbredte mere end i ganske lokale Omraader. I en Del Skemaer gives derimod Meddelelse om mange ældre, til Dels gamle, store, sunde Træindivider af flere forskellige Sorter, f. Eks. Graastenæbler, Boiken, Morgendugæble, Reinetter og Sødkiisebær, hvilket kan tages som et Tegn paa, at Forholdene er gode for Træerne, og at Interessen for Frugtavl ikke er af helt ny Dato.

Spm. 6. Jordbundsforholdene er en Del forskelligartede i Randers Amt, dog er der i de fleste Kommuner lermuldede Jorder med Underlag af Ler, sandblandet Ler, Kalk og kalkholdigt Grus, det sidste særlig i Sognene mellem Mariager og Randers, hvor Kirsebær dyrkningen er udbredt. En Del sandede Jorder findes ogsaa, men tilsyneladende ikke alene i den vestlige Del, som Tilfældet er i de øvrige østjydske Amter. Geologiske Kort foreligger ikke for Randers Amt.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalget meddeles, at dette i 7 af de 55 Kommuner, som særlig er at søge blandt de ovenfor nævnte Kirsebærkommuner, er af økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed, medens det i 22 er af Betydning for enkelte Avlere. I 26 er Salget uden Betydning.

Spm. 8. Udtrykkes de forskellige Frugtarters Betydning i Salget i Randers Amt som Helhed ved det Antal Besvarelser, hvori hver enkelt er angivet som værende af Betydning, bliver Rækkefølgen: Kirsebær og Æbler (19 Besv.), Pærer (13 Besv.), Ribs og Solbær (12 Besv.), Hindbær (7 Besv.), Blommer (6 Besv.) og Stikkelsbær (3 Besv.), og dette er sikkert i Overensstemmelse med de faktiske Forhold. Hvorvidt Kirsebær eller Æbler spiller den største økonomiske Rolle, lader sig ikke afgøre.

Spm. 9. Afsætningsmaaderne fordeler sig jævnt, idet der fra næsten alle Kommuner, hvorfra Salg finder Sted,

sælges omtrent lige meget til Opkøbere og direkte til Forbrugere (til Dels paa Torvet). Den største Del af Surkirsebærrene og Buskfrugten sælges direkte til Konserver- og Saftfabrikker (*Hornbecks* i Hadsund) eller gennem Opkøbere til disse.

Rational Sortering og Pakning af Frugt praktiseres af enkelte Avlere i 8 af de 55 Kommuner; men almindelig udbredt er det ikke.

Kun fra et enkelt Sogn, Mygind, meddeles, at der tørres og henkoges en Del Frugt.

Spm. 10. I 43 af de indkomne Besvarelser nævnes ingen af den omspurgte Art Plantninger, medens der i 12 opgives Adresserne paa 13 Erhvervsfrugtavlere, hvilket maa siges at være et ringe Antal i et saa betydelig frugtproducerende Amt som Randers. Forklaringen maa søges deri, at Frugtavl ikke er egentligt Erhverv for ret mange, men drives som et mere tilfældigt Bierhverv for en Del, særlig af de mindre Jordbrugere.

Spm. 11. Af Forhold, som angives at have haft en fremmede Indflydelse paa Frugtavl, nævnes i 18 Besvarelser Plantningsforeningernes Virksomhed, der ikke alene gaar ud paa at fremme Plantning af Læbælder og Beplantning af til anden Kultur uegnede Arealer, men ogsaa direkte tager Sigte paa en udvidet Frugttrædyrkning, som bl. a. fremmes ved Uddeling af billige eller gratis Træer og Buske.

I 8 Skemaer nævnes Husmandsforeningernes, i 6 Landboforeningernes og i 3 Haveselskabernes Virksomhed som Faktorer, der alle bidrager til Udvidelse af Frugtavl og mere rational Pasning.

Ganske betegnende nævnes fra et enkelt Sogn, Aalsø, at der i Sognet er bosat en Del Fynboer, og at disses medfødte Interesse for Frugtavl har sat sig Spor i Haverne der omkring.

Spm. 12. I 40 af de 55 Kommuner menes der at være Betingelser for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavl, medens dette ikke skal være Tilfældet i de øvrige 15.

Spm. 13. I enkelte Skemaer gives Meddelelse angaaende Frugttræplantning langs Landevejen, f. Eks. i Kolind, Nødager, Ørsted og Galten Sogne. Paa Landevejen Hadsten—Ødum er dog de fleste Træer ødelagte; men Forholdene kan heller ikke her anses for gunstige.

13. Aalborg Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Aalborg Amt i næsten alle Henseender kommer i den sidste Tredjedel af Landets Amter, hvad Frugttræantal angaar, idet det paa en Maade danner en Overgang mellem de sydøstjydske og de nord- og vestjydske Amter. Kun med Hensyn til Antallet af Kirsebærtræer staar Aalborg Amt højt, og det overgaas kun af Præstø og Randers Amter, fra hvilket sidste Kirsebæregnene strækker sig videre nordefter.

Der findes 66 Landkommuner i Aalborg Amt. Fra 47 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, 16 af Landmænd, 8 af Gartnere, 7 af Lærere og 16 af Personer i forskellige andre Livsstillinger. Det synes, som Gartnerne her er i mindre Grad de førende paa Frugtavlens Omraade end i de foregaaende Amter.

Spm. 1. Kun i 2 af de 47 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, nemlig: Romdrup-Klarup og Sønderholm-Frejlev menes Interessen for Frugtavl at kunne kaldes betydelig, saaledes anføres f. Eks. at Nybyggernes Haver ofte indeholder 150 Frugttræer (Udstykningen af St. Restrup). I 32 Kommuner betegnes Interessen som jævnt almindelig og i 13 som ringe. Stik imod, hvad der har været Tilfældet i de fleste andre Amter, meddeles her i flere Besvarelser, at Interessen snarere er i Aftagende end i Tiltagende, paa Grund af de ofte vanskelige Forhold og mange Skuffelser. Alt i alt synes dog Interessen ikke at være daarligere end i de fleste andre Amter, og naar blot Befolkningen faar Vejledning angaaende Sortsvalg, Anlæg og Pasning af Frugttræplantninger o. s. v., vil der sikkert være Jordbund nok for en fornyet Interesse i de fleste Egne.

Spm. 2. I 18 af de 47 Kommuner menes Frugttræerne for en væsentlig Del at være ældre, medens Bestanden i de øvrige er blandet eller væsentlig yngre. I 32 Kommuner kan der dog i den nyeste Tid spores en forøget Interesse for Frugtavlen, som har givet sig Udslag i Plantning af mange, eller i alt Fald en Del, unge Træer, og i 21 tillige i en bedre Pasning af de ældre Træer, hvilket maaske omtrent vil sige alle de Kommuner, hvor der er en væsentlig Del ældre Træer.

Spm. 3. I 14 af de 47 Kommuner anses Betingelserne for at være gunstige for Frugtavl; medens de i 29 betegnes som mindre gunstige og i 4 som daarlige.

I 8 Besvarelser nævnes ingen Forhold, som lægger Frugtavlens Hindringer i Vejen, medens der i 22 klages over Kræftangreb, i 21 over Stikkelsbældræberen og i 13 over forskellige andre Sygdomme. I 26 Besvarelser nævnes uheldige Klimaforhold som alvorlige Hindringer, særlig er der naturligvis Tale om Blæst, Nattefrost og Snelæg, og i 16 anses Jordbundsforholdene for mindre gode. Kun i et enkelt Tilfælde klages der over Insektangreb, hvilket maaske til Dels kan forklares ved den megen Blæst. Forholdene ser saaledes ikke ud til at være særlig gode i Amtet som Helhed; men dette udelukker dog ikke, at der i visse Egne er rigtig gode Betingelser for Frugtavl, eller med Tiden kan blive det. Forholdene er meget uens i Amtets forskellige Dele, baade hvad Jordbund og Klima angaar.

Spm. 4. I Overensstemmelse med ovenstaaende lyder ogsaa Meddelelserne angaaende de forskellige Frugtarters Trivsel meget forskelligt. Frugtbuskene trives gennemgaaende bedst, naar undtages Hindbær, som i 20 Besvarelser angives at trives mindre godt, og i een daarligt.

Fra Vester og Øster Hassing meddeles, at der nord for Limfjorden er plantet en Del, særlig Frugtbuske, som trives godt i den gode Jord, og der findes pæne Haver ved hvert Hjem.

Pæretræet synes at være den af Frugtræarterne, der trives bedst, medens Æbler i 23 Besvarelser angives at trives mindre godt og i 5 daarligt, vistnok i de fleste Tilfælde paa Grund af Kræftangreb. De stenfrugtede synes efter Opgivelserne at dømmes ikke at trives bedre end Æbler og Pærer; men det meddeles dog i 5 Besvarelser, at Surkirsebær trives særlig godt i paagældende Kommuner, nemlig i Bælum-Solbjerg, Ferslev-Dal-Voldsted, Gunderup-Nøvling, Skelund-Visborg og Vive, og i en Del andre Kommuner findes saa mange Surkirsebær, at det falder umiddelbart i Øjnene, hvorfor disse skal nævnes: Als, Astrup-Storarden, Mov, Ove-Valsgaard, Skibsted-Lyngby, Sdr. og Nr. Kongerslev-Komdrup, Nørre-Tranders og Rold-Vebbestrup. Skelund-Visborg Kommune har det største Antal Kirse-

bærtræer i Landet, nemlig 15 606. Foruden alle disse Kommuner kunde nævnes endnu flere, hvor Kirsebærtrætallet er ret anseeligt, og dette giver et Begreb om, hvilken Udstrækning og Betydning Kirsebærdistrikterne i Aalborg Amt har. De er beliggende syd for Limfjorden, vest for Lille Vildmose, de fleste langs Banen Aalborg—Hadsund. Jordbundsforholdene er her analoge med dem, vi finder i de tilstødende Kirsebæregne i Randers Amt, Kridtet ligger nær Overfladen, og Undergrunden er mange Steder stærkt mergelholdig, hvilket vel er den umiddelbare Grund til særlig Kirsebærtræernes gode Trivsel.

Blommedyrkningen synes ikke at være af nær saa stor Betydning; men der findes dog i nogle Sogne ret betydelige Mængder Blommetræer, og de trives godt, i nogle endog udmærket. De vigtigste blommedyrkende Kommuner er: Skelund-Visborg, Als, Gunderup-Nøvling, Bælum-Solbjerg og Astrup-Storarden.

Som yderligere Bekræftelse paa den almindelige Antagelse — man kan maaske efter alt det oplyste sige Kendsgerning —, at Stenfrugttræerne ynder et Overskud af Kalk i Jordbunden, anføres, at baade Kirsebær og Blommer trives udmærket paa Affaldsdyngerne fra Vokslev Kalkværk ved Nibe, som selvfølgelig er stærkt kalkholdige.

I de ovennævnte Egne er det ikke blot Kirsebær, der trives godt; men hele Sydøsthimmerland, særlig Skelundegnen, er bekendt for sin Frugtavl i Almindelighed — Buskfrugt og Æbler.

Spm. 5. Angaaende de almindeligt kendte Frugtsorters Udbredelse findes kun lidt at fremhæve, der kan henvises til Spm. 5 under Omtalen af de foregaaende Amter.

Af Lokalsorter gives Meddelelse om 8, mest ukendte og ikke udbredte Frøæbler, blandt hvilke dog ogsaa nævnes Møllers Venus, som har nogen Udbredelse ogsaa i et Par andre Amter. Desuden gøres opmærksom paa forskellige Stammer af Surkirsebær: Veddumbær og Bælumbær f. Eks., som er en Del udbredte i Kirsebæregnene.

Om ældre, sunde Træindivider gives i en halv Snes Besvarelser Meddelelser, som tyder paa, at i hvert Fald visse Sorter, baade Æbler og Pærer, ikke blot trives vel, men ogsaa kan blive gamle. Det drejer sig oftest om Sorter, hvis Navne ikke er kendte.

Spm. 6. Jordbundsforholdene har, som allerede nævnt, en meget uensartet Karakter. Den overvejende Del af Jorderne er sandmuldede, kun i 10 af de 47 Kommuner findes en Del Lermuld. Undergrunden veksler fra Ler og sandblandet Ler til Grus og Sand. Ahl, Klæg og Kvæg nævnes ogsaa, men særlig fremhæves i flere Besvarelser Kridt og Mergel.

Geologiske Kort foreligger kun for den nord for Limfjorden beliggende Del af Amtet. Jordbunden bestaar her mest af Morænesand med noget Saltvandsler og en Del Tørv imellem.

Af Øster og Vester Hassing, som er de bedste Sogne for Frugtavl i denne Egn, har det første Saltvandsler og -grus med en Del Sand, altsaa forholdsvis god Jordbund, det sidste mest Grus og stenet Sand, som ogsaa findes mange andre Steder. Vest for Nørre-Sundby hæver Skrivekridtet sig op over Overfladen.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalg meddeles, at dette endnu kun i 2 Kommuner, Bælum-Solbjerg og Skelund-Visborg, er af økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed, medens det i andre 12, de ovenfor nævnte Kirsebær-sogne, dog er af Betydning for en Del af Beboerne. I de øvrige 33 angives Salget ingen videre Rolle at spille.

Spm. 8. Angaaende de forskellige Frugtarters Betydning i Salget meddeles, som det kunde ventes, at Kirsebær og Ribs spiller en dominerende Rolle, derefter kommer Solbær. Der sælges kun Blommer af Betydning fra 5 af de 47 Kommuner, Hindbær fra 3 og Æbler og Pærer fra 1 (Skelund-Visborg). For Æblernes Vedkommende vil der nok i de kommende Aar, naar Nyplantningerne opnaar bæredygtig Alder, blive en Del Fremgang.

Spm. 9. Afsætningen af Frugten foregaar, som i de andre Amter, hvor Avlen væsentlig medgaar til det lokale Markeds Behov, hovedsagelig direkte til Forbrugerne.

Sansen for Anvendelse af Frugt i Husholdningen er i stærk Tiltagende, og der er stor Efterspørgsel efter alle Slags Frugt, saavel i Byerne som i de ikke frugtproducerende Landkommuner. Det kan være, det vilde være klogt, om man i de frugteksporterende Amter paa Øerne i højere Grad havde sin Opmærksomhed henvendt herpaa, i Stedet for at sende saa godt som al Frugt til København.

Fra Kirsebærdistrikterne sendes en Del Kirsebær og Bær-

frugt til Saftfabriken i Hadsund, som sikkert nok har sin Del af Skylden for Frugtavlens Udvikling i Amtet. Man kan vanskeligt frigøre sig for den Tanke, at en lignende Virksomhed vilde være paa sin Plads i Stevns.

Spm. 10. I 37 af de 47 Besvarelser gives ingen Meddelelse angaaende den omspurgte Art Plantninger, medens der i de øvrige 10 opgives Adresserne paa 27 Erhvervsfrugtavlere, af hvilke nogle har ret betydelige Plantninger. Størstedelen af Kirsebær- og Buskfrugtavlen drives som Bierhverv af de mindre Jordbrugere.

Spm. 11. Af Forhold, som har haft Indflydelse paa Frugtavlens Udvikling nævnes oftest Husmandsforeningernes Virksomhed, dernæst Plantningsforeningernes og Haveselskabernes, og endelig nævnes i nogle Skemaer Enkeltpersoner, som har været meget virksomme for Frugtavlens Fremme. Blandt disse bør særlig fremhæves afdøde Pastor *Wøldicke*, Ø. Hornum pr. Støvring, som var en stor Frugtkender (Kirsebær) og ivrig Forkæmper for Frugtavlens Udbredelse. De i store Dele af Amtet særlig gunstige Jordbundsforhold samt Saftfabriken i Hadsund har ingen fundet Anledning til at nævne i denne Forbindelse; men begge Faktorerers Betydning er indlysende.

Spm. 12. I 31 af de 37 Besvarelser udtrykkes den Formening, at der i de paagældende Kommuner er Betingelser for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavlen.

Spm. 13. Angaaende dette Spørgsmaal findes intet af Interesse at meddele.

14. Hjørring Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Hjørring Amt ikke i nogen Henseende hæver sig over den sidste Tredjedel af Landets Amter, hvad Frugttræantal angaar, hvilket jo for øvrigt er ganske naturligt ifølge Amtets Beliggenhed. Lavere staar kun Thisted og Ringkøbing Amter.

Der findes 56 Landkommuner i Hjørring Amt. Fra 45 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, 14 af Lærere, 11 af Landmænd, 8 af Gartnere og 12 af Personer i forskellige andre Livsstillinger. Det er vistnok ikke tilfældigt, at Lærerne her

er stærkest repræsenterede, thi man faar det Indtryk, at Lærerstanden i Hjørring Amt gør et usædvanlig stort Arbejde for Frugtavlens Fremme.

Spm. 1. I 8 af de 45 Kommuner menes Interessen for Frugtavl at kunne kaldes betydelig, nemlig i Gjøl, Albæk-Voer, Bjergby-Mygdal, Brovst, Hjallerup-Dronninglund, Hirtsholmene, Ingstrup-Hjermeslev-Alstrup og Læsø. Desuden kan nævnes, at Flade-Gjærum er særlig rigt paa Frugttræer. I 30 Kommuner betegnes Interessen som jævnt almindelig og i 7 nærmest som ringe, dog er der i adskillige af de sidstnævnte stigende Interesse saavel for Frugtavl som for Haverne i Almindelighed, hvorom ogsaa vidner de gennemgaaende med Interesse og Forstaaelse udfyldte Skemaer heroppe fra Landets nordligste Amt.

Spm. 2. Kun i 9 af de 45 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, menes Frugttræerne for en væsentlig Del at være ældre Træer, hvilket er ganske naturligt, eftersom der de færreste Steder har været tilstrækkelig Læ tidligere.

I 36 af de 45 Kommuner kan der i den nyeste Tid spores en forøget Interesse, som har ført til Plantning af mange unge Træer, saavel som til Forbedring af Forholdene ved Plantning af Læbælter.

Spm. 3. I 8 af de 45 Kommuner anses Forholdene for at være gunstige for Frugtavl, medens de i 28 betegnes som mindre gunstige og i 9 som daarlige.

I de 8 første Kommuner nævnes intet, som lægger Frugtavlens Hindringer i Vejen, medens der i 17 Besvarelser klages over Stikkelsbærdræberen, i 16 over Kræftangreb og i 15 over forskellige andre Sygdomme.

I 18 Kommuner anses Jordbundsforholdene for at være uheldige, og i næsten alle er der eet eller andet at klage over Klimaforholdene, i de fleste Tilfælde Blæst og Mangel paa Læ, i adskillige Nattefrost og i nogle Havgus.

Naturforholdene er saaledes i Hjørring Amt, saavel som i de følgende Amter, langt vanskeligere end i noget af de foregaaende; men langt fra at kvæle Interessen har dette snarere haft den modsatte Virkning, man har i disse Egne med Energi taget fat paa saavidt muligt at bekæmpe Vanskelighederne i Stedet for, som i flere af de gunstigere stillede Egne, at lægge Hænderne i Skødet.

Spm. 4. Af Meddelelserne om de forskellige Frugtarters Trivsel fremgaar, som man kunde vente, at det er Frugtbuskene, som trives bedst, og af disse atter Ribs og Solbær, som kun i enkelte Tilfælde angives at trives mindre godt.

Af Frugttræarterne er det Kirsebær, baade sure og søde, men mest de sidste, som trives daarligst, dernæst Æbler, som lider en Del af Kræft. Blommer trives daarligt i en Del Kommuner, vistnok mest paa Grund af for tør Jordbund og Kalkmangel, men ellers jævnt godt. Pærer trives efter Angivelserne bedst af Frugttræarterne; men dette kan skyldes den Omstændighed, at der findes udbredt adskillige mindre haardføre Sorter af de andre Arter, hvorimod man af Pærearter væsentlig dyrker Grev A. W. Moltke og kun andre iringe Udstrækning.

Man kan saaledes næppe dømme retfærdigt ud fra en direkte Sammenligning.

Spm. 5. De alm. kendte Frugtsorters Udbredelse forholder sig omtrent som anført for de foregaaende jyske Amter. Dog synes der at være en Tendens henimod at foretrække tidligere modne Sorter fremfor sildige, idet Sorter som Skovfogedæble, Charlamowsky, Keswich Codlin, Cox's Pomona, o. lign. er mest udbredte; Cox's Orange, Belle de Boskoop, Signe Tillisch, Vinter Guld Pearmain derimod ikke ret meget. Boiken har stor Udbredelse; men den er vist ogsaa af de haardføreste sildigmodne Sorter, og Frugten sidder godt fast. Af Pærer plantes Hasselpæren, der vinder Ry for sin Haardførhed, mere og mere.

Angaaende Lokalsorter gives en Del Meddelelser, som kunde tyde paa, at der allerede i Hjørring Amt findes en Del Træer af haardføre Sorter, som antagelig er egnede for Forholdene og saaledes kan danne et Grundlag for den fremtidige Frugtavl. Saaledes er en Del Sorter fra alle Egne af Amtet samlede og sat i Formering af Lærer *Kaalund*, Jerslev ved Brønderslev.

Angaaende ældre, sunde Træindivider gives Meddelelse i en halv Snes Skemaer, hvilket tyder paa, at der i nogle Egne er Betingelser for Træernes Trivsel.

Spm. 6. Jordbunden angives i de fleste Besvarelser at bestaa af Sand, i enkelte Lermuld, med Undergrund af Sand, sandblandet Ler, Ler og Grus.

Ifølge de geologiske Kort bestaar Jordbunden syd og sydøst for Hjørring væsentlig af stenet Sand med Undergrund af lagdelt Sand. I Egnen omkring Hjørring er Jordbunden væsentlig Strandsand, som ogsaa findes langs de større Aaløb tilligemed Tørv. Imellem findes pletvis andre Jordarter, f. Eks. Saltvandsler og -grus og Morænesand. Paa Grenen er Jordbunden mest Flyvesand og Klitter, og nordvest for Hjørring er den meget uensartet, — alle de nævnte Jordarter imellem hinanden.

Den store Vildmose optager en stor Del af Amtets sydvestlige Del, — her findes selvfølgelig ingen Frugttræer.

Spm. 7. Angaaende Frugtsalg meddeles, at dette kun i 2 af de 45 Sogne, Brovst og Flade, er af økonomisk Betydning for Haveejerne i Almindelighed, medens det i 8 spiller en Rolle for enkelte Haveejere. Blandt disse er særlig Albæk-Voer (mange Kirsebærtræer) og Dronninglund frugtrige Kommuner. I 35 spiller Salget absolut ingen Rolle, hvorimod der er ret god Efterspørgsel efter Frugt, ogsaa i Byerne, og skønt der importeres en Del fra Øerne, kan der sikkert afsættes langt mere.

Spm. 8. Skønt Frugtsalg under Spm. 7 kun angives at spille en Rolle i 10 Kommuner, opgives dog her, at Ribs er af Betydning i Salget i 19, Solbær i 14, Æbler i 6, Pærer, Kirsebær og Hindbær i 3 Kommuner.

Spm. 9. Salget foregaar, som rimeligt er, hvor det spiller en saa ubetydelig Rolle, mest Mand og Mand imellem.

Angaaende Spm. 9 b og c findes intet at meddele.

Spm. 10. I 34 af de 45 Besvarelser gives ingen Meddelelse angaaende den omspurgte Art Plantninger, medens der i de øvrige 11 meddeles Adresserne paa 13 Erhvervsfrugtavlere.

Spm. 11. Af Forhold, som har virket fremmende paa Frugtavlens, nævnes i 9 Skemaer Husmandsforeningernes, i 10 Plantningsforeningernes og i 2 Haveselskabernes Virksomhed, medens i 13 nævnes Paa-virkning af forskellige interesserede Personer, som særlig er at finde iblandt Lærerstandens Medlemmer, medens dog ogsaa flere Gartnere har været virksomme.

Spm. 12. I 21 af de 45 Kommuner menes der at være

Betingelser for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavl, særlig Buskfrugtavl, og særlig i Betragtning af, at det lokale Marked i en overskuelig Fremtid vil kunne aftage langt mere, end der kan produceres.

Spm. 13. Angaaende dette Spørgsmaal findes intet at meddele.

15. Thisted Amt.

Som det var at vente, viser Statistiken, at Thisted Amt er det mindst rige paa Frugttræer af alle Landets Amter, og det er kun i enkelte af de mindst udsatte Egne med de gode Jorder, at der dyrkes videre Frugt.

Der findes 51 Landkommuner i Thisted Amt.

Fra 44 af disse er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, 15 af Landmænd, 11 af Lærere, 9 af Gartnere og 9 af Personer i forskellige andre Livsstillinger, deriblandt flere Plantører.

Spm. 1. I 5 af de 44 Kommuner menes Interessen for Havebrug og Frugtavl at kunne kaldes betydelig, nemlig i Hvidbjerg-Lyngs, Jegindø, Karby-Hvidbjerg-Redsted, Helligsø-Gjettrup og Tødsø-Erslev.

I 23 betegnes Interessen som jævnt almindelig, men dog i flere stigende, og i 17 er den helt ringe.

Spm. 2. Kun i 8 af de 44 Besvarelser angives, at Frugttræerne i paagældende Kommune er væsentlig ældre Træer, hvilket giver et Begreb om, hvor lidt udbredt Frugtavl tidligere har været i Amtet. Det er mest i Præstegaards- og Herregaardshaver, at de ældre Træer findes, medens det ikke har været almindeligt at plante ved Gaarde og Huse, væsentligt vel paa Grund af Mangel paa ordentlig Læ.

I 28 Kommuner kan der i den nyeste Tid paavises en forøget Interesse for Frugtavl, som har ført til Plantning af mange unge Træer, saavel som til en bedre Pasning af de ældre Træer, hvor saadanne findes.

Spm. 3. Kun i 6 Kommuner menes Forholdene at kunne kaldes gunstige for Frugtavl, nemlig i Hvidbjerg-Lyngs paa Thyholm, Jegindø, Ljørslev-Ørding, Tødsø-Erslev og Øster-Assels, de tre sidste paa Mors, og i Tilsted ved Thisted.

Som det vil ses, ligger alle disse Sogne ved Limfjorden til Dels paa Øer og Halvøer i denne, hvilket vel kan have nogen Indflydelse; men desuden er Jorderne i disse Egne gode.

I 28 Kommuner anses Forholdene for at være mindre gunstige og i 10 for daarlige, altsaa nogenlunde svarende til Forholdene i Hjørring Amt. Kun i to Besvarelser nævnes intet, som lægger Frugtavlens Hindringer i Vejen, medens der i alle de øvrige 42 klages over uheldige Klimaforhold, som oftest Blæst, i enkelte Havgus.

I 11 Kommuner anses tillige Jordbundsforholdene for uheldige, hvilket ikke er mange; men det kan vist ogsaa anses for givet, at der i Thisted Amt findes forholdsvis flere gode Jorder end i de andre nord- og vestjydske Amter.

Kræft og Stikkelsbærdræber klages der over i 16 Besvarelser, og andre Sygdomme i 12. Insekt- og Larveangreb nævnes meget sjældent.

Forholdene er saaledes efter alt at dømme langt fra daarlige i Thisted Amt, blot der sørges for Læ, og for Buskfrugtavl er der i de fleste Egne gode Betingelser.

Spm. 4. Besvarelserne angaaende de forskellige Frugtarters Trivsel bekræfter det ovenfor anførte, saaledes angives Ribs kun i 4 Kommuner at trives mindre godt, Solbær i 8 og selv Hindbær og Stikkelsbær kun i henholdsvis 9 og 2, — den sidste trives dog daarligt i 11 Kommuner; men dette kan skyldes »Dræberen«s Hærgning.

Forholdene mellem de forskellige Frugttræarters Trivsel er næsten ganske som anført for Hjørring Amt. I et enkelt Skema anføres, at man fortrinsvis planter Æbletræerne paa Dværgrød; men at man synes at have opdaget, at disse angribes i stærkere Grad af Kræft end Vildstammetræerne.

Enkelte Steder trives Mirabeller godt, — de er ellers ikke fuldt haardføre allevegne paa Vestkysten.

Spm. 5. Angaaende de almindelige Sorters Udbredelse er der ikke fremkommet meget af Interesse, — dog synes man her som i Hjørring Amt at have nogen Forkærlighed for tidlig modne Sorter, som plukkes, inden de værste Storme indfinder sig, og særlig er det Madæblerne, der synes at klare sig bedst, saadanne Sorter som Haw-

thornden, Frogmore prolific, Manks Codlin, Keswick Codlin, Charlamowsky, Glasæbler o. fl.

Af Lokalsorter gives Meddelelse om 4 Sorter Æbler og 1 Pæresort. Af disse har det saakaldte »Glasæble« fra Mors en ret stor Udbredelse, ogsaa ud over Amtets Grænser. Det er en tidlig moden, lidet holdbar, men meget yndet Husholdningsfrugt, og Træet er sundt og frugtbart.

Pæresorten, som er udbredt under Navnet »Strandfoged Bachs Pære«, særlig paa Thyholm, er en overordentlig haard- og vindfør Sort, sund og frugtbar, men ikke tidligbærende. Frugten er dog nærmest kun Husholdningsfrugt.

Af ældre, sunde Træer findes flere Steder, særlig i de ovenfor anførte Sogne, ikke saa faa af alle Arter, ogsaa udmærkede Sødkirsebær, hvilket giver gode Løfter for Fremtiden, blot man vælger de rette Sorter. I Øster Assels findes f. Eks. i flere Haver smukke gamle Graastenæbletræer og andre Sorter, som ellers anses for mindre haardføre, i sunde, gode Eksemplarer.

Spm. 6. Geologiske Kort foreligger ikke for Thisted Amt; men ifølge Besvarelserne er omtrent Halvdelen af Jorderne i de 44 Kommuner Lermuld, Halvdelen Sandjord, og Undergrunden er i tre Fjerdedele af Skemaerne betegnet som Ler eller sandblandet Ler, ofte med Kridt og Kalk nær Overfladen, og i een Fjerdedel som Grus og Sand, — altsaa gennemgaaende gunstige Jordbundsforhold for Frugthaveplanternes Trivsel.

Spm. 7. Frugtsalg angives ikke i nogen af de 44 Kommuner at være af Betydning for Haveejerne i Almindelighed, og kun i 5 Sogne paa Morsø, — som allerede er nævnte ovenfor, — er det af Betydning for enkelte Haveejere.

Spm. 8. I disse faa Sogne er det Æbler og Ribs, der spiller den største Rolle i Salget, medens der dog ogsaa sælges af alle de andre Arter Træ- og Buskfrugt.

Spm. 9. Saa godt som alt Salg foregaar direkte til Forbrugerne, og Sortering og Pakning saa vel som Preservering gøres der ikke noget ud af, idet al den Frugt, der avles, kan bruges paa Stedet.

Spm. 10. Kun i 3 Skemaer gives Meddelelse om 5 Frugtplantninger, som er anlagte med det Formaal at give

Indtægt, medens saadanne ikke skal findes i de øvrige 41 Kommuner.

Spm. 11. Af Forhold, som kan siges at have virket fremmende paa Frugtavlen, nævnes i 8 Besvarelser Plantningsforeningernes og i 2 Husmandsforeningernes og Haveselskabernes Virksomhed, medens der i 8 gives Meddelelse om forskellige Personers Agitation, som har virket fremmende paa Interessen, — saaledes nævnes i et Skema, at Førstelæreren i Sognet er fra Fejø og derfra har medbragt Interessen for Frugtavl og agiterer for Plantning.

Spm. 12. I 22 af de 44 Kommuner menes der at være Betingelser for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavlen, om end kun til Forsyning af Hjemmemarket.

Spm. 13. Herunder findes intet at meddele.

16. Viborg Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Viborg Amt med Hensyn til Antal Frugttræer i de fleste Henseender kommer i den sidste Tredjedel af Landets Amter, saa det, hvilket jo svarer godt til dets Beliggenhed, staar paa Grænsen mellem de ugunstigst og de gunstigst stillede jyske Amter.

Skønt der ikke just kan tales om et udpræget Kirsebær-distrikt, falder det dog i Øjnene, — ved Betragtning af Statistiken for de enkelte Kommuner, — at en Del af disse er særlig rige paa Kirsebærtræer, og nogle har adskilligt flere Kirsebærtræer end Æbletræer. Disse Kommuner, af hvilke de mest fremtrædende er: Vammen-Bigum-Lindum, Hvorslev-Gjerning, Langa-Thorup-Sdr. Vinge, Hersom-Bjerregrav-Klejtrup, Gjødvad-Balle, Hjerminde-Le-Hjorthede, Bjerregrav-Aalum og Ørum-Viskum-Vejrum, er alle beliggende i Amtets sydøstlige, til Aarhus og Randers Amter grænsende Del.

Der findes 83 Landkommuner i Viborg Amt. Fra 61 af disse, jævnt fordelt over hele Amtet, er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, 18 af Gartnere, 26 af Landmænd, 9 af Lærere og 8 af Personer i forskellige andre Livsstillinger.

Spm. 1. Interessen for Frugtavl menes ikke i nogen af de 61 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, at kunne kaldes betydelig, medens den i 10 er ringe og i Resten jævnt

almindelig. Dog meddeles, at i flere Sogne, f. Eks. Hvidbjerg, Smollerup, Skals, Laastrup og Grensten, er der stigende Interesse.

Spm. 2. I 26 af de 61 Kommuner menes Frugttræerne for en væsentlig Del at være ældre Træer, medens de i 35 for en væsentlig Del er yngre. Det meddeles, at i 40 af de 61 Kommuner kan der i den nyeste Tid paavises en forøget Interesse, som har ført til Plantning af mange unge Træer, men kun i 18 til en bedre Pasning af de ældre. Det maa dog her tages i Betragtning, at i en Del, særlig af de vestlige Kommuner, er de ældre Træer meget faatallige og spredte, — færrest har Karup, nemlig i alt 98 Frugttræer. Det maa forventes, at en kommende Frugttrætælling i Viborg Amt vil vise særlig stærk Tilvækst.

Spm. 3. I 22 af de 61 Kommuner menes Forholdene at kunne kaldes gunstige for Frugtavl, medens de i 34 betegnes som mindre gunstige, og kun i 5 som daarlige.

I 9 af de første Kommuner nævnes intet, som lægger Frugtavlens Hindringer i Vejen, medens der klages over Kræft i 25, Stikkelsbærdræber i 28 og andre Sygdomme i 23 Besvarelser. I 23 Kommuner findes en Del Jorder af en ugunstig Beskaffenhed, — Sand med Ahl eller Klæg i Undergrunden, Kalkmangel o. l., — og i 25 er Klimaforholdene mindre gode, idet der er for megen Blæst, samt en Del Nattefrost.

Forholdene er meget uens, fra rigtig gode i den sydøstlige Del af Amtet til daarlige i den nordlige og sydvestlige Del, hvor der findes en Del Hedejorder.

Spm. 4. Paa Spørgsmaalet angaaende de forskellige Frugtarters Trivsel lyder Svarene, som man kunde vente, at Buskfrugtarterne: Ribs, Solbær og selv Hindbær næsten trives godt alle Vegne i Amtet, medens Stikkelsbær som oftest paa Grund af »Dræberen«s Hærgning kun trives mindre godt eller daarligt i 38 Kommuner.

Af Frugttræarterne trives Æbler daarligst, — mindre godt eller daarligt i 40 Kommuner, — vel nok for en Del paa Grund af Kræften. Pærer og Blommer angives gennemgaaende at trives godt, medens Kirsebær i den østlige Del trives godt og i den vestlige, hvor der for Resten i mange Kommuner kun findes yderst faa, i 8 under 100 i hver, mindre

godt eller daarligt. Sødkiirsebær findes kun i 41 af de 61 Kommuner, og i alle disse er endda Surkiirsebærerne langt overvejende.

Spm. 5. De almindelig kendte Frugtsorters Udbredelse forholder sig omtrent som i de foregaaende Amter. Desuden er »Filippa« her som i de følgende Amter meget yndet og udbredt.

Af Lokalsorter er der givet Meddelelse om 12, af hvilke dog vist ingen har mere end rent lokal Udbredelse.

Af ældre, sunde Træindivider skal der findes en Del, baade almindelig kendte og navnløse Sorter, som nu vil blive nærmere undersøgte.

Spm. 6. Angaaende Jordbundsforholdene kan kun til Supplering af allerede ovenfor givne Meddelelser anføres, at Sandjord og Lermuld ifølge Skemabesvarelserne er ganske ligeligt udbredte. Undergrunden er meget afvekslende, fra Ler til Grus og Sand med Ahl og Klæg. Geologiske Kort over Viborg Amt findes ikke.

Spm. 7. Frugtsalg angives ikke i nogen af de 61 Kommuner at være af Betydning for Haveejerne i Almindelighed, medens det i 19 dog er af Betydning for enkelte. I 42 spiller Salget ingen Rolle, saa det kan ikke siges, at Frugtavl som Erhverv synes at have nogen større Betydning i Viborg Amt.

Spm. 8. Det er Ribs, Æbler, Solbær og Pærer, der i ovennævnte 19 Kommuner spiller Hovedrollen i Salget, kun i 5 af dem sælges Kirsebær af Betydning.

Spm. 9. Saa godt som al Frugten afsættes direkte til Forbrugerne, og kun meget lidt findes meddelt under Spørgsmaalene 9 b og c.

Spm. 10. I 17 Kommuner opgives Adresserne paa 24 Erhvervsfrugtavlere, blandt hvilke flere meget interesserede Gartnere og Havebrugere.

Spm. 11. Af Forhold, som kan siges at have virket fremmende paa Frugtavlens nævnes i 21 Skemaer Husmandsforeningernes Virksomhed, i 6 Plantningsforeningernes og i et enkelt Haveselskabernes.

I 8 nævnes Enkeltpersoner, vistnok i de fleste Tilfælde de ovennævnte Gartnere og Havebrugere, at have været virksomme for Frugtavlens Udbredelse.

Spm. 12. I 36 af de gunstigst beliggende Kommuner menes der at være Betingelser for en fordelagtig Uddeling af Frugtavl, — til Forsyning af Hjemmemarkedet, hvis Krav, som Forholdene er nu, ikke tilfredsstilles.

Spm. 13. I et enkelt Skema gives Meddelelse angaaende Forsøg med Frugttræplantning ved Landevej, nemlig i Ørum ved Viborg-Randers Landevej; men i øvrigt meddeles intet desangaaende.

17. Ringkøbing Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Ringkøbing Amt, hvad Frugttræantal angaar, i de fleste Henseender kommer sidst i Rækken af Landets Åmter, hvilket selv sagt er en Følge af dets udsatte Beliggenhed og store Hedejordsstrækninger.

Der findes 87 Landkommuner i Ringkøbing Amt.

Fra 67 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, 27 af Landmænd, 12 af Gartnere, 10 af Lærere og 18 af Personer i forskellige andre Livsstillinger, deriblandt flere Plantører.

Dette Forhold kunde tyde paa, at i Ringkøbing Amt er det særlig Landmændene og af disse atter Gaardmændene, som repræsenterer den væsentligste Del af Frugtavlens interesserne.

Spm. 1. I 18 af de 67 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, menes Interessen for Havebrug, særlig Frugtavl, at kunne kaldes betydelig, særlig er det iøjnefaldende i Aadum, Dybe-Ramme, Gellerup, Gudum, Hygom-Hove, Lyne, Rind, Tvis, Ulfborg, Vandborg-Ferring, Vildbjerg-Nøvling og Ølstrup. Hertil kan, efter Frugttræantallet og de øvrige Forhold at dømme, endnu føjes: Hjerm, Borris-Faster, Sal, Sevel, Skern og Snejbjerg-Tjørring. I 19 Kommuner betegnes Interessen som ringe, i de øvrige som jævnt almindelig.

I enkelte Besvarelser (f. Eks. fra Venø, som kun har 140 Frugttræer i alt) meddeles, at der nok stadig er Interesse for Anvendelse af Frugt; men at for mange Skuffelser har sat Interessen for Frugt dyrkningen tilbage.

Spm. 2. Kun i 15 af de 67 Kommuner menes Frugttræerne for en væsentlig Del at være ældre Træer,

hvilket giver et Begreb om, hvor lidet almindeligt Frugtavl tidligere har været i Amtet, selvfølgelig paa Grund af den udsatte Beliggenhed og Mangel paa Læ. Det er derfor væsentlig ved Præstegaarde og andre større Gaarde, man finder de ældre Frugtræer.

Nogle faa Tal for enkelte Kommuner vil give et Begreb om, hvor spredt Frugtræbestanden er.

Der findes 5 Kommuner med mindre end 100 Æbletræer, 14 med mindre end 100 Pæretræer, 24 med mindre end 100 Blommetræer og 43 med mindre end 100 Kirsebærtræer.

Det største Antal Æbletræer i en Kommune, 1829, har Hjerm, det største Antal Pæretræer, 874, har Skern, det største Antal Blommetræer, 868, har Snebjerg-Tjørring og det største Antal Kirsebærtræer, 518, Sal. Der er kun 11 Kommuner, som har over 1000 Æbletræer.

For 15—25 Aar siden var der i en Periode stor Interesse for Plantning; men den er atter taget noget af mange Steder, hvor Resultatet ikke har svaret til Forventningerne, vistnok mest paa Grund af dengang utilstrækkeligt Læ.

I 50 Kommuner menes der i den nyeste Tid at kunne paavises en forøget Interesse, som har ført til Plantning af mange unge Træer, og tillige til en bedre Pasning af de ældre, hvor saadanne overhovedet findes.

Spm. 3. I 11 af de 67 Kommuner anses Betingelserne for at være gunstige for Frugtavl, — efter vestjydske Forhold. Disse Kommuner ligger næsten alle paa de bedre Jorder, i den nordlige Del af Amtet, nær Limfjorden, eller i Læ af beskyttende Plantager.

Kun i 5 Kommuner anses Betingelserne for helt daarlige, medens de i de øvrige 51 betegnes som mindre gunstige.

Kun i et enkelt Skema nævnes slet intet, som lægger Frugtavlens Hindringer i Vejen, medens i de øvrige 66 Klimaforholdene betegnes som ugunstige. Det er selvfølgelig mest Blæsten, der klages over, tilligemed Nattefrost og Havgus.

I 25 Skemaer klages der tillige over daarlige Jordbundsforhold, Sand, Kalktrang, Ahl, Surhed og høj Grundvandstand, og i 24 nævnes Kræft, i 20 Stikkelsbærdræberen og i 32 forskellige andre Sygdomme. I enkelte

Skemaer klages over Angreb af Insekter og Larver (Frostmaaler, Blommebladlus), Stære og Solsorter.

Man faar gennem disse Opgivelser bekræftet, at Forholdene i det store og hele ikke er gunstige; men der gøres et stort Arbejde for at forbedre dem, først og fremmest ved Tilvejebringelsen af tilstrækkeligt Læ, og det viser sig, at hvor saadant findes, kan de haardføre Sorter af de forskellige Frugtarter trives ganske tilfredsstillende.

Spm. 4. Angaaende de forskellige Frugtarters Trivsel meddeles i næsten alle Besvarelser, at Frugtbuskene, særlig Ribs og Solbær, trives godt, ja endog særdeles godt i nogle Kommuner. Stikkelsbær og Hindbær trives mindre godt eller daarligt i henholdsvis 25 og 23 Kommuner.

Af Frugttræerne trives Kirsebær daarligst, — kun godt i 9 Kommuner, — hvilket vel skyldes de sandede, kalkfattige Jorder. I en Del Kommuner findes slet ingen Sødkirsebær, og det er smaat nok med Surkirsebærerne. I 6 Kommuner overstiger Tallet ikke 10. Enkelte Steder anføres, at der nok findes enkelte Kirsebærtræer, som ogsaa blomstrer, men ikke bærer Frugt, hvilket vel maa skyldes Vanskeligheden ved Krydsbefrugtning paa Grund af Kirsebærtræernes spredte Forekomst.

Æbler, Pærer og Blommer trives omtrent lige godt, d. v. s. godt i Halvdelen og mindre godt eller daarligt i Halvdelen af Kommunerne.

I flere Besvarelser meddeles, at der ofte plantes Dværgtræer i Haverne, fordi Læbælterne ikke er høje nok for halvstammede Træer; men det fastslaas af flere, at Dværgtræerne lider mere af Kræft end Vildstammetræer, hvorfor det skulde synes en absolut Fordel at plante Vildstammetræer, men med lave Stammer. Det meddeles ogsaa, at finere Æblesorter ikke vil trives, og at der tiltrænges Vejledning i Sortsvalget.

Spm. 5. Besvarelserne angaaende de almindelig kendte Frugtsorters Udbredelse falder ganske i Traad med dem for de nærmest foregaaende Amter.

Af Lokalsorter nævnes 18 Æble- og 3 Pæresorter, hvoriblandt dog flere, som allerede er nævnte i de foregaaende Amter, f. Eks. Møllers Venus, Morsø Glasæble, Høst-Citronæble og Strandføged Bachs Pære. Flere af Sorterne er navnløse, gamle, sunde Frøæbler. De ældre,

sunde Træer, som der gives Meddelelse om i en halv Snes Kommuner, er mest af disse Frøæbler, men dog ogsaa af andre Sorter.

Spm. 6. Angaaende Jordbundsforholdene meddeles i næsten alle Skemaer, at den overvejende Del er Sandjord eller Sandmuld, og kun en mindre Del lerblandet Sand eller Lermuld, — med tilsvarende Undergrund.

Geologiske Kort findes ikke for Ringkøbing Amt.

Spm. 7. Kun i 10 Kommuner angives Frugtsalg at være af Betydning for enkelte Haveejere, medens det i de øvrige slet ingen Rolle spiller. Der er derimod et godt Marked for Frugt, som herude gerne maa betales med høje Priser.

Spm. 8. Det er væsentlig Buskfrugt, der er Tale om i Salget, — det angives, at der sælges lidt i en Snes Kommuner. Æbler og Pærer er kun af Betydning i 2 Kommuner.

Spm. 9. Alt Salget foregaar direkte til Forbrugerne, naar undtages lidt Buskfrugt, som sælges til Konservesfabrik.

Under Spørgsmaal 9 b og c anføres intet af Betydning.

Spm. 10. Kun i 9 Besvarelser anføres, at der i hver af de paagældende Kommuner findes een Erhvervsfrugthave. Det er i overvejende Grad Hjemmeavl, som er Genstand for Interesse, og der sælges væsentlig kun, hvad der bliver tilovers fra egen Husholdning.

Spm. 11. Af Forhold, som har virket fremmende paa Frugtavl, nævnes Plantningsforeningernes og Hedeselskabets Virksomhed i 18 Kommuner, Husmandsforeningernes i 8, Haveselskabernes og Landboforeningernes hver i 2. Forskellige interesserede Personers Agitation nævnes ligeledes i 12 Besvarelser.

Adskillige Steder har de ovennævnte Organisationer, enkeltvis eller i Forening, nedsat Havebrugs- og Frugtavl-udvalg, hvorunder er ansat Havemænd og Sprøjteførere, som gør god Nytte, dels ved personligt Arbejde, dels ved Agitation.

Spm. 12. I 30 Kommuner menes der at være Betingelser for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavl, særlig Buskfrugtavl, om end maaske kun til Hjemmebrug. I 14 Skemaer er Spørgsmaalet ikke besvaret.

Spm. 13. Herunder er intet meddelt.

18. Ribe Amt.

Ved Undersøgelse af Statistiken vil man finde, at Ribe Amt i de fleste Henseender kommer i den sidste Tredjedel af Landets Amter med Hensyn til Frugttræantal, men dog gennemgaaende staar noget højere end de andre vestjydske Amter. De bedre Egne i den østlige Del af Amtet har her gjort deres Indflydelse gældende.

Der findes 60 Landkommuner i Ribe Amt. Fra 49 af disse, jævnt fordelte over hele Amtet, er de udsendte Spørgeskemaer blevne besvarede, 23 af Landmænd, 10 af Gartnere, 10 af Lærere og 6 af Personer i forskellige andre Livsstillinger. Forholdet er her som i Ringkøbing Amt.

Spm. 1. I 19 af de 49 Kommuner, hvorfra Besvarelse foreligger, menes Interessen for Frugtavl at kunne kaldes betydelig. I første Række maa her nævnes: Alslev-Hostrup, Darum, Faaborg, Folding, Hodde-Tistrup, Holsted, Jerne, Seest, Skanderup, Starup og Øssenæsbjerg, som dog ikke alle hører til de frugttrærige Kommuner. De følgende er derimod forrest, hvad Frugttræantal angaar: Thorstrup-Horne, Vamdrup, Vejen, Ølgod, Føvling, Andsager, Lejrskov-Jorderup, Holsted og Gjørding. De fleste af disse Kommuner er beliggende i den østlige Del af Amtet eller i Egnen nordøst for Varde.

I 7 Kommuner betegnes Interessen som ringe og i 23 som jævnt almindelig.

Spm. 2. I 17 af de 49 Kommuner menes Frugttræerne for en væsentlig Del at være ældre Træer, saa Forholdet ligner meget det i Ringkøbing Amt. I de fleste Kommuner har der ikke fra gammel Tid været nogen Frugttræplantning af Betydning.

Der kan imidlertid i 40 af de 49 Kommuner paavises en i den nyeste Tid forøget Interesse for Frugtavl, som har ført til Plantning af mange unge Frugttræer, og i 24 Kommuner tillige til en bedre Pasing af de ældre, eller saa godt som alle Vegne, hvor der findes ældre Træer af nogen Betydning. Disse sidste Angivelser tyder paa særdeles livlig Interesse, og man faar det Indtryk bekræftet ved at færdes i Amtet, f. Eks. særlig paa Vardeegnen.

Spm. 3. I 14 af de 49 Besvarelser betegnes Forholdene

som gunstige for Frugtavl i de paagældende Kommuner, som væsentlig er de samme som ovenfor nævnt. Kun i 5 Kommuner betegnes Forholdene som helt daarlige, medens de i 29 betegnes som mindre gunstige.

I 7 Skemaer nævnes intet, som lægger Frugtavlens Hindringer i Vejen, medens der i 30 klages over uheldige Klimaforhold (Blæst, Nattefrost og Havgus), i 16 over uheldige Jordbundsforhold (Sand med Ahl, Kalkmangel og Surhed), i 27 over Kræft, i 16 over Stikkelsbærdræberen, i 25 over forskellige andre Sygdomme og i 3 over Insektangreb (Gaasebiller) og Ødelæggelser af Oddere.

Forholdene minder meget om dem i Ringkøbing Amt, men maa dog gennemgaaende kaldes bedre, og de forbedres stadig, efterhaanden som Læbælterne vokser op, Sygdomsbekæmpelsen tager Fart o. s. v.

Spm. 4. Angaaende de forskellige Frugtarters Trivsel falder Opgivelserne ogsaa omtrent i Traad med, hvad der er opgivet for Ringkøbing Amt, kun synes de stenfrugtede gennemgaaende i Ribe Amt at trives flere Steder end i Ringkøbing Amt, og mange Steder trives Ribs og Solbær særlig godt. Andre Steder angribes de en Del af Rust.

Spm. 5. Meddelelserne angaaende de almindelig kendte Frugtsorters Udbredelse er ganske analoge med dem fra de nærmest foregaaende Amter.

Af Lokalsorter gives Meddelelse om 20, af hvilke flere forskellige kaldes »Flaskeæbler«. Blandt disse findes ogsaa rodægte Stammer, som formeres ved Rodskud og skal være haardføre, sunde og rigtbærende, naar de efter 8—10 Aars Forløb begynder at bære. De fleste ældre, gode Træer findes blandt disse Sorter. Ligeledes findes gode Eksemplarer af »Nonnetit-Bastard« og »Seedlinger« (Bramleys Seedling), særlig paa Vardeegnen, som tyder paa, at disse Sorter egner sig for Forholdene, og der agiteres stærkt for deres Udbredelse.

Spm. 6. Angaaende Jordbundsforholdene meddeles i næsten alle Skemaer, at den overvejende Del er Sandjord og kun i en Tredjedel af Kommunerne findes tillige Lermuld, — mest i Amtets østlige Del.

Geologiske Kort foreligger ikke for Ribe Amt.

Spm. 7. Kun i 11 af de 49 Kommuner angives Frugt-

salg at være af Betydning for enkelte Haveejere, medens det i de øvrige ingen Rolle spiller.

Spm. 8. Det er væsentlig Buskfrugt, særlig Ribs og Solbær, der sælges, i 4—5 Kommuner tillige Æbler og Pærer, og i en enkelt lidt Blommer og Kirsebær.

Spm. 9. Saa godt som alt Salg foregaar direkte til Forbrugerne, — en Del paa Torvet, og kun lidt til Frugthandlere og Konserverfabrik.

Spm. 10. I 10 Skemaer gives Meddelelse om 10 Erhvervsfrugtplantager, medens der i de øvrige ikke er anført nogen.

Spm. 11. Af Forhold, som har virket fremmende paa Frugtavlen, nævnes i 15 Besvarelser Husmandsforeningernes, i 10 Plantningsforeningernes, i 4 Haveselskabernes og i 3 Landboforeningernes Virksomhed. I 16 Skemaer nævnes Enkeltpersoner, mest de ovennævnte Organisationers Konsulenter, som udfører et stort Arbejde i Frugtavlssagens Tjeneste.

Spm. 12. I 31 af de 49 Kommuner menes der at være Betingelser for en fordelagtig Udvidelse af Frugtavlen.

Spm. 13. Herunder findes intet at meddele.

Summary.

A Report on Fruit Growing in Denmark.

The following summary of the development and present condition of fruit culture in Denmark was written as a report of the investigations made by the Commission on Fruit Culture, appointed by the State Commission for Plant Culture in 1917.

The preliminary section of the report contains statistics of the actual number of fruit trees, and of the relative number per unit of population, real estate, cultivated land and horticultural land, in the various counties of Denmark.

Of the total eighteen counties, the six most rich in fruit-trees are four on the islands, Odense (on Fyen), Præstø (Seeland), Svendborg (Fyen), and Maribo (Lolland-Falster), and two in eastern Jutland, — Aarhus and Randers. The six counties most poor in fruit trees are the northern and western counties of Jutland.

Generally speaking, the four common fruit trees, apple, cherry, plum and pear, are represented in the same proportion in the various parts of the country. However certain counties, Præstø, Randers and Aalborg are particularly rich in drupaceous trees, (sour cherries). There is a natural explanation of this in the fact that in large sections of these counties, the chalk and lime subsoil lies so near the surface, that the resulting increased content of lime in the soil affords these fruit-trees especially favorable conditions for growth. The north and west Jutland counties are particularly poor in drupaceous trees, especially cherry, due to the lack of lime, and in many cases to the preponderance of sand and lack of moisture in the soil. Maribo county, with the best soil in Denmark for sugar beets, is likewise rather poor in drupaceous trees. Certain parts of Frederiksborg county, (Northern Seeland), are particularly rich in these, especially in sweet cherry trees, — this fruit being sold fresh in the Copenhagen markets.

The second section of the report deals with the results obtained from schedules, distributed in all the Danish communities, enquiring into the local conditions of fruit culture. 74 % answered, and this material forms the main basis of information for the report. Similar schedules were sent to gardeners and farmers, and of these about the same number replied. The same was true in the case of school-teachers, among whom interest for fruit culture is large.

The main objects of the questions in the schedule were to discover in which sections of the country interest for fruit growing is greatest, where progress and development are being made, where conditions are adapted to fruit culture, how different varieties and species of fruit thrive, how the fruit is disposed of and used, and where possibilities, particularly economic, for further development lie.

The information received indicates that interest for fruit culture varies greatly. In the old fruit culture sections, on the islands and in east Jutland, interest for growing fruit for market, is on the whole, increasing, and even in the poorest fruit growing sections, each man's interest has become aroused to supply at least his own home table with fruit. More attention is paid to planting than to caring for the trees, and in most instances this last leaves much to be desired. In about one half of the counties conditions for fruit culture may be called favorable, in the other half they are unfavorable or poor.

The worst hindrances to fruit culture are the destructive diseases, American gooseberry mildew, (*Sphaerotheca mors uvæ*), the European canker, (*Nectria ditissima*), apple and pear scab, (*Venturia*), brown rot, (*Monilia*), and gummosis. Of secondary importance are climatic conditions. Of these, the worst are the west wind, which is particularly disastrous in Jutland, night-frost, hoar frost and fog. Third in importance are various defective soil conditions, especially acidity, lack of natural drainage and need for lime. Insect attacks seem to

play a less important part than the other factors, however much damage may be caused by the codling-moth, winter moth and others. The cultivation of many varieties of fruit ill-adapted to the conditions of growth, and poorly organized facilities for selling the fruit are often restrictions on fruit culture.

All species of fruit grow most successfully on the islands, and of these the small southern islands are the best. Here we find walnuts, chestnuts and mulberries, all fairly well developed. In the inclement districts of Jutland, only the most hardy varieties of ordinary fruit trees can grow, whereas fruit bushes, especially currants and black currants thrive well. Gooseberry culture is greatly hindered by mildew everywhere in Denmark.

The varieties of fruit-trees cultivated may be classified as follows, — 50 varieties of apples, 30 of pears, 20 of plums, 12 of cherries, (8 sweet and 4 sour). The most commonly cultivated apple varieties are, — Cox's Pomona, Cox's Orange, Skovfogedæble fra Lou (Danish), Nonnetitte (Prince) and Graastenæble (Gravensteiner). Of commonly cultivated pear varieties the best known is the Danish national pear, Greve A. W. Moltke, then follow Bonne Louise, Graapære (yat yutte), Bon chrétien Williams (Bartlett). The Victoria is the best known plum, while Reine Claude (green gages), Kirkes and many varieties of prunes are likewise grown. Ungrafted sour cherries are very generally cultivated, and of the sweet varieties we may mention yellow and black Spanish, Napoleon and Elton. Besides the more common varieties already mentioned, a great number of rarely-cultivated varieties are grown throughout the country. There are moreover several hundred seedling varieties of apples of greater or less value.

In half of the communities the sale of fruit plays no economic part whatever, and only in about 100 communities, or 10%, does it attain any degree of importance.

Of the various species of fruit, apples play the most important part; then follow pears, cherries and plums. The order of importance of small fruits is currants, black currants, raspberries and gooseberries. Where fruit culture attains economic importance, most of the fruit is sold to special buyers, while some is sold in the market and some direct to canneries. In districts where fruit culture is less important the fruit is sold direct to the consumer.

Adequate sorting and packing of fruit is but little developed. The same is true of canning, dehydrating, etc.

In about 300 communities, ($\frac{1}{3}$ of the total number), there are fruit plantations planned and managed on a commercial scale. Of these the majority are small, the largest being 20—25 hectares. Of the 500 plantations mentioned, about 350 are on the islands.

Factors influencing the development of fruit culture include the various organized societies, — the horticultural societies, the societies for small holders, (Husmandsforeninger), agricultural societies, (Land-

boforeninger), and societies for planting. These last are especially helpful in the treeless districts of Jutland.

In 586 of 862 communities there seem to be possibilities present for a profitable extension of fruit culture, but no distinction is made between private and market culture.

The third section of the report contains more detailed information from the various provinces based on the material referred to in Section 2, and on the personal investigations made by the assistant of the Commission.

Strawberries which are commonly and successfully grown in Denmark are not included in this report.
